

Bilim dünyasının değerli insanları,

ULUSLARARASI EğİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (ETA), uluslararası hakemli, indeksli ve akademik bir dergi olmakla birlikte, yazı ve düşünce ile meşgul olan herkesin söz söyleyebileceği disiplinler arası bir sosyal bilim platformudur. Derginin kurulum aşamasında desteğini esirgemeyen, emeği geçen hocalarımıza ve kırmayarak destek veren danışma ve yayın kurulundaki değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik hayata bir nebze katkı sunmak üzere çıkmış olduğumuz bu yolculukta, bilim dünyasının siz değerli insanlarını yazar ve hakem olarak yanımızda görmek; ayrıca görüş ve önerilerinizle bizleri en mükemmele ulaştırma noktasında yönlendirmeniz bizlere güç katacaktır.

Bu bağlamda **ULUSLARARASI EğİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (ETA Journal)** olarak vereceğiniz her türlü destekten dolayı

Teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç. Dr. Alev DURAN

İstanbul Aydın Üniversitesi

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
(ETA JOURNAL)
INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION
AND
HISTORY RESEARCH
e-ISSN: 2687-6426**

Volume: 5/8

January/ 2023

**Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi
(Eta Journal), altı ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
ETA JOURNAL, Uluslararası 5 yıllık hakemli ve indeksli bir dergi olup ASOS İndeks
tarafından taranmaktadır.**

**ETA Journal’da yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan
bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları ETA Journal’a aittir.
Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir
şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp
yayınlanamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez.**

**International Journal Of Education And History Research (ETA Journal) is an
international, peer-reviewed journal and published every six months. Authors bear the
sole legal responsibility for their published works in the ETA Journal. The ETA Journal
has the sole ownership of copyright to all published works. No part of this publication
shall be produced in any form without the written consent of the ETA Journal. The
Editorial Board makes the final decision to publish articles.No article is returned to
authors.**

ETA Journal

Volume 5/8 January 2023

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
(ETA JOURNAL)
INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION
AND
HISTORY RESEARCH**

e-ISSN: 2687-6426

Editör:

Doç. Dr. Alev DURAN

ANKARA

Tel: 05536002350

e-posta: journaleta@gmail.com

web: <http://etajournal.com/>

ETA Journal

Volume 5/8 January 2023

Sahibi / Owner

Alev DURAN

Editör

Doç. Dr. Alev DURAN

Yardımcı Editörler

---Genel Editör: Doç. Dr. Sabri BECERİKLİ---

---Ön kontrol Editörü: Dr. Ayşe AYÇİÇEK---

---Son Kontrol Editörü: Dr. Ayşe BEDİR---

---Etik ve İntihal Kontrol Editörü: Dr. Fatma ÇALIK ORHUN---

---Dil Editörü: Arş. Gör. Başak ALMAZ---

---Dil Editörü: Dr. Hilmi DEMİRAL---

---Dil Editörü: Dr. Sezgin TOPAL MIZRAK---

Kapak Tasarımı

Bülent POLAT

Temsilcilikler / Country Representatives

Macaristan: Dr. HADNAGY Szabolcs

Rusya: Öğr. Gör. Dr. Hilmi DEMİRAL

Almanya: Arş. Gör. Uğur Berk KALELIOĞLU

Azerbaycan: Öğr. Gör. Orkhan ZAMANOV

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
(ETA JOURNAL)
INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION
AND
HISTORY RESEARCH**

-ALAN EDITÖRLERİMİZ-

Doç. Dr. Ahmet KILINÇ
Doç. Dr. Ahmet VURGUN
Doç. Dr. Aziz ALTI
Doç. Dr. Burak KOCAOĞLU
Doç. Dr. Gökçen ÇATLI
Doç. Dr. Korkmaz ŞEN
Doç. Dr. Sabri BECERİKLİ
Doç. Dr. Yılmaz SOYSAL
Dr. Öğr. Üyesi Sıla GEN KAYA
Dr. Öğr. Üyesi D. Volkan KARABOĞA
Öğr. Gör. Dr. Derya DÜNDAR
Öğr. Gör. Dr. Mutlu ADAK
Dr. Ayşe AYÇİÇEK
Dr. Ayşe BEDİR
Dr. Emre SARAL
Dr. Fatma ÇALIK ORHUN
Dr. Gábor FODOR
Dr. Mehmet TAŞ

Dr. Szabolcs HADNAGY

Kurullar/ Committees

Danışma Kurulu

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU / Ondokuz Mayıs University

Prof. Dr. Salim GÖKÇEN/ Erzincan Binali Yıldırım University

Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU/ Erzurum Technical University

Prof. Dr. Necmettin ALKAN/ Sakarya University

Prof. Dr. A. Şevki DUYMAZ/ Suleyman Demirel University

Prof. Dr. Ömer AYDIN/ Istanbul University

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ/ Karadeniz Technical University

Prof. Dr. Melek ÖKSÜZ/ Karadeniz Technical University

Prof. Dr. Havva SELÇUK/ Erciyes University

Prof. Dr. Özcan BAYRAK/ Elazığ University

Prof. Dr. Serdar YAVUZ/ Elazığ University

Prof. Dr. Şuayıp KARAKAŞ / Istanbul Aydın University

Prof. Dr. Abdülhaluk Mehmet ÇAY/ Istanbul Aydın University

Prof. Dr. Metin AKAR/ Istanbul Aydın University

Prof. Dr. Rahime Nükhet ÇIKRIKÇI/ Istanbul Aydın University

Prof. Dr. Ali DENİZLİ / Rumeli Üniversitesi- Milli Savunma Üniversitesi

Prof. Dr. H. Tarık OĞUZLU/ Istanbul Aydın University

Bilim Kurulu

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ/ Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet VURGUN/ Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Burak KOCAOĞLU/ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Doç. Dr. Bülent YILDIRIM/ Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Gökçen ÇATLI/ İstanbul Aydın Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail KÖSE/ Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN/ Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Oğuzhan KARADENİZ/ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür TÜRKER / Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Somayyeh RADMARD/ İstanbul Aydın Üniversitesi

Doç. Dr. Yahya BAĞÇECİ/ Erciyes Üniversitesi

Doç. Dr. Yavuz TOPKAYA/ Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Doç. Dr. Yılmaz SOYSAL/ İstanbul Aydın Üniversitesi

Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ/ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Burcu GÜDÜCÜ/ İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Bünyamin ÇETİNKAYA/ Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Elif ŞİMŞEK ÖZKAN/ Erciyes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Hüseyin Şevket Çağatay ÇAPRAZ/ Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Mehmet BİLGİN / İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Naim BABÜROĞLU/ İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Szabolcs HADNAGY/ Macaristan Szeged Üniversitesi

Dr. Gábor FODOR/ Macaristan- Macar Kültür Merkezi

Dr. Emre SARAL / Hacettepe Üniversitesi

Dr. Fatma ÇALIK ORHUN / Edirne

Öğr. Gör. Orxan ZAMANOV/ Azərbaycan Bilimler Akademisi/ Khazar Üniversitesi

ETA Journal

Volume 5/ 8 January 2023

ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

(ETA JOURNAL) e-İSSN: 2687-6426

Editör: Doç. Dr. Alev DURAN

**ETA, 2023- Ocak
Yıl 5/ Cilt 5/ Sayı 8**

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

1. N. Selcen KORKMAZCAN (1-18)

The Origins Of The United Nations And Turkey's Participation To The Organization

(Birleşmiş Milletler'in Kökeni ve Türkiye'nin Organizasyona Katılımı)

*Araştırma makalesi

2. Özgür TÖR (19-30)

Different Point Of View Of Türkiye's (Turkey) Security

(Türkiye'nin Güvenliğine Farklı Bir bakış)

*Araştırma makalesi

3. Mehmet TAŞ (30-56)

Osmanlı Donanmasında Bir Yabancı Uzman: Mirliwa Hoffner Paşa ve Raporu

(A Foreign Expert in the Ottoman Navy: Mirliiva Hoffner Pasha and his Report)

*Araştırma makalesi

4. Yakup BALANTEKİN & Ferman KARATAŞ & Ahmet ÖNAL

Murat BİLGİN

(57-68)

Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planlarında (2010-2015-2019) Okuma ve Yazma Becerileri Gelişiminin Tarihsel Bağlamda İncelenmesi

(Investigation In Historical Context The Development Of Reading And Writing Skills In The Ministry Of National Education Strategic Plans (2010-2015-2019))

*Araştırma makalesi

5. Elif ERGÜN & Sevgi KOYUNCU

(69-87)

Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Tarihsel Süreci Ve Covid-19 Pandemisi Döneminde Uzaktan Eğitimle Yapılan Resim Ve Grafik Tasarım Ana Sanat Atölye Derslerinin Verimliliğinin İncelenmesi

The Historical Process Of Distance Education In Turkey And Investigation Of The Efficiency Of Art And Graphic Design Main Art Workshop Courses Made With Distance Education In The Period Of The Covid-19 Pandemic

(Historical Change Of Internet Usage)

*Araştırma makalesi

06. Melike DEMİRCAN & Hatice Beyza ÇUHADAR

(88-106)

1794 (H. 1258/ M. 1842) Numaralı Nüfus Defterine Göre Şorba Kazası Kişi ve Yer Adları

(Names Of People And Places In Sorba Kaza According To The Population Book Numbered 1794 (H. 1258/ M. 1842))

*Araştırma makalesi

ETA Journal

Volume 5/8, January 2023

N. Selcen KORKMAZCAN*

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 8, Ocak 2023, s. 1-18.

**THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY’S PARTICIPATION
TO THE ORGANIZATION**

Abstract

The United Nations was established after the Second World War to achieve the goal of avoiding conflicts which the postwar establishment League of Nations, could not achieve. The expression "United Nations", used by the US President Roosevelt when describing the allied states that organized against the axis powers since the beginning of the war. United Nations became the name given to the international organization established to perpetuate peace at the end of the war. Turkey did not actually participate in the Second World War, but was in alliance with the allied powers defined as the “United Nations”. Turkey’s participation in the war took place in order to participate in the United Nations organization, which was created under the leadership of the USA and aims to deal with the postwar world order. Declaring war against the axis powers, Germany and Japan, on 23 February 1945, Turkey was among the victors in the end-of-war order by signing the Declaration by the United Nations.

Keywords: United Nations (UN), Atlantic Charter, United Nations Organization, Turkish-UN Relations.

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER’İN KÖKENİ VE TÜRKİYE’NİN
ORGANİZASYONA KATILIMI**

Özet

Birleşmiş Milletler, 1914-1918 yılları arasında yaşanan Birinci Dünya Savaşı’nın ardından kurulan Milletler Cemiyeti’nin ulaşamadığı çatışmalardan uzak durma hedefini gerçekleştirmek için 1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda kurulmuştur. Savaşın başlarından itibaren mihvere karşı örgütlenen müttefik devletleri tanımlarken ABD Başkanı Franklin Roosevelt tarafından kullanılan “Birleşmiş Milletler” ifadesi, savaş sonunda barışı daim kılmak için kurulan uluslararası örgüte verilen isim olmuştur. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’na fiilen katılmamış ancak savaşta “Birleşmiş

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, selcenko@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5094-2296.

*Bu makale Turnitin programı ile taranmıştır.

*Araştırma makalesi.

*Makale geliş: 12.09.2022- Makale kabul: 27.12.2022.

Milletler” olarak tanımlanan müttefik devletlerle ittifak ilişkisi içinde olmuştur. Türkiye’nin savaşa katılımı, savaş sonu dünya düzeniyle ilgilenmeyi hedefleyen ve ABD’nin öncülüğünde oluşturulan Birleşmiş Milletler örgütlenmesine katılabilmek için gerçekleşmiştir. 23 Şubat 1945’te mihver güçleri olan Almanya ve Japonya’ya savaş ilan eden Türkiye, Birleşmiş Milletler Beyannamesi’ni imzalamıştır. Böylece Türkiye, savaş sonu düzeninde galipler arasında yer almış, 1945 Nisan’ında gerçekleşecek olan San Francisco Konferansı’na katılarak Birleşmiş Milletler kurucuları arasında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler (BM), Atlantik Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Türkiye-BM İlişkileri.

Introduction

At the end of the First World War, The United States President Woodrow Wilson outlined his plan for peace, known as the Fourteen Points. At his address to the US Congress on 8 January 1918, for the first time in American diplomacy from the beginning, the president suggested guidelines for the settlement of territorial questions in the old world. At the end of his speech, he also indicated that “a general association of nations must be formed under specific covenants for the purpose of affording mutual guarantees of political independence and territorial integrity to great and small states alike.”¹ Although the League of Nations was formed according to this suggestion to oppose aggressive policies and resolve disputes through peaceful means and to impose sanctions on those who oppose common decisions, it could not have an effect as the United States was excluded from the organization due to the isolation policy it has pursued since its establishment.

When the Second World War has started just after twenty years from the first one, in 1939, it was seen that the postwar regulations and interwar peace system have failed already. People of the same generation have found themselves in a more catastrophic situation. During wartime diplomacy, postwar peace expectations also took place to avoid another failure of the peace system. It was again suggested and organized by American diplomats and the president himself.²

Although British Prime Minister Winston Churchill hoped for an early American declaration of war,³ US officially joined the war at the end of 1941, but the preparations were accelerated by considering a possible attack situation. In 1940 the Selective Service

¹ Lloyd E. Ambrosius, **Woodrow Wilson and the American Diplomatic Tradition: The Treaty Fight in Perspective**, New York, Cambridge University Press, 1990, p. 35-36

² Stanley Meisler, **United Nations: A History**, New York, Grove Press, 1995, p. 3

³ David Reynolds, “Churchill And The British 'Decision' To Fight On In 1940: Right Policy, Wrong Reasons”, **Diplomacy And Intelligence During The Second World War, Essays In Honour Of F. H. Hinsley**, Edited By Richard Langhorne, Cambridge University Press, 1985, p. 161-165

THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY'S PARTICIPATION TO THE ORGANIZATION

Act was passed and in the same year, aid to Britain became official national policy.⁴ On 6 January 1941, US President Roosevelt reminded that “if dictatorial states win the war, the rapidly developing pace of modern warfare requires us to wait for physical attack at any moment” and reminded that it is necessary to be prepared for anything. He emphasized that as long as the British navy maintained its strength, the danger was far away.⁵ Roosevelt stated that to remain at peace, they need to prepare to fight. At his speech, he revealed the main political principles that were to become “the basis of a future world order” as the “freedom of speech and expression, the freedom of worship, the freedom from want, and the freedom from fear.”⁶ The speech was understood to be made for the next preparations.

In a short time after the “Four Freedoms Speech”, efforts were initiated to accelerate the aid requested by Churchill at the end of 1940.⁷ Churchill said: “We have not had anything from the United States that we have not paid for, and what we have had has not played an essential part in our resistance.” He also warned Roosevelt that they were no longer able to pay for supplies to the US.⁸ The US Senate, with the Lend-Lease Act, approved on March 1, 1941, gave the President the authority to lend, lease, or exchange all kinds of materials that can be used in war to states whose defense is considered vital for the security of the US.⁹ On 15 March, in an address, Roosevelt said: “Let not dictators of Europe and Asia doubt our unanimity now... The World has been told that we, as a united nation, realize the danger which confronts us and that to meet that danger our democracy has gone into action.”¹⁰ President Roosevelt, on 23 July 1941, stated that the international conditions were much worse than the previous year and asked the Congress to extend the military service. In this process, measures were taken to force Japan economy.¹¹

The Atlantic Charter

⁴ Maurice Matloff, **United States Army In World War II, The War Department Strategic Planning For Coalition Warfare 1943-1944**, Washington D.C., Center of Military History, 1994, p. 4

⁵ Henry Kissinger, **Diplomasi**, (Çev.: İbrahim H. Kurt), Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998, p. 357

⁶ **The Four Freedoms: Franklin D. Roosevelt and the Evolution of an American Idea**, Ed. by Jeffrey A. Engel, New York, Oxford University Press, 2016, p. xi

⁷ Cordell Hull, **The Memoirs of Cordell Hull, Vol. II**, London, Hodder & Stoughton, 1948, p. 920

⁸ Reynolds, **op.cit.**, p. 164-165

⁹ Justus D. Doenecke, Mark A. Stoler, **Debating Franklin D. Roosevelt's Foreign Policies, 1933-1945**, Oxford, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2005, p. 132

¹⁰ Hull, **op.cit.**, p. 925

¹¹ Basil Liddell Hart, **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev. Kerim Bağrıaçık), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, p. 252, 284

In mid 1941, the war situation has changed and the entry of Soviet Union into the war just after the attack by Germany with Operation Barbarossa, which started on June 22, 1941, made Russians join the allies. But, according to Churchill, “it was welcome but not immediately helpful...” For Churchill, “the fact alone of the United States, still technically neutral, joining with a belligerent power in making such declaration was astonishing.”¹² What he was talking about emerged as a result of meeting with US President Roosevelt on a ship named Prince of Wales in the Atlantic Ocean on 9 August 1941. After their first summit, the leaders published a declaration on 14 August 1941, containing the common principles that “they base their hopes for a better future for the world”. The Daily Herald was the first to describe the joint statement as the Atlantic Charter.¹³ Atlantic Charter, in its eighth paragraph, incidentally referred to the future “establishment of a wider and permanent system of general security” and included the plans of the two countries for the postwar order. Roosevelt and Churchill stated that their countries were not seeking territorial expansion; they were against territorial changes against the will of the nations; they demand the right of nations to choose their own forms of government and their equal participation in world trade and transport. They declared that they would advocate the disarmament of threatening states in order to establish peace after the destruction of “Nazi tranny”.¹⁴

Atlantic Charter defined the minimum conditions that may be needed for the uninterrupted functioning of diplomacy. In this direction, the leaders refused to gain territory by fighting, demanded self-determination; defended international markets and waterways should be open to everyone. By describing how peace would come, they showed that they did not think of ending the war before the victory of the allies, and showed that they tried to organize the postwar order in a way that the allies would gain. This should be regarded as the document that formed the basis of the Declaration by the United Nations which was accepted between the two states as well as others which came together against the Axis powers after the US entered the war, and the United Nations Organization, which was established at the end of the war.

¹² Winston Churchill, **Memoirs of the Second World War, Book III, The Grand Alliance**, Boston, Houghton Mifflin Company, 1987, p. 475, 492

¹³ Theodore A. Wilson, **The First Summit : Roosevelt and Churchill at Placentia Bay, 1941**, Lawrence, University Press of Kansas, 1991, p. 192

¹⁴ CAB 66/18/25

THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY'S PARTICIPATION TO THE ORGANIZATION

Atlantic Charter emerged as the document about the principles on which the peace order to be established at the end of the war. For the first time, the prospected order was addressed at a universal level. The agreement for joint-support was also stated to be the first official use of the term United Nations.¹⁵ But it is important to recall that, Roosevelt and the US diplomats have been mentioned not to be “satisfied with just a revamped League” after the entry of war.¹⁶

The adoption of the document showed that US wanted to concern with world affairs in the postwar order, as President Woodrow Wilson tried at the end of the First World War. It also showed Churchill's concern for the Soviet Union in the postwar order. It was clear that like Roosevelt, Churchill has also something else in his mind. He was known to be fearful of the postwar machinations of Stalin, was more concerned with molding a West European-American alliance to balance the power of the Soviet Union.¹⁷ Stalin exclaimed to British Foreign Secretary Anthony Eden in late 1941 as “I thought that the Atlantic charter was directed against those people who were trying to establish world dominion. It now looks as if the charter was directed against the USSR.”¹⁸ Soviet Union accepted the Charter and the other documents related to it soon, but at the end of the war, it is well known that the relations of the allied forces as well as the world order has changed.

The Atlantic Charter was also accepted to be designed to implement a postwar American perspective with the purpose of creating a new world order based upon the US Open Door principles. According to this view, by gaining British and Soviet acceptance of the Atlantic Charter, the US achieved an important step toward establishing United States' new world order.¹⁹ When they were landing in Crimea for Yalta Conference in 1945, Churchill had stated that “the Atlantic Charter was not a rule, just a guide”. Roosevelt said that “when it was drawn up, the situation was that England was about to lose the war. They needed hope, and it gave it to them.”²⁰

¹⁵ Jeremy Black, **A History of Diplomacy**, London, Reaktion Books Ltd., 2010, p. 211

¹⁶ Keith Hamilton and Richard Langhorne, **The Practice of Diplomacy Its Evolution, Theory and Administration**, Second edition, New York, Routledge, 2011, p. 197

¹⁷ Meisler, **op.cit.**, p. 3

¹⁸ Wilson, **op.cit.**, p. 227

¹⁹ Randolph J. Thomas, **Origins of the Containment Policy: An Analysis Of US Foreign Policy**, 1995, Illinois, North American Press, 1995, p. 45

²⁰ Lloyd C. Gardner, **Spheres of Influence : The Partition of Europe, From Munich to Yalta**, 1993, Cambridge, John Murray Publishers, p. 241

Emergence of the Declaration by the United Nations

The US officially joined the Second World War after the attack on Pearl Harbor on 7 December 1941. Germany and Italy next to Japan also declared war on the US.²¹ Churchill and Roosevelt first met at the Washington Conference, codenamed Arcadia, from 22 December 1941 to 14 January 1942, after the United States entered the war. Between the two leaders, it was decided to start an offensive war primarily in Europe and a defensive war in the Far East. At the conference, Declaration by the United Nations was prepared and signed.²² Beginning from that meeting, to define the nations that came together against the enemy, the term “United Nations” has been used. With the Declaration, the leaders declared that the governments acting together with the states that accepted the Atlantic Charter would use all their military and economic facilities against the states that signed the Tripartite Pact. It has also been accepted that the participating states would fight with all their military and economic capability and would not make a separate armistice or peace treaty with the enemy. It was also stated that the declaration was open to all states that can contribute to the “war against Hitlerism”.²³ The expression "Hitlerism" in the text was used instead of the request of the Soviet Union which stated as "Members and supporters of the Tripartite Pact" in the draft. The text, called as the “Declaration by the United Nations” upon the suggestion of Roosevelt, was signed on 1 January 1942 by twenty-six nations’ representatives.²⁴ Foremost among them were Churchill, Roosevelt, Ambassador of the Soviet Union Litvinov and the Chinese Foreign Minister Soong.²⁵ Roosevelt has mentioned to want an organization in which for several years to come executive power would be in the hands of Great Britain, the United States, the Soviet Union and China. As two nascent superpowers, a declining world power and a large Asiatic nation, would then constitute a global concert or directorate. The term

²¹ Lewis Copeland, Lawrence W. Lamm, **World’s Great Speeches**, 3rd Edition, New York, Dover Publications, 1973, p. 532; J.A.S. Grenville, **The Major International Treaties, 1914-1973: A History and Guide with Texts**, London, Methven & Co. Ltd., 1974, p. 180

²² CAB 66/34/14

²³ FRUS, 1942, Vol I, **General; the British Commonwealth; The Far East**, Washington, United States Government Printing Office, 1960, p. 25-26

²⁴ These states were: The United States of America, United Kingdom, Soviet Union, China, Australia, Belgium, Canada, Costa Rica, Cuba, Czechoslovak Republic, the Dominican Republic, El Salvador, Greece, Guatemala, Haiti, Honduras, India, Luxembourg, the Netherlands, New Zealand, Nicaragua, Norway, Panama, Poland, South Africa, and Yugoslavia. R3884-3D-41739-41739, Text of Declaration by the United Nations, made at Washington, 1 January 1942

²⁵ Hull, **op.cit.**, p. 1122, 1124

THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY’S PARTICIPATION TO THE ORGANIZATION

“United Nations” has been mentioned to describe what was essentially an anti-Axis alliance.²⁶

When representatives of twenty-six nations signed the Declaration, each subscribed to the Atlantic Charter and pledged co-operation with its principles. The charter became the approved vehicle of Allied war aims, accepted as the paradigm for the war and the peace.²⁷ After the declaration was accepted by the parties, US Secretary of State Cordell Hull made a public statement which emphasizes “This is a living proof that law-abiding and peace loving nations can unite in using the sword when necessary to preserve liberty and justice and the fundamental values of mankind. Against this host we can be sure that the forces of barbaric savagery and organized wickedness cannot and will not prevail.”²⁸ The states that signed the Declaration by the United Nations gained the right to become a member of the United Nations Organization by ratifying the text signed at the end of the war.²⁹ In 1945, the invitation to participate in the San Francisco Conference for the peace order to be established after the war was sent to "all United Nations".³⁰

Considering the essence of the declaration, it seems possible to evaluate it as a military alliance. It has a content that promises to come together and fight against the enemy until victory is achieved, rather than the regulations that emphasize diplomacy and peace in the content of the United Nations Organization. The declaration, which was prepared in the form of a declaration bringing against together the countries that signed the Tripartite Pact, Germany, Italy and Japan, is considered an important turning point in the establishment of the United Nations Organization.

In his memoirs, Cordell Hull stated that he implemented the idea of the United Nations, after “Hitler's puppets”, Bulgaria, Hungary and Romania, declared war against the USA. He stated that instead of requesting a war resolution from the Congress against these states, the State Department started to work and they produced the Declaration by

²⁶ Hamilton and Langhorne, **op.cit.**, p. 197

²⁷ Wilson, **op.cit.**, p. 227

²⁸ Hull, **op.cit.**, p. 1125

²⁹ CAB 66/34/14

³⁰ Genelkurmay ATASE Arşivi, İkinci Dünya Harbi Koleksiyonu, IDH 9-031-15

the United Nations.³¹ That's why Cordell Hull is known to be "the father of the United Nations."³²

Declaration by the United Nations is seen as a preliminary preparation of the United Nations Organization. Essential objective of the former seems to separate the two entities of the same name from each other. Despite the necessity to risk war to keep the peace, the text of 1 January 1942 was a system created to destroy the axis states in war. The United Nations Organization, like the League of Nations, aimed to resolve international disputes through peaceful means.

After the adoption of the Declaration by the United Nations, an alliance agreement was signed between the Soviet Union and United Kingdom on 26 May 1942, and another step was taken to unite the forces against Germany. The parties have promised to help each other against Germany and its allies in Europe and declared that they would not engage in peace negotiations without the consent of the other party, until peace would be established. For twenty years, they have agreed that they would develop cooperation based on the principles of the Atlantic Charter. They also accepted not to take part in alliances against each other and to preserve peace after it has been established. It has also been affirmed that the interests of the United Nations would be taken into account and care will be taken not to expand the territory and not to interfere in the internal affairs of other states.³³

Despite this, when Roosevelt met the Soviet Foreign Minister Molotov in a few days after the bilateral agreement, he said that his concern was to establish a peace that would last 25 years, at least as long as his generation lived. Reminding that he and Stalin were over 60 and Molotov was 53 years old, Roosevelt emphasized that his aim for them was to live in peace. The solution he proposes for this to happen is to disarm all the states except the "Big Four".³⁴

As the war situation began to change in their favor from the beginning of 1943, Allied Conferences regarding the war and the postwar order became more frequent. In late November 1942, Roosevelt invited Churchill and Stalin to a conference to discuss the

³¹ Hull, *op.cit.*, p. 1114-1115

³² Amry Vandenbosch, "Cordell Hull: Father Of The United Nations", *World Affairs*, Vol. 136, No. 2 (Fall 1973), p. 99

³³ FO 954/25A/9482

³⁴ *FRUS Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1942, Vol III, Europe*, Washington, United States Government Printing Office, 1961, p. 569

THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY'S PARTICIPATION TO THE ORGANIZATION

steps to be taken after the success achieved in North Africa.³⁵ The first meeting of 1943 took place in Casablanca between 14-24 January, Stalin did not attend.³⁶

After the summit, according to the official statement, attention was drawn to the points that the operations would continue. It was also declared that material aid would be provided to the Soviets, and assistance would be provided against Japanese expansionism. In the press conference although there was no consensus on this issue, Roosevelt announced that he and Churchill had decided that the struggle would not end without the "unconditional surrender" of the enemy. He also added however the policy did not entail the destruction of the Axis Powers' populations but the philosophies.³⁷ According to Cordell Hull, in spring of 1943, Roosevelt, still had in mind a police force composed of the US, UK, the Soviet Union and China, rather than an international organization for the postwar order. Hull also emphasized that the President had the idea of disarmament of all other states at that period.³⁸ On the other hand, in a note about the postwar security which Churchill has wrote to show Turkish President İsmet İnönü on 31 January 1943, he emphasized that a postwar world organization would be prospected with UK, the US and Soviet Union and "a number of confederations formed among the smaller states, among which a Scandinavian, a Danubian and a Balkan Bloc".³⁹ It is clear that both leaders had a postwar plan under their leadership after the defeat of the axis Powers. "Unconditional surrender" statement of Casablanca Conference and the expectations of United Nations' victory stayed still till the end of the war but the plans were changed.

The Formation of the United Nations Organization

At the Quebec Conference in August 1943, Cordell Hull and Anthony Eden agreed to draft a declaration that included a call for a general international organization, "based on the principle sovereign equality of all nations." The Moscow Conference again at the level of foreign ministers of the US, UK, Soviet Union and China was held between 19-30 October 1943. In the talks, the postwar order was mostly discussed with the suggestion of the US and UK foreign offices. At the conclusion of the Conference, the

³⁵ FRUS, *The Conferences at Washington, 1941-1942 and Casablanca*, Washington, US Government Printing Office, 1968, p. 489

³⁶ CAB 66/34/14

³⁷ FRUS, 1943, *op.cit.*, p. 635, 841, 837

³⁸ Hull, *op.cit.*, p. 1642

³⁹ CAB 66/34/14

participating governments adopted a “Joint Four-Nation Declaration” in which, they recognized “the necessity of establishing at the earliest practicable date a general international organization, based on the principle of the sovereign equality of all peace-loving states and open to membership by all such states, large and small, for the maintenance of international peace and security.”⁴⁰ With this attempt, the idea of establishing an international organization to keep the peace at postwar era was formally expressed for the first time. Following this Declaration, the signatory states appointed their national committees of experts working on the draft of a charter for the United Nations Organisation.

Roosevelt, Churchill and Stalin met for the first time in Tehran from 28 November to 1 December 1943. In the official statement announced at the end of the conference, the “Big Three” assertively stated that their intention to “seek the cooperation and active participation of all nations, large and small, whose peoples in heart and mind are dedicated, as are our own peoples, to the elimination of tyranny and slavery, oppression and intolerance” within a “world family of democratic nations”. At the statement it was also announced that “the supreme responsibility resting upon us and all the United Nations to make a peace which will command the goodwill of the overwhelming mass of the peoples of the world and banish the scourge and terror of war for many generations”. Although the communique pointed to unity in all aspects, it is understood that the leaders had disagreements on many issues. Although the desire to go to an international organization for the postwar order was accepted by all parties, Stalin objected to the idea of China taking an important place in this organization.⁴¹

From 21 August to 7 October 1944, the US and UK representatives met colleagues from Soviet Union and China separately at Dumbarton Oaks on “Washington Conversations on International Peace and Security Organization”. They deliberated over proposals for the establishment of an organization to maintain peace and security in the world. At the end of the talks, “Proposals for the Establishment of a General International Organization” were prepared and the participants agreed on the aims, structure and functioning of the organization.⁴²

⁴⁰ **Documents of American History, Vol.II, Since 1898**, Henry Steele Commager, Milton Cantor (eds.), New Jersey, 1988, 10th Edition, Prentice Hall, Englewood Cliffs, p.476; Maurice Matloff, **op.cit.**, p. 299

⁴¹ CAB 66/45/8

⁴² CAB 80/45

THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY'S PARTICIPATION TO THE ORGANIZATION

The “Big Three” met for the second and last time in Crimea at the Yalta Conference between 4- 11 February 1945. Although there were disagreements on many issues during the talks, it was decided to convene an international conference in San Francisco "to ensure lasting peace". It was decided that the states wishing to participate in the United Nations Conference, which was planned to convene on 25 April 1945, should declare war against the axis powers by 1 March 1945.⁴³

Harry Truman became the President of the US after Roosevelt's death on 12 April 1945 and as he recorded, the first decision as the president was all about the United Nations. At that time, when the advisors reminded him the San Francisco conference was scheduled in less than two weeks, he said: “it was what Roosevelt wanted, and it had to take place if we were going to keep the peace. And that’s the first decision I made as President of the United States.”⁴⁴

The San Francisco Conference was opened on 25 April 1945 with the call of four states and the participation of fifty states, and the United Nations was established at the end of the meetings.⁴⁵ The United Nations was provided with a Security Council, a General Assembly, a permanent secretariat and a secretary-general. It bore an institutional resemblance to the League of Nations. Unlike the League, the executive was equipped with the means to enforce its will. All UN members were obliged by the United Nations Charter to accept and implement the Council’s decisions, including those relating to the application of armed force.⁴⁶ In his opening remarks of the conference, US President Truman defined the meeting as the most important and necessary meeting in history. At his remarks, referring to the speech which he made 9 days ago in the House of Representatives, Truman reminded his words, which "the use of force in international relations should only be for the defense of law".⁴⁷

United Nations officially created on 24 October 1945 after the Charter’s ratification by the five permanent members, the US, UK, Soviet Union, China and France, and the majority of the signatories.⁴⁸ With this attempt, a new international organization and the new kind of international system has adopted. Cordell Hull stated that the veto system of the permanent

⁴³ CAB 66/63/12

⁴⁴ Meisler, **op.cit.**, p..2

⁴⁵ CAB 65/50/17

⁴⁶ Hamilton and Langhorne, **op.cit.**, p. 197

⁴⁷ IDH 9/031/9; IDH 9/031/10; IDH 9/031/11

⁴⁸ Meisler, **op.cit.**, p..20

members is created for the benefits of the US.⁴⁹ Even this situation alone, shows the difference of the new order of postwar world from the old one.

Before the United Nations Conference on International Organisation (UNCIO) known as San Francisco in 1945, Allied powers which called themselves United Nations also engaged in a series of negotiations to establish the necessary organizations for the war situation and rules for the postwar international economy. United Nations Food and Agriculture Organisation (UNFAO), United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) and United Nations War Crimes Commission (UNWCC) were organized in 1943. The United Nations Monetary and Financial Conference (UNMFC) known as Bretton Woods was held in 1944. This is why the present array of institutions is called the “UN system” even though the International Monetary Fund (IMF) and the World Bank do not have United Nations in their names.⁵⁰

It is clear that the US, seeing the results of the ineffectiveness of the League of Nations and giving greater value to the United Nations, which it tried to protect, enabled the signing of this agreement. The fact that the US accepted the decision to join the United Nations almost unanimously in the Senate,⁵¹ unlike rejecting the League of Nations, should also be considered as a proof that it will follow a different attitude.

Turkey’s Participation to the United Nations

Turkey was among the allies from the very beginning of the Second World War, but managed to stay out of the conflicts by making an effort not to enter the war as long as it was not attacked. After the war started, an alliance agreement was signed between Turkey, UK and France and on 19 October 1939, as agreed in the spring of the same year. According to the alliance agreement, when the written conditions were met, Turkey promised to join the war on the allied front.⁵² Although most of the conditions written were fulfilled, Turkey did not actually participate in the war and fought against the axis powers. Turkey finally declared war in late February 1945, and with this decision became a founding member of United Nations Organization.

⁴⁹ Hull, **op.cit.**, p. 1662

⁵⁰ Dan Plesch, How the United Nations Beat Hitler and Prepared the Peace”, **Global Society**, Vol. 22, No. 1, January 2008, University of Kent, p. 143- 157

⁵¹ Frances Whitney, **An Outline of American History**, U.S. Information Agency, 1994, p.137

⁵² IDH 3-004-1;6a

THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY'S PARTICIPATION TO THE ORGANIZATION

Although, in 1943 “being with United Nations” meant declaration of war against the axis, in Adana, Churchill offered İnönü to depart from strict impartial neutrality and definitely have taken sides with the United Nations, without, engaging her armies. At the conversations he persistently stressed that, Turkey shouldn't regard this offer to become belligerent.⁵³ In each meeting, Churchill said that they didn't want a declaration of war, but Turkey didn't take the role since it was regarded as an active role and it would make the country a theater of war. In Adana, Churchill also offered for the first time to Turkey to become a party to the postwar organization. He remarked that there would be an international organization which would be more effective than the League of Nations, the structure of the organisation would be based on military strength. And he said: “Turkey must be included in it, and Turkey must not be exhausted, but clearly must not let herself be divorced from victory as a result of following too reserved a policy.”⁵⁴

According to Churchill, “the time for Turkey has come to join the war”, when the war situation has changed after the surrender of Italy. Roosevelt and Churchill invited İnönü to a conference in Cairo between 4-7 December 1943. On the opening remarks, Roosevelt said that it was important that as many nations as possible should join the United Nations which were numbering about 35 at the time and Turkey's accession would be welcomed. Roosevelt also said that they were concerned not only with victory but also with the postwar conditions and to achieve this, unity of nations was necessary.⁵⁵ Unlike Roosevelt, according to their decision before the conference, Churchill made the annoying talk and said “in a few months, perhaps six, German resistance might be broken, and Turkey, if she did not accept the invitation now, might then find herself alone.” İnönü replied as “since the beginning his country had taken a clear decision to stand beside those who were fighting the cause of the United Nations. She had been one of the first so to state her position clearly.” Churchill pressed for another time saying that “it was important for Turkey to be on the side of the United Nations. Possibly in six months' time we should not require the Turks.”⁵⁶ But Turkey again refused to declare war and gave the bases to the allies.⁵⁷

⁵³ FO 195/2478

⁵⁴ CAB 66/34/14

⁵⁵ CAB 66/45/8

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ **Türkiye Dış Politikası'nda 50 Yıl, İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946)**, Ankara, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü, 1973, p. 206

At Yalta Conference, while discussing the countries planned to be included in the United Nations Organization, Stalin questioned whether the states that were indecisive in the past and declared war only for their own interests, would be invited to take part in the organization, and sided with the winner at a belated date by citing Turkey as an example. Roosevelt, on the other hand, stated that he found it appropriate for the states that declared war on Germany to receive an invitation, and Stalin replied, the declaration of war could be accepted until March 1, 1945. Although Churchill stated that he agreed with Stalin about those states who wanted to declare war when the victorious was determined, but he emphasized that many countries' declaring war on Germany would have a devastating effect on the enemy.⁵⁸

On 20 February 1945, Sir Maurice Peterson, the British Ambassador to Ankara, visited the Ministry of Foreign Affairs and gave Hasan Saka the memorandum regarding the decision taken at the Yalta Conference. According to the memorandum Saka said: "According to a decision made at the conference convened in Crimea, those who would have declared war against the Axis Powers before 1 March 1945, will join the conference will be held in San Francisco on 25 April 1945. Turkey, Egypt, Iceland, Chile, Equator, Paraguay, Peru, Uruguay and Venezuela are mentioned as the aforementioned partner nations.⁵⁹ Turkey, acting in accordance with the decision taken at the Yalta Conference at the request of the Allies, declared war on Germany and Japan on 23 February 1945.⁶⁰

At the same day which Turkey declared war, The Agreement on Assistance to Turkey by the US under the Lend- Lease Act was signed. The American aid, which was lasted from 30 November 1941 to 1 April 1944, restarted within the framework of the agreement. Accordingly, the US continued to provide defense equipment, services and information authorized by the President. It is envisaged that Turkey will provide to the US the substances, services, conveniences or information that it is in a position to provide and may allow.⁶¹ After this move, another chapter has started at Turkish-American relations.

⁵⁸ CAB 66/63/12

⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, 7. Dönem, Olağanüstü İnikat, 23 Şubat 1945

⁶⁰ BCA 490/1/5/26/7

⁶¹ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, Cilt I (1920-1945)**, Ankara, TTK Yayınları, 2000, p. 648-653; İsmail Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları, C. II (1945-1990)**, Kesim A (Çok Taraflı Bağlılar), 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000, p. 23

THE ORIGINS OF THE UNITED NATIONS AND TURKEY’S PARTICIPATION TO THE ORGANIZATION

Just after the declaration of war, Turkey also sent a delegation to San Francisco, signed the Declaration by the United Nations and become one of the founding members of the United Nations Organization.

Conclusion

The Second World War, which broke out due to the problems that the First World War created or could not solve, is considered the beginning of an important transformation in terms of political history. The United Nations Organization, which was formed at the end of the Second World War and was eventually established to keep the peace, took its name from the expression used to describe the states that stood against the Axis Powers with all their means since the beginning of the war. Despite the necessity of risking war to keep the peace, it is remarkable that today's world's most important-global peacekeeping organization is based on destroying the enemy as defined as “Nazi tranny” in every respect. Ascendancy of internationalism over isolationism in US foreign policy has started during the war and when the state was nonbelligerent. The US started to change the foreign policy to use its power to shape the international system. When US foreign policy started to change, new statements and institutions were established.

At first, the Atlantic Charter was prepared and announced. Beginning with the Charter, all of the Allied regulations showed the US President Roosevelt and British Prime Minister Churchill’s vision of a new world order. The Charter proclaimed a set of principles that would govern international politics with the coming of peace. Through the impact of the changing circumstances in the war, states that call themselves “United Nations”, tried to globalize their order by keeping the control in postwar order. With the Declaration by the United Nations, 26 nations at war against the Axis powers adopted the Atlantic Charter, pledged to use their resources against the enemy. With the declaration, war aims and the postwar plans which were designed by Roosevelt and Churchill were accepted. Finally, the United Nations Organization was formed at the end of the Second World War with the call of the United Nations. The organization was the best means to prevent future wars but it has been an important milestone in the construction of the new world order. It should be considered as the preliminary preparation for the abandonment of the isolation policy implemented by the US for more than 100 years.

Turkey, by signing an alliance at the very beginning of the war, took part with the states that later defined themselves as the United Nations, but did not participate in this

formation's attempt to stand against the axis forces with all its means, in order to preserve the peace order. As it was declared by the government, Turkey sided with the United Nations in this aspect before the organization was established. Although the Turkish government declared war to Axis powers at the end of the war by responding to the call of the allies in order to join the UN Organization, it managed to stay out of the conflicts and protect its homeland. This should be regarded as another success of Turkey since keeping the peace in accordance with the purpose of the UN organization was adopted during the wartime. Turkey, which manages its foreign policy with the principle of "Peace at Home, Peace in the World", has acted in accordance with the structure of the organization more than the members organized against the Axis that the UN organization takes its name from.

BIBLIOGRAPHY

A) Documents

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BCA):

BCA 490/1/5/26/7

Genelkurmay ATASE Arşivi (Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı) İkinci Dünya Harbi Koleksiyonu (İDH):

İDH 9/031/9, İDH 9/031/10, İDH 9/031/11, IDH 9-031-15, İDH 3-004-1;6a

The National Archives UK- Foreign Office Papers (FO); Cabinet Papers (CAB):

FO 954/25A/9482, FO 195/2478

CAB 66/45/8, CAB 80/45, CAB 66/63/12, CAB 65/50/17, CAB 66/34/14, CAB 66/18/25

United Nations Library and Archives Geneva

R3884-3D-41739-41739

B) Official Publications

Foreign relations of the United States (FRUS), 1942, Vol I, General; the British Commonwealth; The Far East (1960). Washington: United States Government Printing Office.

FRUS Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1942, Vol III, Europe, (1961). Washington: United States Government Printing Office.

FRUS The Conferences at Washington, 1941-1942 and Casablanca 1943 (1968). Washington: US Government Printing Office.

TBMM Zabıt Ceridesi, 7. Dönem, Olağanüstü İnkat, 23 Şubat 1945

Türkiye Dış Politikası'nda 50 Yıl, İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946), (1973). Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı, Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü.

C) References

- AMBROSIUS, L. E. (1990). **Woodrow Wilson and the American Diplomatic Tradition: The Treaty Fight in Perspective**, New York: Cambridge University Press.
- BLACK, J. (2010). **A History of Diplomacy**, London: Reaktion Books Ltd.
- CHURCHILL, W. (1985). **Memoirs of the Second World War, Book III, The Grand Alliance**, Boston: Houghton Mifflin Company.
- COPELAND, L.L. and W. Lamm. (1973). **World's Great Speeches**, 3rd Ed., New York: Dover Publications
- Documents of American History, Vol.II, Since 1898**, (1988). Henry Steele Commager, Milton Cantor (eds.), 10th Edition, New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs
- DOENECKE, J. D. and Stoler, M. A. (2005). **Debating Franklin D. Roosevelt's Foreign Policies, 1933-1945**, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- GARDNER, Lloyd C. (1993). **Spheres of Influence : The Partition of Europe, From Munich to Yalta**, Cambridge, John Murray Publishers.
- GRENVILLE, J.A.S. (1974). **The Major International Treaties, 1914-1973: A History and Guide with Texts**, London: Methven & Co. Ltd.
- HAMILTON, K. and R. Langhorne, (2011). **The Practice of Diplomacy Its Evolution, Theory and Administration**, Second edition, New York: Routledge
- HART, B.L. (2015). **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, Çev. Kerim Bağrıaçık, İstanbul: İş Bankası.
- HULL, C. (1948). **The Memoirs of Cordell Hull, Vol. II**, London: Hodder & Stoughton.
- KISSINGER, H.(1998). **Diplomasi**, Çev.: İbrahim H. Kurt, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- MATLOFF, M. (1994). **United States Army In World War II, The War Department Strategic Planning For Coalition Warfare 1943-1944** , Washington D.C.: Center of Military History.
- MEISLER, S. (1995). **United Nations: A History**, New York: Grove Press.
- PLESCH, D. (2008). "How the United Nations Beat Hitler and Prepared the Peace", *Global Society*, Vol. 22, No. 1, University of Kent, pp. 137- 158.
- REYNOLDS, D. (1985). "Churchill And The British 'Decision' To Fight On İn 1940: Right Policy, Wrong Reasons", **Diplomacy And Intelligence During The Second World War, Essays In Honour Of F. H. Hinsley**, Ed. By Richard Langhorne, Cambridge University Press, pp. 147-167.
- SOYSAL, İ. (2000) **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, Cilt I (1920-1945)**, Ankara: TTK Yayınları
- , (2000). **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları, C. II (1945-1990)**, Kesim A (Çok Taraflı Bağlılar), 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- The Four Freedoms: Franklin D. Roosevelt and the Evolution of an American Idea**, (2016) Ed. by Jeffrey A. Engel, New York, Oxford University Press.

- THOMAS, Randolph J.,(1995) **Origins of the Containment Policy: An Analysis Of US Foreign Policy**, Illinois: North American Press.
- VANDENBOSCH A., (1973) “Cordell Hull: Father Of The United Nations”, **World Affairs**, Vol. 136, No. 2 (Fall), pp. 99-120.
- WHITNEY, F. (1994). **An Outline of American History**, Washingron: U.S. Information Agency
- WILSON, T. A. (1991). **The First Summit : Roosevelt and Churchill at Placentia Bay, 1941**, Lawrence: University Press of Kansas

Özgür TÖR*

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 8, Ocak 2023, s. 19-30.

DIFFERENT POINT OF VIEW OF TÜRKİYE'S (TURKEY) SECURITY

Abstract

Threats to security form the basis for protection from disasters. Photo security games and the concept of threat are brought to the fore and the use of force is to be considered legitimate. The security perspective of bureaucrats, which directs the security policies of institutions, is the perspective of utilizing all kinds of opportunities. your threat; Intention creates moral trust, and capacity creates material trust. He generally admits that when "intention" and "capacity" combine, he gets to where his real competitors are. When international systems are considered in the long term, the definition of threat may be different. In the international system, a state can cross its borders, increase at the same time, and turn into a threat as long as it has hostile intentions and intentions toward another state. To put it differently, objectives include capacity kinetics.

Ensuring the security of the state also means ensuring the security of the nation. The purpose of the state is to provide wealth and welfare and to identify, implement and develop policies and strategies that will enable them to achieve the benefits that will ensure their continuation in the next stage. Some states are trying to define the Turkish Nation as an "invader" by emphasizing that the Turks came to Anatolia in 1071. Despite the emergence of determined, stereotyped and new findings, the understanding of history that never changes is used systematically against the Republic of Turkey and the Turkish Nation.

Within the scope of international security, it is important to examine the works, writings and other finds of those who established civilization in Anatolia from the first periods of history. In this study, the defense of the necessity of the analysis that the founded informations about the relations and origins of the Civilizations that are constituted in Anatolia. If the founders of the Lydian civilization were of Turan origin, they lived in Anatolia and the Aegean Islands, and if they went from Anatolia and established a great civilization in today's Italy, this situation will prevent the Turkish Nation living in the territory of the

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, ozgurtor@aydin.edu.tr.

*Bu makale Turnitin programı ile taranmıştır.

*Araştırma makalesi.

*Makale geliş: 30.11.2022- Makale kabul: 20.01.2023.

Republic of Turkey from being perceived as an "invader". For this reason, impartial and scientific studies on the subject are of vital importance for the security of the Republic of Turkey.

Keywords: Security policy, Türkiye (Turkey)'s security, Language.

TÜRKİYE’NİN GÜVENLİĞİNE FARKLI BİR BAKIŞ

Özet

Güvenliğe yönelik tehditler olağanüstü tedbirlerin alınmasına dayanak oluştururlar. Devletler güvenlik sorunları ve tehdit kavramı önplana çıkarılarak güç kullanımı meşru sayma gayreti içindedir. Devletlerin güvenlik politikalarına yön veren bürokratlar güvenliği gerekçe göstererek her türlü fırsatı değerlendirme eğilimindedir. Tehdidin; manevi unsurunu niyet, maddi unsurunu ise kapasite oluşturur. Genel olarak “niyet” ve “kapasite” birleştiğinde gerçek anlamda tehdit haline geldiği kabul görmektedir. Uluslararası sistemde uzun vadeli düşünüldüğünde tehdit tanımı farklı olabilmektedir. Uluslararası sistemde bir devlet bir başka devlete düşmanca niyet ve maksada sahip olduğu sürece kapasitesi ileri tarihte artabilir, tehlide dönüşebilir. Daha farklı ifade etmemiz gerekirse niyet potansiyeli, kapasite kinetiği kapsamaktadır.

Devletin güvenliğinin sağlanması aynı zamanda milletin güvenliğinin sağlanması anlamına gelmektedir. Devletin amacı varlık ve refahı temin etmek ve sonraki aşamada devamını sağlayacak menfaatlere ulaşmayı sağlayacak olan politika ve stratejileri tespit etmek, uygulamak ve geliştirmektir. Bazı devletler Türklerin 1071 yılında Anadolu’ya geldiğini öne çıkararak Türk Milletini “işgalci” olarak tanımlama gayretindedir. Belirlenmiş, kalıplaştırılmış ve yeni bulguların ortaya çıkmasına rağmen hiç değişmeyen tarih anlayışı adeta Türkiye Cumhuriyeti’ne ve Türk Milletine karşı sistematik olarak kullanılmaktadır.

Uluslararası güvenlik kapsamında tarihin ilk dönemlerinden itibaren Anadolu’da mediyet kuranların eserleri, yazıları ve diğer buluntularının incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada Anadolu’da kurulan uygarlıkların aidiyetleri ve kökenleri hakkında elde edilen bilgilerin araştırılması gerekliliği savunulmuştur. (In this study, the defense of the necessity of the analysis that the founded informations about the relations and origins of the civilizations that is constituted in Anatolia) Eğer; Lidya uygarlığını kuranlar Turan kökenli olması durumunda, bunlar Anadolu ve Ege Adalarında yaşamışlar ve Anadolu’dan giderek günümüz İtalya’sında büyük bir medeniyet kurdularsa bu durum Türkiye Cumhuriyeti’nin topraklarında yaşayan Türk Milletinin sonradan gelen “işgalci” olarak algılanmasını engelleyecektir. Bu nedenle konuyla ilgili tarafsız ve bilimsel çalışmalar yapılması Türkiye Cumhuriyeti’nin güvenliği açısından hayati öneme haizdir.

Anahtar kelimeler: Güvenlik politikası, Türkiye’nin güvenliği, Dil.

Introduction

1. Security

When the definitions related to security are examined, different perceptions and ideological-theoretical perspectives on the concept, point of view of the person making the definition, country etc. It will be seen that different definitions are made for different reasons. The most important reason for the different opinions and views on the definition of the concept of security by international relations experts is the level of analysis. Security can be evaluated and analyzed at the international, national and individual levels. The general issue that experts agree on a common point on security is that the concept is perceived differently and is a controversial concept. With the general

definition of security, it can be defined as being free as a result of preventing threats to human or people's basic values .

Security is the phenomenon that covers all behaviors for the purpose of preserving and maintaining the existence of living things. It is difficult to explain security without the concept of threat . Although survival and security are used together, these two words are not exactly equal concepts. While survival denotes a physical condition, security also encompasses political and social facts. Security consists of survival and surplus. The “plus” here refers to an advanced level of freedom beyond staying away from danger and threat to continue living .

Threats to security form the basis for taking extraordinary measures. The use of force can be considered legitimate by bringing security issues and the concept of threat to the fore. Managers tend to use all kinds of authority by justifying security .

According to another definition; security is generally the preservation of values previously held by a subject and the absence of threat to them . In the most general sense, security; It is the state of being free from threats, fears and dangers. It is understood that there is no threat to existing security values, or even if there is a threat, the person exposed to the threat has the capacity to get rid of this threat . Although theoretically "complete security" can be mentioned, in practice this is not possible. Instead, it is appropriate to define security as the minimum level of threat .

Arnold Wolfers evaluated security in two categories, objectively and subjectively . According to Wolfers, security; preserving your values. In this definition; security in an objective sense, absence of threats to earned values; In a subjective sense, it is the absence of fear of future attack against the values gained .

Different View of Threats

Threat; the spiritual element is intention, and the material element is capacity . Although it is generally accepted that "intention and capacity" become a real threat when they come together, there may be differences in the international system. In the international system, capacity may emerge in the future as long as a state has hostile intentions and intentions towards another state. To put it differently, intention potential includes capacity kinetics. At the beginning of the issues that reveal their intention are the

desire to have critical aboveground and underground resources, and the desire to seize a strategically important region.

Today, one of the easiest ways to legitimize these demands and gain international public support is to distort or rewrite history by changing it. States have been believing their own lies for generations and claiming rights on the lands of other states, by teaching the modified history written in line with their interests in national education systems.

Military threats maintain their traditional position and importance in terms of national security. Perceiving the military threat at the level of states in the international system is not considered sufficient on its own. The state is a social being as well as a physical being. The military threat affects the individual interests of the people living within the state, the whole nation and different masses of people in groups. Military interventions can take place from invading an entire country, in partial occupation, or by taking measures that will damage its economic, physical and military infrastructure. The aim of military measures is to gain political gain or to discourage the opponent from their current policies .

Ensuring the security of the state also means ensuring the security of the nation. In this direction, the goal of security is;

- Eliminate/neutralize threats, if not possible, reduce them to the least damaging level,
- To identify, implement and develop policies and strategies that will ensure wealth and welfare and ensure the continuation of the benefits in the next stage .

Threat perception is as important as the threat itself. Securitization; it means perceiving any threat against the existence of a subject and taking measures against this threat element. Desecuritization is the removal of an issue that was previously considered a threat, no longer a threat. Increasing the military power of a state/group of states results in the opposing state/state group to perceive it as a threat. This mutually accelerates the increase in strength and introduces the concept of the security dilemma .

Problems faced by states; It is evaluated in three stages as non-political, politicized and securitized. Matters that are not public matters are non-political matters. Issues related to public administration that require public decision and resource allocation are politicized issues. Issues that require taking emergency measures against the

emerging threat and carrying out activities outside the political process are defined as securitized problems .

One of the determining factors in the inclusion of threats in the concepts of securitization or desecuritization is the discursive approach. Poststructuralism argues that the concept of security in international relations should be reconsidered after the Cold War period. According to poststructuralism, security has ontologically two requirements: the state as the object to be protected and the other as the threat to define the state's identity. The state always needs a dangerous enemy. The state emphasized the importance of the other by emphasizing that its identity is built through differences .

Constructivism focuses on the concept of state-centered identity. States can have identities just like people, and the international system can affect states' identities just as society shapes the identities of individuals. Individuals can have the opportunity to influence the tendencies of the community by dictating their own interests to the group they belong to. Similarly, states can change their behavior by influencing the international structure. The ontological assumption of constructivism is that actors and structures mutually construct each other .

Hans Morgenthau divides interests in terms of their importance as vital and secondary interests. Vital interests are the vital interests of the state and states do not hesitate to go to war for these interests. Establishing security, protecting institutions, citizens and their core values are some of these interests. Secondary/subsidiary interests are those which, if held, will provide an advantage to the country to a certain extent. It tries to achieve these interests of states by means other than war .

Impropriation Of The Civilization

Acceptable to the new kind of "professional" academia that began to emerge in 18th-Century Germany, particularly in Göttingen. The University of Göttingen can be seen as the embryo of all the later modern, diverse professional universities. It was founded in 1734 by King George II of England and Elector of Hanover. As a new institution, the University of Göttingen, which was the first university, was able to get rid of the medieval religious and scholastic pressures that still continued at other universities .

By the 1770s, it was seen that Germany, which developed in the century, had the potential to be a great cultural center, but it was difficult to establish a historical connection with the historical cultural roots of Germany. Thus , they tried to overcome this with the studies he carried out under the leadership of the university of Göttingen, which was founded in 1734. Based on Greek philosophy, they tried to strengthen their own history and culture by making use of Greek myths and show of Greek power with their analysis in order to glorify their own culture and history .

When the number of archaeological artifacts discovered in the 1800s and the number of historical artifacts reached today are compared, it will be understood that there are much more historical objects in the world cultural inventory in the 2000s. Additonally, in parallel with the development of technology, the development of technical methods such as carbon testing contributes to the scientific interpretation of the data obtained in archaeological excavations. The increase in the quantity and perception of the works reveals the necessity of updating the historical interpretations made hundreds of years ago with today's data. The thought of Modern Wester Civilization being the continuation of Greek Civilization, detects others Civilizations as Barbaric or Second-Class. This thoughts reason is hidden in the Old Greek Culture.

Historically, from the Greek point of view, all non-Greek communities have been described as “Barbaric”. In the book “Herodotus” published by Henry Cary in 1859; he stated that the geography in which the name Greece was defined, limited to the Peloponnese Peninsula and Athens at that time, was not used in history for a long time, even after the Trojan War. According to Herodotus, there was no such geography in history as Greece (“Hellas” or “Greece”) today. In the Peloponnese, the languages of the” Danaans, Argives, Achaians" were spoken .

Even a Byzantine emperor in the ninth century would describe Latin as the “Language of Barbarian Scythians”. In the Roman Period, Latin was used by certain groups in the cities of Ephesus and Antiocheia (Antioch) in Asia Minor . “ The Language of Barbarian Scythians” did not lose its vitality and influence even under the Hellenism which influenced the entire East as a result of the conquests of Alexander the Great . Although it is accepted by Western scholars that there was a "Scythian" language and culture in Anatolia and the Balkans before Eastern Rome and Alexander the Great, it is not taken into account enough.

It is of great importance to reveal that the Greco-Roman fiction of the Eurocentric model has nothing to do with reality and was created according to the ideological needs of the West. Because the struggle against Eurocentrism is part of the struggle against imperialism. Racism, one of the most important tools of the ideological attack on "developed countries", has now turned into a phenomenon that can be summarized as "there is no superior race, there is a superior culture". Culture defined by "superior culture" refers to Western civilization .

These ideological distortions were turned into a branch of Western sociology and historiography over time, and it was called Orientalism. It is rare to find such a striking example that proves the classiness of science. The specialists of orientalism have constantly taught and continue to teach Eastern societies their own cultural backwardness and predicament. The "superiority" and "advanceness" of the West are taken to the depths of the past and supported by a historical material. Western capitalism presents its Greek and Roman heritage as the only civilization of commodity economy and turns it into instruments of cultural hegemony over other states. Alafranga intellectuals, as the gatekeeper of this hegemony, should continue to study Latin and Greek after French; The ancient Greeks knew that the origins of their culture originated in the Eastern World .

Until the time of Alexander's reign, the Greeks' presence in Anatolia consisted of separate city-states gathered on the shores of Western Anatolia and the Black Sea, as a vibrant, dispersed minority in terms of culture and trade. Who is the majority in a land where the Greeks are in the minority is an important issue that needs to be revealed by scientific studies. From this point of view, it is not scientifically correct to talk about Greek civilization and dominance in Anatolia as far as Alexander. With the support of the Nations that created the Greece, Greece aimed to be expended including aiming at Türkiye.

Since Greece emerged on the stage of history as an "independent kingdom" in 1832, it has tried to complete nation building. Greece has been structured to target Turkey in its domestic and foreign policy in order to develop state and national consciousness. Especially in foreign policy, Turkey has been shown as a threat. The Ottoman Empire was also at the center of Megali Idea (Great Thought), which guided the Greek foreign policy from the middle of the 19th century until 1922. In 1844, Ioannes Kolettis described Megali Idea with these words :

“...The Kingdom of Greece is not all Greece; It is only the smallest and poorest part of Greece. The Greek is also not just a Greek living within the borders of the Crown: Ioannina, Thessaloniki, Serres, Edirne, Constantinople (Istanbul), Trabzon, Crete, Samos, and who lived in any period of history. and everyone belonging to the Greek race is Greek, no matter what lands they lived in... Hellenism has two great centers: Athens and Constantinople. Athens is simply the capital of royalty; Constantinople, on the other hand, is the great capital, the joy and hope of all Hellenes.

Greek Academic Alexis Heraclides used the following statements regarding Greek-Turkish relations; “I think we need “barbarian” Turks today, as in the past, otherwise the self-respect of the Greeks would be jeopardized. The grudge against Turkey and the love for our homeland Greece go hand in hand and form the two sides of the same coin. As someone shouts (at every opportunity) how bad the Turks are, they also express how much they love Greece, proving how much Greek they are” .

In addition to history being interpreted as one-sided, demography is being interpreted in different and sided point of view. Bulgarian, Albanian, Macedonian and Turkish minorities live in Greece. However, Greece denies that these are minorities and defines Albanians as "Albanian-speaking Greeks", Macedonians as "Slavic-speaking Hellenes", and Western Thrace Turks as "Muslim Greeks" and is in constant conflict with its neighboring states on these issues. Therefore, it is not possible for Greece, which cannot get along well with its neighbors, to have a say even in the Balkans region.

There is an effort to show the Turkish Nation as an invader in the geography where it is located by distorting and changing the Greek history, which was founded, owned, supported and written biased by the colonial states. Sovereignty rights, especially in the Eastern Mediterranean, are being tried to be violated. With these studies, Turkish culture is ignored and the perception that Turks are invaders in the Mediterranean and Anatolia is created. The distortion of history has become a safety problem for Turkey.

Lydius is a Latin word that means Etruscan . Greek historian Heredot used the following statements about the Anatolian Civilization and the Etruscans: “As far as we know, the Lydians are the first to print and use gold and silver coins and first to engage in small trading businesses. As they state, they are the ones who derived the games which are played both in their own country and in Greeks and this coincides with the time when Etruria was colonized .

Isaac Taylor stated that the people living in the Etruscan Civilization should be of Tatar (Turkish) origin or that he was of this opinion. He specifically stated that the truth behind reaching this conclusion is not philosophical thinking and that the language used by Etruscan Civilization in its history had a great impact on the formation of this bond .

Greek historian Herodotus in the 5th century BC and the American Historian Isaac Taylor mentioned that the people living on Aegean Islands, especially Anatolia and Limmi were Lydians. If these people living in the Aegean Islands, Anatolia and Italy mentioned by important historians are related communities and the language they speak is the same, which nation do these people belong to? It has been deliberately focused on the lack of written documents, despite the fact that the civilization of the Turks has been found since the ancient times of history.

Result

In the scope of Security; if the people who created the Lydia Civilization were a Turanic People, they lived in Anatolia and Aegean Islands and if they went from Anatolia and established a great civilization in Italy, this situation will prevent the Turkish People that lives on the lands of the Republic of Turkey to be called as subsequent “Intruder”.

The Turks' domination of the Balkan geography until 1878 and the fact that they had a significant number of people there weakened as a result of the Ottoman-Russian War. Some states took advantage of this opportunity and carried out intellectual studies to expel the Turks first from Europe and then from Anatolia. The foremost of these efforts is the distortion of history. Making the Republic of Turkey and the Turkish Nation an occupier in the geography on which it is located will only be possible as a result of the distortion of history. Great Leader Mustafa Kemal Atatürk saw this danger and tried to give special importance to historical studies. History, culture and language ties with communities that have lived in Anatolia, the Aegean and the Mediterranean since ancient times will be some of the proofs of the Turkish Nation's belonging to this geography.

The discourse that the Turks came to Anatolia in 1071, especially in recent years, should be changed. This discourse means ignoring the existence of Turks living in

Anatolia at that time. The funding of a significant part of the excavations carried out in Turkey by foreign states and the assignment of foreign instructors at the beginning affects our perspective on historical findings. Scientific studies should be carried out on the origin of the Balkans, Northern Black Sea, Anatolia, Italy Etruscan and Carthaginian civilizations and the language they used. Realistic writing of history with scientific data will be possible with the objective evaluation of the archaeological excavations to be carried out in the field and their results.

It is necessary to struggle by revealing real historical data with the understanding of history that was started with the eras that were distorted and ignored the old civilization.

BIBLIOGRAPHY

ARNOLD, Wolfers. A. (1952). **National Security as an Ambiguous Symbol. Political Science Quarterly.** 67(4), 481-502.

BUZAN, Barry. (2008) **Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. Uluslararası İlişkiler.** 5(18), 107-123.

BUZAN, Barry, Ole Wæver, Jaap De Wilde, (1998) **Security: A New Framework for Analysis**, Brighton: Harvester Wheatsheaf, s.21-24

BUZAN, Barry, (1983) **People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations**, Wheatsheaf Books Ltd, London,

BAYLİS, John, Smith Steve. (2008) **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations.** Oxford University Press. 69-85

BERNAL, Martin. (1998) **Kara Atena; Eski Yunan Uydurması Nasıl İmal Edildi? 1785 1965**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

CAMPBELL, David (1992). **Writing Security: United States Foreign Policy And The Politics Of Identity**, Manchester: Manchester University Press, s. 179.

CARY, Henry. (1859). **Herodotus, A New And Literal Version with A Geographical And General Index**, New York, Worcester College, Oxford.

DEDEOĞLU, Beril, (2008) **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul,

EVANS, G. ve NEWNHAM, J. (1998). **The Penguins Dictionary of International Relations**. London: Penguin Books.

GÜREL, Şükrü Sina (1993). **Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821–1993)**, Ankara: Ümit Yayınları.

HERACLİDES, Alexis. (2003) **Yunanistan ve “Dogu’dan Gelen Tehlike” Türkiye: Türk-Yunan ilişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları** (Çev: Mihalis Vasilyadis-Herkül Milas), İletisim Yayınları, İstanbul.

HERODOTOS. (1973) **Herodot Tarihi**, (Çeviren; Müntekim Ökmen ve Azra Erhat), Remzi Kitabevi, İstanbul.

KABAAĞAÇ, Sina. ve E. Alovera, (1995). **Latince-Türkçe Sözlük**, İstanbul.

Korfmann, Manfred. “Troia 1995 Kazıları”, 18. KST I.

ROSKİN, G. Michael. (2001). **National Interest: From Abstraction To Strategy**.

MİLLER, Benjamin. (2001). The Concept of Security: Should It Be Redefined? **Journal of Strategic Studies**. 24 (2). 13-42.

NASO, Alessandro (2017) **Etruscology**, Boston/Berlin, Walter de Gruyter Inc.

DİEHL, Charles. (2006) **Bizans İmparatorluğu’nun Tarihi**, (çev. A. Göke Bozkurt), İlgı Yayınları, İstanbul, 2006.

ÖZDAĞ, Ü. (2015). **Milli Güvenlik Teorisi**. Ankara: Kripto Basım Yayım.

SMİT, Christian Reus. (2012). **Konstrüktivizm**. S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, T. Nardin, M. Peterson, C. Reus-Smit ve J. True, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. A. Aslan ve M. A. Ağcan), İstanbul, Küre Yayınları.

SMİTH, Michael Llewellyn. (1998) **Ionian Vision Greece in Asia Minor, 1919-1922**, The University of Michigan Press.

TAYLOR, Isaac. (1874) “Etruscan Researches”, London, Macmillan And Co., s.1. s. 10-23.

TEZKAN, Yılmaz. (2005). **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**. İstanbul: Ülke Kitapları.

ÜNAL, Ahmet. (2002). **Hititler Devrinde Anadolu 1**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

WILLIAMS, P.D. (2008). **Security Studies: An Introduction**. USA. Routledge.

İnternet Kaynakları

ORTAYLI, İlber. (2008), ‘‘Latince’nin Ölüsü de Canlısı kadar Çekici’’, 20.01.2023 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/latincenin-olusu-de-canlisi-kadar-cekici-976632>, adresinden alınmıştır.

Mehmet TAŞ* & Numan İLHAN**

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 8, Ocak 2023, s. 30-56.

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PAŞA VE RAPORU**

Özet

Osmanlı donanması, 19. yüzyıl Avrupa'sında hızla gelişen teknolojik ve bilimsel gelişmenin etkisiyle rakip donanmalar karşısında oldukça zayıf duruma düşmüştür. Avrupa donanmalarının bu dönemde kalyonlar yerine buhar gücüyle çalışan vapurları ana savaş gemisi haline getirmesi, bunu yerli olanaklarla üretme imkanına sahip olmayan Osmanlı donanmasını dışa bağımlı hale getirmiştir. Osmanlı, devlet ricalı donanmanın ifa ettiği görevin önemini takdir eden bir akılla buna çözüm bulmak amacıyla çeşitli tedbirler almaya yönelmiştir. Bu tedbirlerden bir tanesi Avrupa'dan savaş gemisi satın almak veya Avrupa'ya öğrenci göndermek iken bir tanesi de Avrupa'dan davet edilen yabancı uzmanları Osmanlı donanmasında istihdam etmektir. Mirliva Hoffner Paşa bu amaçla Almanya'dan davet edilen yabancı uzmanlardan bir tanesidir.

Anahtar Kelimeler: Mirliva Hoffner Paşa, Osmanlı Donanması, Osmanlı Devleti, Rus donanması, Rusya.

**A FOREIGN EXPERT IN THE OTTOMAN NAVY:
MİRLİVA HOFFNER PASHA AND HIS REPORT**

Abstract

The Ottoman navy became very weak against rival navies due to the rapidly developing technological and scientific developments in 19th century Europe. The fact that the European navies made steam-powered steamboats the main warship instead of galleons in this period made the Ottoman navy, which did not have the opportunity to produce it with domestic means, dependent on foreign sources. oriented. Ottoman statesmen, with a mind that appreciated the importance of the task performed

* Dr., Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Dört Yol Fen Lisesi, mehmettas@msn.com.

** Öğretmen, Gaziantep Hasan Celal Güzel İlkokulu.

*Bu makale Turnitin programı ile taranmıştır.

*Araştırma makalesi. Yazar etki oranı: % 50- %50.

*Makale geliş: 12.09.2022- Makale kabul: 27.01.2023.

by the navy, tended to take various measures in order to find a solution to this. While one of these measures was to buy warships from Europe or send students to Europe, another was to employ foreign experts invited from Europe in the Ottoman navy. Mirliva Hoffner Pasha is one of the foreign experts invited from Germany for this purpose.

Keywords: Mirliva Hoffner Pasha, Ottoman Navy, Ottoman Empire, Russian Navy, Russia.

Giriş

Asıl adı Curt Kalau Von Hofe (1850-1936)¹ olan ancak Osmanlı Devleti'nde kullanılan yaygın adı Yaver Mirliva Hoffner Paşa olan bu kişi, Prusyalı soylu bir aileden gelmekte olup 1892'den 1902 yılı sonuna kadar yaklaşık 10 seneden fazla bir süre Osmanlı donanmasına hizmet etmiştir. Kendisi 19. yy'da donanmanın yenilenmesi ve ıslahı için yurt dışından gelen Sir Baldwin Wake Walker, Sir Adolphus Slade, Henry Woods Augustus Charles Hobart-Hampden ve Starcke gibi deniz subaylarından birisi olup II. Abdülhamit (1876-1909) döneminin tanınmış bahriye müşavirlerindendir. Kendisinden önceki danışman olan Starcke'nin görev süresi dolduktan sonra Alman Amirallik Dairesi, talep üzerine imparatorluk donanmasından Binbaşı Kalau Von Hofe'yi gönderdi. Bunun üzerine Kalau Von Hofe, 21 Subat 1892'de İstanbul'a gelerek üç yıllık bir kontrat imzaladı ve rütbesi miralaylığa² çıkarıldı³. Ona verilen ilk görev, Bahriye Mektebini tanzim etmek ve haftada iki gün bu okulda fen-i harp dersi vermek ile Tersane-i Âmirede bulunan Selimiye⁴ fırkateyninde topçuluk dersi vermektir. Daha sonra kendisine mirlivalık⁵ ünvanı verildi⁶.

Mirliva Hoffner Paşa, 1897 yılında Osmanlı-Yunan savaşı çıktığında Osmanlı donanmasının kumanda heyetine tayin edilerek Çanakkale'ye gönderildi. Bu tarihte Osmanlı donanması Kaptanıderya Hasan Rami Paşa kumandasında Haliç'ten çıkarak Çanakkale'ye gelmişti. Donanma, kaptanıderyanın emri ile Çanakkale Boğazı'nın dışında bir dizi atış tatbikatı gerçekleştirdi. Bu tatbikatta topların ise yaramaz halde olduğu ve bir kısmının hidrolik rotalarının⁷ ilk atışta kırıldığı görüldü. Ayrıca bazı topların kapakları çatlamış, bir kısmı kızaklarından düşmüştü. Özellikle bu sırada donanmada bulunan Osmaniye, Aziziye ve Hamidiye⁸ savaş gemilerinin topları ates sırasında ise yaramaz hale gelmekle kalmamış makineleri bozulmuş ve hızları da azalmıştı⁹. Bunun üzerine

¹ <http://dictionary.sensagent.com/liste%20deutscher%20admirale/de-de/03/09/2022>

² Miralay, askeri terminolojide albay anlamına gelir. (Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 25. Baskı, Ankara, 2008, s. 651)

³ Selman Soydemir, **Osmanlı Donanmasında Yabancı Müsavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 128.

⁴ Selimiye fırkateyni uskurlu bir savaş gemisi olup Tersane-i Amirede inşa edilmişti. Keresteden inşa edilmiş olup 580 personel taşıyabilmekteydi. 1879'da İstasyoner topçu eğitim gemisi olarak hizmet vermeye başladıktan sonra 1911'de sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **Osmanlı Donanması, 1828-1923**, Denizler Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2007, s. 102.)

⁵ Mirliva askeri terminolojide tuğgeneral anlamına gelir. (Ferit Devellioğlu, age., s. 653.)

⁶ Selman Soydemir, **age**, s. 129.

⁷ Rot, kullanılabilecek amaca göre farklı şekil ve büyüklükte imal edilmiş olan demir ya da çelik çubuktur. (bk. Lütfi Gürçay, **Gemici Dili**, 2. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul, 1962, s. 331.)

⁸ Zırhlı fırkateyn olan Osmaniye gemisi Londra'da inşa edildi. Mürettebatı 1865'te 26 subay ve 335 gemiciydi. 1878'de İstanbul'da yan yattı, 1894'te Tersane-i Amire ve Ansaldo firması tarafından yeniden donatıldı. 1908'de İstanbul'a çekildi, 1923'te sökülme üzere satıldı. Aziziye gemisi ise 1900 yılında Kasımpaşa'da kışla gemisi olarak kullanıldı. 1923'te sökülme üzere satıldı. Son Gemi olan Hamidiye gemisi merkez bataryalı zırhlı bir gemiydi. İstanbul'da Tersane-i Amire'de inşa edildi. Personeli 350 kişiyi bulmaktaydı. 1894'te istasyonier eğitim gemisi olarak hizmete girdi. 1913 yılında sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age**, s. 77-83)

⁹ Hasan Rami Paşa hatıratında bu hususa yer vermektedir. Hatıratında verdiği bilgiye göre ejder istimbotunda kazan borularının yarısı akmakta ve gemi yeterli hızda düzenli şekilde hareket

başta Kaptanıderya Hasan Rami Paşa ve Hoffner Paşa olmak üzere diğer donanma kaptanları tarafından mevcut durum ve yapılması gerekenler bir rapor haline getirilerek padişaha sunulmuştu. Bu rapora göre hiçbir Osmanlı savaş gemisinin 17 mil süratle sahip ve son model silahlarla donatılmış Yunan gemilerine karşı mücadele etmesi, mümkün değildi. Alınacak tedbir ise İngiltere donanmasında kullanılmakta olan gemilerden 3 büyük harp gemisi, 6 zırhlı kruvazör ve 2 de torpido ve muhrip olmak üzere toplam 11 adet yeni savaş gemisinin satın alınmasıydı¹⁰.

Mirliva Hoffner Paşa, Osmanlı-Yunan savaşı bittikten sonra Osmanlı donanmasının durumu ve yapılması gereken işler konusunda çeşitli raporlar hazırlayarak padişaha sundu. Donanma gemilerinde torpido kullanımının yaygınlaştırılması için çeşitli önerilerde bulundu. Bu minvalde Berlin’de bulunan bir tane Alman firmasından seyyar ve sabit olmak üzere iki tür torpidonun getirilerek denemelerinin yapılmasına dair padişaha bir rapor sundu. Bu raporda bahse konu torpidolar hakkında bilgiler verdi. 1899’da Bahriye Erkân-ı Harb Reisi Faik Paşa’nın hastalanması üzerine onun tavsiyesiyle, Faik Paşa’nın yerine vekil tayin edildi¹¹.

Onun Osmanlı donanmasına yaptığı hizmetlerden bir tanesi de Asar-ı Tevfik zırhlısının yenilenmesi için göstermiş olduğu çabadır¹². Yeni savaş gemilerinin inşası zaman aldığı ve fazla masraf gerektirdiği için mevcut olan savaş gemilerinin ıslah edilmesi daha pratik ve akılcı bir çözümdü. Bu yüzden Asar-ı Tevfik ve Mesudiye zırhlılarının çağdaştırılmasına karar verildi. Bu iki zırhlı bu amaçla İtalya’nın Cenova kentinde bulunan Ansaldo Tersanesi’ne tamir edilmek için gönderildi ise de Asar-ı Tevfik bir sene sonra Cenova’dan Almanya’nın Kiel şehrinde bulunan Germenya Tersanesi’ne gönderildi¹³. Mirliva Hoffner Paşa, 1900’de bu gemi ile Kiel şehrine gitti ve ıslah çalışmalarına nezaret etti. Kendisinin Osmanlı donanmasında görev süresi dolup 1903 yılında ülkesine döneceği zaman ona murassa¹⁴ Osmanlı nişanı verilmişti¹⁵.

ettirilememektedir. Kilyum istimbotunda kazanların 30’dan fazlasının borusu akmaktadır. Tarık istimbotu hava sikülasyon fanı yapılmak üzere İstanbul’a gönderilmiş olduğundan hareket etmemektedir. Pervin istimbotunun kazan borularının ayaklarının çivi başları akmakta, 360 tane olan tüm boruları akmaktadır. Hareket etmesi mümkün değildir. Vesile-i Nusret istimbotu hareket için payandaya ihtiyaç duymaktadır. Şihap istimbotunun kumanda telgrafı bozuk ve buhar saati yoktur. Tevfik, Burhaneddin, Mecidiye ve Eser-i Terakki istimbotlarının kovanlarına torpido sürmek için kepçeleri yoktur. (Hasan Rami Paşa, **Hatrat**, Hazırlayan:Cahit Kayra, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 61-62)

¹⁰ Selman Soydemir, **age.**, s. 134-135.

¹¹ Selman Soydemir, **age.**, s. 136.

¹² Asar-ı Tevfik zırhlı fırkateyn sınıfından bir gemiydi. Mısır hükümeti tarafından İbrahimiye olarak yurt dışında yaptırılmasına rağmen 1868’de Osmanlı donanmasına devredildi. 1878’de yan yatarak hizmet göremez hale gelince 1890-1892’de tersane-i amire de yeniden donatılarak kazanları değiştirildi. 1900 yılında yeniden donatılmak üzere Kiel’e gönderildi ve 1907’de ülkeye geri döndü. 1913 yılında Çemes yakınlarında karaya oturarak tamamen kullanılamaz hale geldi. Asar-ı Tevfik hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 84.

¹³ Osmanlı donanmasının, 18. yüzyılda donanması için ihtiyaç duyduğu malzemeleri büyük ölçüde yerli kaynaklardan karşılamaktaydı. Gemilerin keresteden imal edilmesi sebebiyle devletin elinde hem kereste hem de demir, yelken bezi, kendir urgan ya da tel gibi kaynakların bulunması ona herhangi bir yabancı devletin yardımı olmadan gemilerini donatma imkanı veriyordu. Yabancı kaynaklardan sağlanması söz konusu olduğunda siyasi ve diplomatik ortama uygun olarak Venedik, Rus, İngiliz ya da Fransız tüccarlardan bunu temin cihetine gidiyordu. Devletin izlemiş olduğu faydacı dış politika donanma konusunda işbirliği yapılacak ülkenin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktaydı. Örneğin Napolyon savaşlarının hüküm sürdüğü 1799 yıllarında, Osmanlı Devleti’nin Mısır’ı Fransız işgalinden kurtarmak için işbirliği yaptığı İngiltere bu konuda ön plana çıkmıştı. İngiltere’de imal edilen donanma malzemeleri gayet sanatlı, iyi kalite ve sağlam olduğuna inanılıyordu. Almanya ile II. Abdülhamit döneminde ilişkilerin gelişmesi bu konuda Alman denizcileri ve Alman tersanelerini ön plana çıkarmıştı. (bk. BOA.HAT.145.6085.)

¹⁴ Murassa, kıymetli taşlarla bezenmiş demektir. (bk. Ferit Devellioğlu, **age.**, s. 685.)

Mirliva Hoffner Paşa'nın Raporu

Rapor, 15 Temmuz 1892 (3 Temmuz 1308) tarihini taşımakta olup içinde donanma personelinin yetki ve sorumlulukları, Osmanlı ve Rus donanmalarının mukayesesı, donanma gemilerinde kullanılan toplar, muhtemel bir Rus saldırısına karşı mevcut savunma tedbirlerinin durumu ile buna dair görüş ve öneriler yer almaktadır. Raporun sonunda Osmanlı donanmasında bulunan gemilerin isimleri, inşa tarihleri, tonilatoları, hızları, beygir güçleri, zırh kalınlıkları ve silahları hakkında bir tanede tablo bulunmaktadır. Rus donanmasına dair verilmiş bir tablo bulunmaktaysa da bu tabloda verilen bilgiler Rusya'nın Karadeniz filosuyla ilgili olmalıdır. Çünkü gemi sayıları mevcut Rus donanmasının küçük bir kısmını yansıtmaktadır. Üstelik isim ve özellikleri verilen Rus gemileri, Rusya'nın Karadeniz donanmasının tamamını değil belli başlılarını ifade etmektedir. Verilen ayrıntılı ve teknik bilgiler onun dönemin donanmaları hakkında etraflı bir bilgiye sahip olduğunu ve Osmanlı donanmasını bu donanmalarla mukayese edebilecek kadar iyi tanıdığını göstermektedir. Onun, Osmanlı donanma bürokrasisi içinde işgal ettiği mevkiinin ve belli tarihlerde yerine getirmiş olduğu görevlerin ona bu imkânı sunduğu anlaşılmaktadır. Gerek topçuluğa gerek Osmanlı donanma gemileri ve gerekse Boğaz'ın Karadeniz tarafındaki askeri tahkimatla ilgili vermiş olduğu bilgiler nazari bilgiler olmayıp gözlem ve tecrübeye dayalı bilgilerdir ki bu da onun raporunu önemli hale getirmektedir.

Mirliva Hoffner Paşa, raporunun gerekçesini açıklarken; “...memalik-i vesia-i şahaneleri sevahilinin miktar-ı imtadıyla müdafaaya muhtac cezayirinin kesretinden naşı donanma-yı mülukaneleri hissesine fevkalgaye büyük bir hizmet düşmekte...” tespitini yapmakta ve “...kuvve-i bahriye-i şahaneleri mertebe-i hazırasının tamamen takdir ve terakkisi emrinde ne gibi teşebüsât-ı musibeye tevessül iktiza eylediğini keşf ve tayin için zuhuru tasavvur olunan bir harbte donanma-yı hümayunun ne hizmetlerde bulunacağı harbin ne suretle ve ne cihetle olabileceği piş-i nazar-ı mutalaaya alınması lazım geldiği...” ifadesini kullanmaktadır¹⁶. Bu ifadeye göre Hoffner Paşa'nın raporu kaleme almasının birinci sebebi Osmanlı sahillerinin büyüklüğü nedeniyle savunmaya muhtaç adalarının fazlalığına binaen donanmaya son derece büyük görevlerin düşmesi ikinci sebep ise Osmanlı donanmasının savaşa hazırlık derecesinin ne olduğu ve geliştirilmesi amacıyla nelerin yapılabileceğini tespit etmek ve de muhtemel bir savaşta donanmanın ne gibi görevleri yerine getirebileceğini araştırmaktır¹⁷. Ayrıca güçlü ve etkin bir donanmanın Yunanlıları karada ve denizde frenleyeceği düşünülmektedir¹⁸. Rapor, 15

¹⁵ Selman Soydemir, **age.**, s. 144.

¹⁶ BOA.Y.MTV.64.65.2.

¹⁷ Devletin oldukça geniş sahillerden oluşması ve bunun güçlü bir donanmayı zorunlu kılması husus daha sonraki yıllarda da üzerinde sıkça durulan bir konuydu. Örneğin Osmanlı donanmasının yetersizliği üzerine Meclis-i İdare Mektubi Kalemi mülahızlarından Kemal ve Meclis-i İdare memurlarından Sadrettin'in 26 Teşrinisani 1325 (9 Aralık 1909) tarihinde kaleme aldıkları bir yazıda; “...gayri hafidir ki osmanlı ülkesi çok vasi ve sevahilden ibaret bulunmuş olduğundan emr-i muhafazası ihtiyacat-ı fenniye-i askeriye muvafıktır. Bir kuvve-i bahriye muhtactır. Şimdiki Osmanlı ise matluba muvafık bulunmadığı kabil-i inkar değildir. Osmanlılar umur-ı dahiliyeleri ıslah ve tensik ve idame-i mevcude-i milliye ve siyasiye edebilmek üzere kuvve-i bahriye ve mülkiyelerinin ihtiyacat-ı zamana göre tensik ve tertip etmelidir...” ifadelerine rastlanıyor ki yapılan tespitler bir yandan Türk aydınlarda donanma hususunda belli bilinçlenmeyi gösterirken diğer yandan da donanma konusunda yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını göstermektedir. Konuyla ilgili 26 Teşrinisani 1325 (9 Aralık 1909) tarihli yazı sureti için bk. BOA.Y.PRK.ASK.48.53.1.

¹⁸ Sadrazamlık makamından 7 Temmuz 1304 (19 Temmuz 1888) tarihinde çıkan bir yazıya göre Yunanlıların cüretkar ve kıskırtıcı tavırları Yunan sularında Osmanlı donanma gemilerinin görünmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden daha önce olduğu gibi bazı donanma gemilerinin Yunan

Temmuz 1892’de kaleme alındığına göre ve Rusya’ya özel bir bölüm açıldığına göre” *zuhuru tasavvur olunan bir harb*”’den kastedilen I. Dünya Savaşı (1914-1918) olmalıdır.

Raporun ne kadar etkili olduğu konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değilse de rapordan iki sene sonra bahriye nezaretinde; “*erbab-ı fen ve ma’lumattan mürekkebe*” bir komisyonun teşkil olunması donanma konusunda devlet bürokrasisindeki bilinci belli bir ölçüde artırdığı anlaşılmaktadır. Bu komisyonun kuruluş gerekçesi; “...*donanma-yı hümayunun ikmal-i nevakısı esbabını ve teferuatını müzekere ve tetkik...*” etmek olarak ifade edilmiştir¹⁹. Komisyon başkanlığına Erkan-ı Harbiye-i Bahriye Reisi Ferik Faik Paşa, üyeliğe Tersane-i Âmire Memuru Ferik Şükrü Paşa ve Tersane-i Âmire Başmimarı Hüsnü Paşa, Liman Kumandanlığı Vekili Mirлива Hasan Paşa, Zırhlı Gemiler Komodoru Mirлива Mehmet Paşa, Fabrika-yı Hümayun Müdürü Mirлива Arif Paşa, Orhaniye Firkateyni Süvarisi Miralay Rıza Bey ile Osmaniye Firkateyni Süvarisi Kaymakam Rasim beyler atanmıştı. Böyle bir komisyonun kurulması için kuruculuk görevi Bahriye Nazırı Hasan Paşa’ya verildiğinde o komisyonun kuruluşuna dair yazdığı arz yazısında; “...*hiçbir liyakatim olmadığı halde şimdiye kadar mütevaliyen mazhar buyurulduğum sunuf-ı avatîf ve inayet ve enva’ı nevazîş ve iltifat-ı hazret-i şehinşahinin ârâ-yı feriza-yı şükranı emr-i muhal olduğu halde...*” diyerek bu görevin liyakatinden daha çok padişahın tek tarafı bir ihsanı sonucu kendisine verildiğini düşünüyordu²⁰.

Mirliva Hofner Paşa’nın raporunda yer alan bilgiler konu başlıklarına göre şunlardır;

1. Donanma Personeli

Mirliva Hoffner Paşa, Osmanlı donanma personeline raporunda özel bir yer vermiştir. Subay ve erlerden oluşan personele yaklaşımı olumlu ancak uyarı ve tavsiyelerle doludur. Ona göre subay ve askerlerin tamamı altı asırdan beri nam ve şanlı dünyadan iyi bilinen önceki denizciler gibi faal, çalışkan, padişaha sadık ve padişahın bir işaretiyle canını vermeye her an hazır kişiler olup önceki denizcilerin eserine sahip çıkacak, her yönden kendilerini seçkin kılacak yeteneğe tümüyle sahiptirler. Ancak bunların büyük bir kısmı denizciliğin gerektirdiği çeşitli tecrübeye ve günün silahlarını idare etme ve kullanmada yetenek ve donanma ihtiyacı duymaktadır²¹. Bu ihtiyacın giderilmesinin yolu ise barış zamanı yapılan tatbikatlardır. Osmanlı donanmasında bu ihmal edilen bir husustur. Mirliva Hoffner Paşa’dan önce Müşavir Paşa sıfatıyla Osmanlı donanmasında hizmet etmiş olan Sir Adolphus Slade de bu husustan yakınmaktaydı. “*Türkiye ve Kırım Harbi*” ismiyle Türkçe’ye tercüme edilen eserinde Adolphus Slade, henüz Osmanlı-Rus savaşının başlamadığı 1853 yılı başında; “...*Bu yıl müsait mevsimde donanmanın her sınıf gemilerinden bir filo Karadeniz’e çıkarılıp*

sularında gövde gösterisi yapması Yunanlı hal ve hareketlerinde barış ve sağduyulu hareket etmeye zorlayacaktır. Konuyla ilgili sadrazamlık yazısı için bk. BOA.Y.A.HUS.215.19.1.

¹⁹ BOA.Y.PRK.ASK.48.53.1.

²⁰ BOA.Y.PRK.ASK.48.53.1.

²¹ Osmanlı deniz erlerinin denizcilik konusunda yaşamış olduğu tecrübesizliğin en büyük nedenlerinden birisi gelişmiş bir milli deniz ticaret filosunun olmayıştı. Sivil maksatlarla faaliyet gösteren bir deniz ticaret filosu Osmanlı donanması için yetişmiş insan kaynağı işlevi görebilirdi. Ayrıca denizcilik teknolojisi konusunda yaşanan küresel gelişmelerin ülkeye aktarımı için bir köprü işlevi üstlenebilirdi. Deniz ticareti ile meşgul olan unsurlar genelde Rumlar olduğu ve Rum denizciler de 1821 Rum isyanıyla devlet nazarında gözden düştüğü için bu ihtiyaç kendini daha çok hissettirmekteydi. Devletin Türk unsuru kara ordusunda askerlik ve çiftçilik ya da hayvancılıkla temayüz etmişti. Donanma dergisinde Mustafa Suphi tarafından yazılmış olan bir makalede, savaş donanmasını ticaret donanmasından ayırmanın mümkün olmadığını bunların birbirinden doğduğunu belirttikten sonra savaş donanması askerlerinin deniz işlerinde bulunmuş kişilerden seçilmesi gerektiği belirtilir. Ona göre “...*(İngiltere, Fransa ve Almanya’nın) ticaretlerindeki feyz ve bereket, kuvve-yi harbiye-i bahriyelerinin keyfiyet ve kemmiyetiyle mütenasiptir...*” (bk. Mustafa Suphi, “Ticaret ve Harb Donanmaları”, **Donanma Mecmuası**, Sene 10, Sayı 457.)

talimler yapılıyordu çok faydalı olacaktı...” der. Sir Adalpus Slade, buna gerekçe olarak donanmadaki erlerin yarısının memleketten yeni gelmiş acemiler olduğunu, öteki yarısının ise bu acemilerden daha iyi olmadığını ileri sürmektedir²².

Raporda, donanmadaki kumandanların ve personelin görevi ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır. Bahse konu kumandanlar gemilerin sevk ve idaresinden sorumlu olan gemi kumandanlarıdır. Sahip oldukları yetkiler ve savaşın içinde gemi ve personel üzerinde ifa ettikleri görevin önemi dolayısıyla onlara ayrıca değinme ihtiyacı duyulmuştur. Donanmada görev yapan bir kumandanının görevlerinden birisi gemideki mevcut personeli oluşturan subay ve askerleri savaş zamanında geçerli olan donanma kurallarına göre özel yerlerine tayin ve taksim ederek hepsini görevini ifaya hazır hale getirmektir. Bunun yolu ise eğitimden geçer. Bu yüzden o, herhangi bir çatışma başlamadan önce subay ve askerlerde göreve karşı yatkınlık oluşturmak maksadıyla onları daima talim ve öğrenim ile meşgul etmek zorundadır. Kumandanlar, gemilerdeki ana silah, top ve torpido olduğu için özellikle bunların eğitimi sırasında topçuluk biliminin gereklerine göre hareket edecekler ve tehlike oluşturacak hususlardan kaçınacaklardır. Osmanlı donanmasında görev yapan subayların büyük kısmı alaylıdır²³. Bu da verilecek eğitim ve yapılacak tatbikatları daha önemli hale getirmektedir.

Donanma kumandanlarının bir görevi de gemi ve personelin temizliğidir. Toplu yaşamdan kaynaklanan risklere bağlı olarak kolera, tifüs ya da ateşli humma gibi salgın hastalıkların gemilerde hızla yayıldığı düşünülecek olursa bu görevin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Hoffner Paşa’ya göre kumandan olan kişi bir yandan geminin temizliğine dikkat ederek onun temiz ve parlak olmasını sağlarken diğer yandan gemideki personelin yabancılara karşı pejmürde ve perişan bir halde görünmemesine son derece dikkat ve ihtimam göstermelidir. Savaş gemilerinin devleti temsil eden yönü dikkate alınarak bu düzenleme ile devletin itibarı ve ciddiyeti korunmak istenmiştir.

Donanmada kumandan mevkiinde bulunan subayların, gemilerin disiplin ve işleyişiyle ilgili sorumlulukları bulunmaktadır. Buna göre her kumandan gece ve gündüz nöbet ve vardiye hususuna çok önem verecek, vazifesini yerine getirirken kusur ya da ihmal gösterenler hakkında askeri kanunlara göre derhal lazım gelen cezayı tayin edecektir. Kumandan, meydana gelen olayları şahitleriyle birlikte donanma yönetimine daha sonra bildirecektir. O, disiplini korumak amacıyla askerleri gece ve gündüz dışarı çıkarmayacak, toplu halde bulunduracak ve gece gündüz tetikte bulunacaktır. Düşmanın durumuna dair kendisine merkezden gönderilecek bilgi ile yetinmeyerek mümkün olduğu kadar düşmanın durumu hakkında bilgi edinmeye çalışacaktır²⁴.

Ona göre amiralinden en düşük rütbeli subayına kadar bütün personel, donanma gemilerinin en önemli ve asli unsurudur. Donanma literatüründe “*Gemiler değil insanlar savaşır.*” şeklindeki deyim bir donanma için personel unsurunun önemine dikkat çekmektedir. Personelin eğitim düzeyi, disiplini, ikmal ve iâşesi, ücretleri, inanç, şevk, cesaret ya da moral ve motivasyonu donanmanın savaş gücüne doğrudan tesiri vardır. Bu yüzden bir donanma yönetimi için büyük ve güçlü savaş gemilerine sahip olmaktan daha önemli olan husus, bunları kullanacak nitelikli personele sahip olmaktır. Bu personeli yetiştirmek gemileri inşa etmekten daha zor ve masraflıdır²⁵.

²² Selman Soydemir *age.*, s. 39.

²³ Subay sayısı donanmanın büyüklüğü düşünüldüğünde görece yüksektir. 20. yy. başlarında toplam 1983 subay bulunmaktayken aynı dönemde Osmanlı donanmasından iki kat büyüklüğe sahip olan İtalyan donanmasında 986 subay vardı. (Ayrıntılı bilgi için bk. Anıl Uzun, **Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Donanmasının İtilâf Donanmalarıyla Karşılaştırılması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2020, s. 31.)

²⁴ BOA.Y.MTV.64.65.1.

²⁵ BOA.Y.MTV.64.65.1.

Bu gerçekten hareketle, Hoffner Paşa'ya göre donanma personelinin en öncelikli ve önemli görevi, padişaha doğruluk ve bağlılıkla hizmet etmektir. Çünkü padişah donanmanın da kumandanıdır. Donanma kumandanı emri altındaki subayları ve askerleri daima padişaha karşı sadakat ve bağlılıkla hizmet etmeye sevk ederek onları yiğitlik göstermeleri ya da güzel hizmet etmelerine dikkat ve özen gösterecektir. Bunun yanında emri altında bulunan savaş gemilerinin deniz savaş kurallarına göre yol almalarına bekleme ya da durma halinde ise filolar oluşturarak harb düzeninde olmaya dikkat edeceklerdir. Hoffner Paşa bu noktada Osmanlı donanma subayı ve erlerinin eğitim ve tecrübe eksiği dışında hiçbir olumsuz yönden bahsetmez. Bilakis onların gayret ve göreve bağlılığını takdir eder. Aynı hususu Kırım Savaşı sırasında Osmanlı donanmasında Müşavir Paşa sıfatıyla hizmet veren Sir Adalpus Slade de belirtir. Nitekim, *Türkiye ve Kırım Harbi* isimli eserinde Türk deniz erlerinin güvertelerde serili yataklarda yattıkları halde, geceleyin silah basına borusu çalınca 5 dakika içinde yataklarından fırlayıp topları doldurmuş oldukları halde atese hazır vaziyette beklediklerini belirtmektedir. Boğaz istihkamları erlerinin de bu iste aynı çabukluğu gösterdiklerini, bunu da bizzat kendisinin gördüğünü ifade etmektedir²⁶. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı sırasında Osmanlı donanmasına verdiği hizmetle bilinen Hobart Paşa'nın (Hobart- Hampden Augustus Charles) Türk deniz erlerinden bahsederken; *"Türkler, her zaman olduğu gibi aslan gibi cesur ve kuzu gibi itaatkar. Muhteşem bir orduları ve birinci sınıf bir Avrupa devletinin bile haklı olarak övünebileceği bir donanmaları var"* demesi bu hususu teyid etmektedir²⁷.

Mirliva Hoffner Paşa'ya göre subay ve erlerin silah idaresi ve kullanımındaki eğitimleri topçuluk bilimi açısından eksiktir. Verilen eğitimden maksat personeli savaşa hazırlamak olduğu halde mevcut eğitim buna uygun değildir. Eğitimin savaş haline göre ve hareketin savaşta alacağı şekle göre verilmesi gerekir. Oysa bu duruma Osmanlı donanmasında tesadüf edilmediği gibi toplar bu amaçla kullanılmamıştır²⁸.

Mirliva Hofner Paşa'ya göre Osmanlı donanmasında tecrübeli topçu subayı yeterli miktarda yoktur. Bu sorunun çözümü için bu subayların ya özel olarak ülke içinde yetiştirilmesi ya da gemilere tayin edilmesi, şayet bu mümkün olmazsa yetenekli birkaç subayın Osmanlı Devleti ile dostlane ilişkilere sahip olan Almanya'ya gönderilmesi gerekir. Alman eğitim filosuna ve topçu gemisine eğitim görmek için gönderilmesi ona göre bir çözüm yoludur. Mevcut Osmanlı donanmasının kesin olarak ihtiyaç duyduğu, *"seriü'l-mermi"* topların idare ve imalini ve bu topların sahip olduğu faydayı görmek için bir iki tane fen bilgisine sahip subayın Krup fabrikasına gönderilmesini uygun görür²⁹.

Hoffner Paşa'nın gözlemlerine göre donanma içinde torpidolar³⁰ hariç olmak üzere savaş vasıtalarının neredeyse tamamı eski usul üzere imal edilmiş olup, zamanın yeni savaş silahlarına göre pek aşağı bir halde bulunmaktadır. Metruk halde bulunan bu silahların bile kullanılamayışı personelin yetenek ve donanımının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır³¹.

²⁶ Selman Soydemir, *age.* s. 39.

²⁷ Selman Soydemir, *age.* s. 94.

²⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

²⁹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

³⁰ Torpido ana silahı torpil olan hızlı ve küçük tonajlı bir savaş gemisidir. (bk. Metin Karayazgan, *age.* , s. 123.)

³¹ Hoffner Paşa'nın bahsettiği yetenek ve donanımın zayıflayıp geri kalmasında ticari denizciliğin gelişmemesi yanında Osmanlı Devleti'nin coğrafi olarak denizlere komşu olsa bile karasal niteliklerinin ağır basması bir neden olarak ileri sürülebilir. Buna göre devletin ticaret yolları üzerindeki konumu, onun deniz ticaretinden daha çok kara ticaretine yönelmesini teşvik etmekteydi. Devlete yönelik askeri tehditlerin Safevi, Memluk ya da Bizans gibi karadan gelmesi onda karasal reflekslerin gelişmesine neden olmuştu.

Mirliva Hoffner Paşa'ya göre personelin donanım eksikliği donanmanın zayıflığını artıran bir husustur. Günün savaş araçları makine ve torpido donanımlarıyla birlikte zırhlılar 1864-1875 senelerinin savaş araçlarıyla neredeyse hiç kıyas edilemeyecek derecede değişmiş ve yenilenmiştir. Bunların amaçlanan tesir gücüne kavuşması, birçok zaman; *“talim ve tecrübe ile iktisab-ı melekât-ı tamme eylemeye”* ve *her tür silaha ait “muktedir memurlar”* yetiştirilmesiyle mümkündür. Bu gerçekten anlaşılıyor ki barış zamanı eğitim ve donanma faaliyeti ile zaman geçirmek yerine sadece bilimsel ve fenni teorilerle yetinen bir devlet donanması, gelecekte yaşanacak bir savaşta beklenen hizmeti veremez. Bu yüzden asker yetiştirmek için yegane usul, barış zamanını *“talim ve tecrübe-i mütemadi”* ile geçirmektir³². II. Abdülhamit döneminin yabancı askeri danışmanlarından olan Henry Woods Paşa da 18 Aralık 1890 tarihli raporunda torpido bilimini öğrenen subay ve erlerin maharet kazanmalarının yolunun teorik eğitimden sonra denizde tatbikat yapmak olduğunu bildirmekteydi³³. Bunun için İzmit tersanesinde bir tane torpido tecrübe ve uygulama istasyonu inşa edilerek istimbotların³⁴ sırayla İzmit körfezinde tatbikat yapmalarını öneriyordu³⁵. Hoffner Paşa'ya göre de en az üçgemiden oluşan bir eğitim filosu oluşturularak senede üç ay savaş teşkilatı manevraları yapılmalıdır. Bunun için büyük masraf yapmak yerine küçük boyutlarda iki geminin özel olarak tahsis edilmesi eğer bunların tahsisi masraflı olacaksa görev yerinde bulunan gemilerden bir filo teşkil olunarak bu gibi manevraların yapılması mümkündür³⁶.

Topçuluk ve topçuların eğitimi kadar torpido personelinin eğitimi de önemli bir husustur. Bunların eğitimi için torpidobotlardan bazıları ayrılarak torpido subay ve erlerinin bir sene sürekli eğitim yapmalarına tahsis edilmelidir. Bu torpidobotlardan

Coğrafi konumun bir milletin geleceğine olan etkisini görmek için İngiltere önemli bir örnek teşkil eder. Bir ada ülkesi olan İngiltere var olmak için denizcilikte gelişmek zorundaydı. Esasen kıta Avrupasından ve diğer yönlerden gelen gelen tehditler deniz üzerinden İngiltere'ye yöneliyordu. Bu yüzden deniz ticaretine ve güçlü bir donanmaya yatırım yapmak zorunda kaldılar. Öyle ki İngiliz kara ordusu kraliyet donanmasına kıyasla daha az önemli ve ona bağlı bir dereceye geldi. İngilizler ülkelerinin güvenlik ve refahının daima deniz ticaretinde ve bunu koruyacak güçlü bir donanmaya sahip olmakla mümkün olacağını anlamıştı. Kesin savaşları kazanmadaki şöhretine rağmen Amiral Horatio Nelson bile ticareti savunmayı kraliyet donanmasının temel gerekçesi olarak kabul etmekteydi. Kaptanlarından birine hitaben; *“Ben ticaretimizi korumayı yerine getirilebilecek en temel hizmet kabul ediyorum”*. Dediği rivayet edilir. Epney uzunca bir süre gerek hacim ve gerekse miktar olarak İngiliz ticaretinin %92'si deniz yoluyla yürütüldü. Foreign Policy'den A.T.Keraney'e göre İngiltere sıralama olarak Kanada ve ABD'den sonra uluslararası ticarete ve dünya ekonomisine en bağlı üçüncü ülkedir. Uluslararası deniz ticareti İngiliz donanmasına bir yandan ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü sağladı bir yandan da ihtiyaç duyduğu finansal kaynaklara erişim imkânı sundu. (Ayrıntılı bilgi için bk.Geoffrey Till, “Great Britain Gambles With the Royal Navy”, **Naval War College Review**, Vol.63, No 1, Winter 2010, p. 35.)

³² BOA.Y.MTV.64.65.1.

³³ Amerika Birleşik Devletleri'nde Temmuz 1905 tarihinde yayınlanmış olan bir makaleye göre modern savaş gemileri sadece tümüyle eğitilmiş personel tarafından verimli bir şekilde kullanılabilmekteydi. Savaş içinişle edilmeli, silahlandırılmalı ve savaş öncesi barış zamanında personel tarafından tatbikatlar yapılmalıdır. Çünkü savaş çıktıktan sonra personeli eğitmeye başlamanın bir faydası olmadığı gibi tatbikatsız biçimde savaşa giren savaş gemilerinden verim almak nerdeyse imkansızdı. Aynı yazıda Alman donanma personelinin sürekli eğitim ve sürekli tatbikatla zaman geçirmeleri takdire şayan bulunmaktadır. (bk.Captain William H.Behler, “The Needs of the Navy, **The Annals of The American Academy of Political And Social Science**, Vol. 26, July 1905, p. 164)

³⁴ İstimbot, buhar makinesiyle işleyen filika büyüklüğünde küçük teknedir. (bk. Metin Karayazgan, **Denizci Sözlüğü (Gemici Dili)**, Karşıyaka 1981, s. 61.)

³⁵ Selman Soydemir, **age**, s. 114.

³⁶ BOA.Y.MTV.64.65.1.

bulunan armaların³⁷ sökülmesi direklerin sade hale getirilmesi bunların savaş gemisi malzemesi olarak kabul edilmesi nedeniyle faydalı olacaktır. Arma ve direkleri donatılmış eğitim gemileri Tersane-i Âmireye fazla masraf yükleyecektir.³⁸

Donanma personelinin ücretlerinin zamanında ve tam olarak ödenmesi Hoffner Paşa'nın raporunda üzerinde önemle durduğu bir husustur. Ücretin geç ya da eksik ödenmesi personelin zor durumda kalmasına neden olduğu gibi şevk ve heyecanına da zarar veren bir husustur. Ücretin ödenmemesi yüzünden personelin firar etmesi ya da gemide isyan çıkarması donanma tarihinde eşine sıkça rastlanan bir husustur. Bu yüzden donanma personeli için gerekli olan ücretin havalenameleri Biga Sancağı emvali üzerine verilmiş olduğu için bu ücret zamanında tahsil edilecek ve personele zaruret çektilmeyecektir³⁹.

Mirliva Hoffner Paşa'nın üzerinde durduğu bir diğer konu ise donanma malzemelerinin sağlam olarak teslim alınması ve iyi kullanılmasına özen gösterilmesidir. Raporunun bir yerinde yer alan; *"sefayin-i şahanenin âlât ve edevatı saye-i şahanede müceddeden yapıldığı cihetle bunları bil-tecrübe hüsn-i istimale sarf-ı ikdamat olunacaktır"*. ibaresi, kullanılan malzemelerin rastgele ya da tecrübe edilmeden alındığı ve özensiz ya da gelişigüzel kullanıldığı ihtimalini akla getirmektedir. Bu hüküm özensizlik ve dikkatsizliğin sebep olduğu israfi önlemeye yöneliktir.

2. Osmanlı-Rus Donanmasının Mukayesesi

Çar Büyük Petro (1682-1725) tarafından kurulan Rus donanması, raporun kaleme alındığı 1892 yılında Osmanlı Devleti'ne tehdit oluşturan unsurlardan en önemlisiydi⁴⁰. Fransa, İngiltere ve Yunanistan gibi devletlerin de donanması olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin tehdit algılamasında bunlar daha sonraki sırada yer alıyordu. Rusya'nın en büyük donanma kurumları, Nava Nehri mansabında bulunan Finlandiya Körfezi'nin sonunda bulunuyordu. Devletin başkenti olan St. Petersburg şehri aynı zamanda Rusya'nın en büyük tersanesine de ev sahipliği yapıyordu⁴¹. Kronştad deniz üssü yine bu bölgede bulunuyordu. Rus donanması Baltık Filosu, Atlas Okyanusu filosu ve Karadeniz filosu gibi filolara ayrılmıştı. Osmanlı Devleti'ni daha çok ilgilendiren Karadeniz filusunun en önemli üsleri ise Sivastopol, Nikoloyef, Uçakof, Kerç ve Batum şehirlerinde bulunmaktaydı. Bu limanlarda torpido bölükleri ile istihkam ve kömür depoları mevcuttu. Rus donanmasının sarf ettiği kömür Rusya'da imal edilmekteydi. 1853-1856 Kırım

³⁷ Arma, bir savaş gemisinin silahlarına verilen isim anlamına geldiği gibi geminin hareket etmesi için gerekli olan seren, halat, ip ve yelken takımı gibi gereçlerin tümü anlamına da gelmektedir. Burada birinci anlamda kullanılmıştır. (bk. Metin Karayazgan, *age.*, s. 7.)

³⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

³⁹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁴⁰ Rusya'nın denizcilik tutkusu Çar Büyük Petro'nun (1682-1725) Karadeniz'e erişim imkânı kazanmak için Azak'taki Osmanlı kalinesini ele geçirme seferine çıktığı 1695-1696'da başladı. Bununla birlikte onun için asıl mesele Baltık Denizi'ne erişim imkanı temin etmektir. İsveçlilerden İngria'yı aldıktan sonra 1703 yılında Neva Nehri'nin ağzında St.Petersburg adıyla yeni bir başkent kurdu. Niyeti emperyal bir Amsterdam oluşturmaktır. Rusya'nın Baltık ve Pasifik bölgesine genişlemek için attığı adımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk.Michael North, "From The Baltic to The Pacific: Trade, Shipping and Exploration On The Shores", **Re-Mapping Centre and Periphery**, Editors: Tessa Hauswedell, Axel Körner and Ulrich Tiedau, UCL Press, p. 64.)

⁴¹ St.Petersburg şehri, bu özelliğini Bolşevik Devrimi'nden sonra kurulan Sovyetler Birliği döneminde de muhafaza etmişti. Dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin gemi yapım kapasitesinin neredeyse %50'si St.Petersburg'da kurulmuştu. İkinci büyük tersane olan Yantar Tersanesi yine St.Petersburg'a nispeten yakın bir mevkide bulunan Kaliningrad bölgesinde bulunuyordu. 2015 yılında St.Petersburg'da bulunan iki konteynır limanı, Rus konteynır trafiğinin %52'sini içine alıyordu. Ayrıntılı bilgi için bk. Martin Murphy and Gary Schaub, "Sea Of Peace or Sea Of War", **Naval War College Review**, Vol 71, No 2, Spring 2018, pp.122-148.)

Savaşı sırasında Sivastopol Tersanesi tahrip edilmişse de 1870'lerde burası yeniden toparlanmıştı. Paris'te yayınlanan Löpoti Journal Gazetesi'nin 26 Temmuz 1875 tarihli sayısına göre Sivastopol Tersanesi kendi küllerinden doğup Karadeniz'de öyle bir tersane haline gelmişti ki artık Osmanlı Devleti'nin Rus donanması ile savaşmayı düşünmesi mümkün değildi⁴². Esasen 1853'te Amiral Nahimov idaresindeki Rus donanması Sinop'ta demirli bulunan Osmanlı donanmasını yaktığı zaman Sivastopol'dan gelmiştir.

Daha 1875 yılında, Rusya'nın genel olarak 2614 adet tüccar gemisi, 500,000 tonilatoluk vapuru, sahillerini ve ticaretini korumak için 3 filosu bulunmaktaydı. Keresteden imal edilmiş ya da eski usulde inşa olunmuş gemiler istisna tutulacak olursa Rusya'nın bir savaş anında kullanabileceği gemi sayısı ve gemi türleri şu şekildeydi;

- 11 Filo zırhlısı
- 9 Sahil muhafaza zırhlısı
- 12 Adet birinci sınıf top çeken gemisi
- 7 Kruvazör
- 2 Topçeken kruvazör
- 8 Birinci sınıf kruvazör
- 17 İkinci sınıf kruvazör
- 2 Torpilli kruvazör
- 3 Birinci sınıf avizo
- 9 Alelade top çeken gemisi
- 24 Büyük torpido gemisi
- 28 Birinci sınıf torpido gemisi
- 63 İkinci sınıf torpido gemisi⁴³

Bu listeye Karadeniz filosunda yer alan gemiler de dahildir. Dikkat çekici olan husus ise ilk torpil kullanan gemi Kırım Savaşı'nda ortaya çıkmasına rağmen Rusya'nın 100'den fazla torpido gemisi inşa ederek hızlı bir şekilde donanmasını bu yeni gelişmeye uygun hale getirmiş olmasıdır. Ayrıca çok sayıda tüccar gemisi de vardır ki bunlar Rus donanması için yetişmiş işgücü havuzu oluşturmaktaydı. Üstelik muhtemel bir savaşta bu tüccar gemileri korsanlık yaparak donanma gemilerinin işini kolaylaştırmaktaydı.

Personel yönünden Rus donanması çok sayıda subaydan oluşmaktadır. Bu subayların bir kısmı gemi subayı bir kısmı topçu subayı, bir kısmı inşaat subayı bir kısmı da makine ve mimar subayıdır. 1875 yılında Rusya donanmasında 99 amiral ve ferik, 1850 gemi subayı, 257 küçük subay, 96 topçu subayı, 111 inşaat subayı, 380 makine subayı, 37 mimar subay, 203 bahriye ve isihdam dairesi subayı, 517 mülkiye memuru ve 279 doktor görev yapmaktadır. Görev yapan er sayısı ise 27,000 kişi olup donanma hizmetinde görev süresi 10 senedir. Rus çarının küçük kardeşi olan Grandük Aleksi, Rus donanmanın baş amirali yani kaptanıderyasıdır⁴⁴.

Diğer filolar bir kenara bırakılacak olursa özelde Rusya'nın Karadeniz filosu belli başlı 7 zırhlıdan oluşmaktadır ki bunların 4'ü birinci sınıf zırhlılardandır. Küçük kruvazörler⁴⁵, zırhsız vapurlar, birkaç torpido gemisi yanında Flot ve Delonter isimli nakliye gemilerinden oluşmaktadır⁴⁶. 18 Mayıs 1893'te çıkan Korspondanis Yunik

⁴² Paris'te neşrolunan Löpot Journal Gazetesi'nin 24 Temmuz 1291 (26 Temmuz 1875) tarihli nüshasında yer alan Rusya Bahriyesi başlıklı makalenin tercümesi için bk. BOA.Y.PRK.TKM.21.44.1.

⁴³ BOA.Y.PRK.TKM.21.44.1.

⁴⁴ BOA.Y.PRK.TKM.21.44.1.

⁴⁵ Kruvazör, açık denizde devriye gezmek, bir filo ya da donanma konvoyuna keşif hizmeti sunmak, hat gezilerini düşman saldırılarına karşı korumakla görevli olan toparlarla donatılmış hızlı bir savaş gemisidir. (bk. Metin Karayazgan, **age.**, s. 82.)

⁴⁶ BOA.Y.A.HUS.257.117.2.

Gazetesi'nin bir haberine göre 1826 savaşı sonrasında Rusya'nın Karadeniz filosu; 2 zırhlı, 6 uskurlu⁴⁷ korvet⁴⁸, 2 bot ve 2 yelkenli gemi yanında 117 toptan oluşuyordu. Yani 1826 yılından 1893 yılına kadar, gemi sayısı yönünden 3 kat artmıştı. Sahillerin korunması için kullanılan 2 adet zırhlıdan başka yeni usul üzere 5 adet daha zırhlı kuleli vapur mevcuttur. Altıncı bir zırhlı henüz inşa halindedir⁴⁹.

Osmanlı donanması ise, 1826 Navarin Baskını'ndan sonra eski gücünü geri döndürülemez biçimde kaybetmişti. II. Mahmut (1808-1839) döneminde önemi kavranan buhar teknolojisi yerli üretim yoluyla elde edilmek isteniyordu. Bunun için Amerikalı uzmanlar ülkeye davet edilmişti. 1830-1839 arasında Henry Eckford ve Forster Rhodes gibi bu uzmanlar birçok gemi inşasında görev aldılar. Özellikle Haliç Tersanesinin teknolojik alt yapısını güçlendirdiler⁵⁰. II. Mahmut'tan sonra tahta çıkan Sultan Abdülmecit (1839-1861) döneminde Bahriye Meclisi ile Bahriye Müsteşarlığının yerine Tersane-i Amire Nezareti kuruldu. Bahriye ve Kalyonlar Ruznamçeliği kaldırılıp bunun yerine Asakir-i Bahriye Yoklama Odası açıldı⁵¹. Buna rağmen çeşitli zorluklarla meydana getirilen yeni Osmanlı donanması ise 1853'te Sinop Limanı'nda yakıldı. Bu olumsuzluklara bir de donanma teknolojisinin büyük ölçüde değişmesi ve kalyonların yerini buhar gücüyle hareket eden vapurların alması eklenince donanma kendini karmaşık bir sürecin içinde buldu⁵². Yeniden yapılandırılması için yurt dışından gemiler satın alınması ve yabancı donanma uzmanlarının Osmanlı donanmasında daha çok istihdam edilmesi yoluna gidildiyse de donanmayı var eden eski iklim ve eski eko sistem çoktan kaybolmuştu⁵³. Vapur teknolojisi için gerekli bilimsel birikim olmadığı için donanmanın inşası ve donatımında teknoloji transferinin yapıldığı Avrupa'ya bağımlılık doğuran yeni

⁴⁷ Uskur pervane demektir. (bk. Metin Karayazgan, **age.**, s. 125.)

⁴⁸ Korvet, zamanımızda denizaltılara karşı özel olarak silahlandırılan ve konvoylara koruma hizmeti vermek için kullanılan küçük ve hafif savaş gemisi anlamına gelirken kalyonlu gemiler çağında fırkateynden daha küçük fakat aynı biçimde ve aynı yelken donanımına sahip savaş gemisi anlamına da gelmektedir. (bk. Metin Karayazgan, **age.**, s. 81.)

⁴⁹ BOA.Y.PRK.HR.17.16.1 .

⁵⁰ Ali Fuat Örenç, "Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harb Sanayi", **Osmanlı Askeri Tarihi, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, Editör: Gültekin yıldız, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 136.

⁵¹ Ali Fuat Örenç, **agm.**, s. 138.

⁵² Donanmanın içiçe geçmiş yapısı gereği mevcudiyeti hızla genişletilemez veya hızla daraltılamaz. Beklenmedik değişkenler nedeniyle hedeflenen rakama ulaşmak hiç de kolay değildir. Örneğin ABD Savunma Bakanlığı 1996 yılında 325 gemiyi 2010 yılına kadar 295 gemiye düşürme kararı aldığı zaman başlangıçta sadece 30 gemi azaltmayı planlamış ancak 180 gemi azaltmak zorunda kalmıştı. 15 yıllık bir süre için her yıl 15 gemi inşa etmek mecburiyeti ortaya çıkmıştı. Güvenlik tehdidi ve siyasi iklim değişikçe gemilerin tasarımı, üretim teknolojisi, işgücünün vasıfları ve teslim süreleri de değişir. Donanmada gemi sayısının azaltılması ya da çoğaltılması karar vericilerin iradesinden daha ziyade alt yapıyla ilgilidir. Alt yapı ise, modern anlamda savunma, donanma güçlerinin yönetimi için kaynak sağlama, donanma güçlerinin faaliyet gösterdiği tesisler, merkezi ve örgütlü lojistik, tekli olmayan eğitim, kişisel destek ve tıbbi hizmetleri kapsayan işlevsel ve örgütlü faaliyetler olarak tanımlanır. (Ayrıntılı bilgi için bk. Dan Strabe, "Infrastructure, Installations And The Future Of The Navy", **Naval War College Review**, Summer 1996, Vol 49, No 3, p.111.)

⁵³ Donanma bürokrasisi adına 2 rebiyülahir 1294 tarihinde yazılan bir dilekçede; "...donanmanın ıslahat ve tazminatına ait hidemat-ı mühimmenin taht-ı inzibat ve emniyette icraatına ihtimam olunmak üzere..." "bu babta mültezim olan ıslahatın ikmalıyla beraber terakkiyat-ı muntazaranın tesri'-i husulüne medar olmak üzere..." ifadelerini müteakip İngiliz subaylarından 2 nefer kaptan, 2 nefer çarkçı mühendisi ve bir nefer de hesap işlerinde yetenekli katibin istihdamı talep edilmişti. Buna göre yabancı uzmanların istihdam sebebi donanmanın ıslah ve tanzim edilmesi, beklenen ilerlemenin gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu ifade 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra devlet aklının donanmayı bütünü bir kenara atmadığı ve onu geliştirme düşüncesi taşıdığının bir ispatıdır. Dilekçenin ayrıntıları için bk. BOA.HR.TH.23.16.1.

bir ilişki biçimi tesis edildi⁵⁴. Avrupa’da gelen uzmanların bazıları faydalı ve önemli hizmetlerde bulunmasına rağmen çoğu kaydadeğer bir katkı sunamadan ülkesine geri döndü. Uzman işgücü ve donanmadaki personelin istenen düzeyde yetiştirilememesine devletin içine düştüğü mali darboğazlar da eklenince donanma işleri iyice pahalı hale geldi.⁵⁵ Şehzadeliği döneminde donanma ve denizcilik konularıyla meşgul olan Sultan Abdülaziz (1861-1876) dönemindeki 10 yıllık bir süre içinde 13’ü büyük buharlı ve zırhlı olmak üzere İngiltere, Fransa ve İtalya’dan savaş gemileri satın alındı⁵⁶. 1875 yılında Osmanlı donanmasının savaş gemisi sayısı 106’ya ulaşmıştı⁵⁷. II. Abdülhamit (1876-1909) ise denizcilikle ilgili meseleleri yakından takip ederek yetkililerden raporlar istedi. Meclis-i Bahriye isimli kurumu Şura-yı Bahriye ismiyle yeniden yapılandırdı. 1880’de yeni bir Bahriye Kanunnamesi yayınlandı. 1890 yılından sonra ise Tersane-i Amire ve İtalyan Ansaldo firmasının ortaklaşa çalışmalarının sonucunda Haliç’te bulunan gemilerden Osmaniye ve Aziziye ile 1892 yılında Orhaniye ve Mahmudiye daha sonra da bütün korvet ve dubalar⁵⁸ yenilenmişti⁵⁹. Kendisinin bütün duyarlılığına rağmen tersanelere verilen siparişler uzuyor masraflar artıyordu. Örneğin 1879’da yapımına başlanan Heybetnüma⁶⁰ korveti ödeneksizlik yüzünden 11 yılda, Lütf-i Hümayun⁶¹ 12 yılda, Mecidiye ve Eser-i Terakki⁶² torpidobotları 3 yılda tamamlanabilmişti⁶³. Bu durum

⁵⁴ Osmanlı Devleti, 1860 yılından sonra faydası açıkça görülen zırhlı firkateynler imaline yönelmişti. Bunları üzeretecek teknolojik alt yapı, bilimsel bilgi ve yeşmiş işgücü zayıf olduğu için bunların İngiltere’de yaptırılmasına karar verildi. İngilterenin denizcilikte en ileri ülke olması onun tercih edilmesinin en önemli sebebiydi. 1862 yılında Mehmet Said isminde bir kişinin vasıtasıyla İngiltere’de bir adet firkateyn yaptırılmıştı. Bunun taksitlerinden bir tanesi Mısır gelirlerinden karşılanmıştı. Konuyla ilgili Mehmet Said tarafından 27 Rebiyülevvel 1279 (22 Eylül 1862)tarihli dilekçe için bk. BOA.HR.SFR.3.68.43.1.

⁵⁵ Nazır-ı Hazine-i Hassa ünvanını taşıyan Mahmut ismindeki bir saray görevlisinin 3 Mart 1303 (15 Mart 1887)) tarihinde kaleme almış olduğu bir raporda belirttiğine göre 4 adet korvet, 3 adet torpido ve istimbotla bir adet torpido geçerin Tersane-i Amirede inşası emredilmişken bunların toplam masrafı olan 190,000 kuruşun sadece 80,000 kuruşu tahsil edilebilmişti. 1887 yılında donanmanın intizam altında ve mükemmel şekilde bulundurulabilmesi için 1,220,000 sterline ihtiyaç vardı. Bu para olağanüstü koşullarda bile ancak 3 senede toplanabilecekti. Her bir sene 450,000 liranın toplanarak gönderilmesi gerekiyordu. 1887 senesinde bu 450,000 liranın 150,000 lirasının İstanbul emlak vergisinden, 100,000 lirasının ağnam vergisinden ve 200,000 lirasının aşar mallarından verilmesi önerilmişti. Emlak vergisinin büyük kısmı toplanamamıştı. Ülkede 1881 yılında kurulan Düyun-ı Umumiye idaresi devletin bu konuda seferber edebileceği kaynakları sınırlıyordu. (bk. BOA.Y.MTV. 25.67.1.)

⁵⁶ Şehzade Abdülaziz deniz gezilerinde kendine yaverlik eden Saikişâdi gemisi kaptanı Binbaşı Vesim ile denizcilik sorunlarını tartışıyor ondan aldığı bilgiler ışığında donanma politikasını inşa ediyordu. Ayrıntılı bilgi için Behice Algül, **Sultan Abdülaziz Dönemi Osmanlı Donanmasında Modernleşme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2019, s. 56.

⁵⁷ Ali Fuat Örenç, **agm.** , s. 142

⁵⁸ Duba,köprü kurmak için ya da yük taşımak için kullanılan altı düz olan saç veya keresteden imal edilmiş deniz aracıdır. (bk. Metin Karayazgan, **age.** , s. 34.)

⁵⁹ Şakir Batmaz, II. **Abdülhamit Devri Osmanlı Donanması, Basılmamış** Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2002, s. 44.

⁶⁰ Heybetnüma korveti Tersane-i Amirede inşa edildi.Yaklaşık 190 personel taşıma kapasitesi ile saatte 12 knots hız yapma yeteneğine sahipti. 1892’de makinesi 1894’te topları takıldı. Heybeliada’da istasyonier okul gemisi olarak hizmet verdi. 1911’de İstanbul’dan İzmit’e hurda ve bakır yüküyle giderken Yalova yakınında battı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.** , s. 108)

⁶¹ Lutf-ı Hümayun kruvazör sınıfı bir gemi olarak Tersane-i Âmirede inşa edildi.İstanbul’da istasyonier okul gemisi olarak hizmet verdikten sonra 1905’te silahları, makine ve direkleri söküldü. 1909 yılında sökülmek üzere satıldı. 1921’de söküm tamamlandı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.** , s. 110)

⁶² Mecidiye gemisi torpido istimbot türü bir gemiydi.Tersane-i Âmirede inşa edildi.Saatte 15 knots hız yapabiliyordu. 1902 yılında hizmet için elverişsiz olduğu anlaşıncı 1909’da hurdaya çıkarıldı. Eser-i Terakki ise 1899’da görev yeri olarak Selanik’te konuşlandırıldı.1902 yılında hizmet için elverişsiz olduğu anlaşıncı 1909’da ihaleyle hurdaya çıkarıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.** , s. 119.)

⁶³ Ali Fuat Örenç, **agm.** , s. 147.

II. Meşrutiyet (1908-1918) döneminde de sürmüştür⁶⁴. Hatırlanacağı üzere 1571 İnebahtı yenilgisinden sonra yeni gemiler 5 ayda inşa edilerek sefer zamanı denize indirilebilmişti. Ancak yüzyılların getirdiği büyük sorunlar yüzünden yüzlerce gemiyi inşa etmek bir yana, mevcut koşullar sadece iki fırkateyni 18 yılda inşa edip denize indiremeden tezgahta çürütür hale gelmişti. Bu duruma düşülmesinde her alanda olduğu gibi denizcilik konusunda da Avrupa ve dünyada yaşanan gelişmelere ayak uydurulamaması önemli bir rol oynamıştır⁶⁵.

Bu durum yabancı devlet adamlarının da gözünden kaçmıyordu. Örneğin Hariciye Nezaretine 22 Şubat 1882 tarihinde Berlin büyükelçiliğinden gönderilen bir telgrafta; Baron Marschal'ın Türk büyükelçiye hitaben; “ *hükümet-i seniyyenin evvelki gibi mükemmel ve muntazam bir kuvve-i bahriyeye malik bulunmamasının kendisince mucib-i teessüf idüğünü...*” söylediği ifade edilmiştir⁶⁶. Baron Marschal'ın bildiği hususları Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca politikalar izleyen devlet ya da devlet adamlarının bilmemesi mümkün değildi.

Osmanlı donanma gemilerinin içinde bulunduğu durum, bazen dönemin Avrupa gazetelerine konu oluyordu. Bunlar elde ettikleri bilgiler yarımı ile Osmanlı donanması ve Rus donanmasını mukayese eden yazılar yayınlıyorlardı. Örneğin Paris'te çıkan Pari Gazetesi'nin 26 Mart 1876 tarihli nüshasında paylaştığı bir habere göre Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan gemiler yavaş hareket etmekte olup silahlandırılması mümkün değildi. En yenisi bulunan Mesudiye vapuru 1874 yılında inşa edilmişti. 1875 yılında havuzdan çıkarılmış olan Hamidiye vapurunun ise zırhı ile kazan makineleri henüz yerleştirilmemiştir. Ancak Rus çarı iç ıslahatla meşgul olduğu için yakın bir tarihte savaş yaşanması mümkün değildir⁶⁷. Korspondanis Yunik Gazetesi'nin 1893 yılına ait haberine göre ise İstanbul'daki Tersane-i Âmirede inşa edilen Hamidiye zırhlısı havuzdan çıkmadığı gibi çıksa bile hizmetinden yararlanılıp yararlanılamayacağı belli değildir. Osmanlı donanması gemilerinin türü ve cinsi yönünden Rusya donanmasından aşağı bir derecededir. Sofyada çıkan Tergovski Vesnik Gazetesi'nin 17 Mart 1895 tarihli haberine göreyse; “*çok zamandan beri Boğaziçi'nde istirahat eden ve ekseri kağıt üzerinde bulunan Osmanlı bahriyesi diğer donanmalarla birlikte ilk defa olarak çıkacaktır.*” deniliyordu. Haber, kuzey denizleri arasındaki kanalların açılışı sırasında icra olunacak şenliklere Osmanlı donanmasının katılmasıyla ilgiliydi⁶⁸. Bu haber Osmanlı donanmasına dair yurt dışındaki negatif algının bir yansıması bir tarafa yapılan ıslahat çalışmalarının amacın gerçekleşmesine yetmediğini de göstermekteydi.

⁶⁴ Aynı dönemlere denk gelen 1905 yıllarında ABD'de modern bir savaş gemisini tümüyle tamamlamak için neredeyse 4 yıla ihtiyaç vardı. Mürettebat ve gemi subaylarının gemiden en iyi verimi aldıklarını iddia edebilmeleri için 2 yıllık bir sürenin daha geçmesi gerekiyordu. Bu tarihte ABD donanması da tatbikat yapma ihtiyacı vardı. (bk. Captain William H. Beehler, *ibid*, p. 165.)

⁶⁵ Umur Tuncer, **Balkan Harbinin Deniz Cephesi ve Osmanlı Donanmasının Durumu**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991, s. 80.

⁶⁶ BOA.Y.PRK.HT.23.16.1.

⁶⁷ Paris'te çıkan Pari Gazetesi bu haberi Noyer Melbetbaris Blater Gazetesi'nin “*Karadeniz Donanması*” isimli başlığından alarak paylaşmıştır. Haber 14 Mart 1292 (26 Mart 1876) tarihli bir gazeteye aittir. Habere göre 1878 senesine kadar Osmanlı donanması Rusya donanmasına üstün ise de bu tarihten beri Rus donanması savaş gemilerinin sayısını artırmıştır. Osmanlı Devleti ise mali araçlarının yokluğundan dolayı eski gemilerini tamir etmekle yetinmek zorunda kalmıştır. Gazetenin iddiasına göre Rus donanması İstanbul Boğazı'nı koruyan Krup toplanına rağmen İngiliz gemilerinden daha evvel Haliç-İstanbul'a gelebilecek durumdadır. Gazetenin ayrıntılı haberi için bk. BOA.Y.A.HUS.247.117.2.

⁶⁸ Tergovski Vesnik Gazetesi'nin 5 Mart 1311 (17 Mart 1895) tarihli haberinin tercümesi için bk. BOA.HR.SFR.4.346.56.2.

Buna rağmen donanmanın ıslahı için yurt içinden ve yurt dışından teşebbüsler devam etmekteydi. Donanma Cemiyeti'nin 1909 yıllarında kurulması bir tarafa 1910 yılında İtalya'da mukim bulunan Anselmo Armstrong Şirketi, Osmanlı Devleti'ne bir tane dilekçe göndermişti. Bu dilekçe, şirket mühendisi Nikrel tarafından imzalanmıştı. Mektupta Osmanlı Devleti'nin talep etmiş olduğu zırhlılardan bazılarının Tersane-i Âmirede inşası için gerekli olan inşaat heyeti ve bilimsel ya da teknolojik tecrübeyi Osmanlı Devleti'nin hizmetine sunmaya şirketçe hazır olunduğu beyan ediliyordu. Güçlü ve tecrübeli işçilerden 2000 kadarının İtalya'daki şirket tersanesine götürülerek eğitilmesi, Tersane-i Âmirenin büyük gemiler inşasına uygun bir hale getirilmesi ve Osmanlı donanması için yeni tarz inşası için yeterli derecede bir “*heyet-i fenniye*” birkaç sene zarfında yetiştirilmesi teklif bulunmaktaydı⁶⁹. Ancak hükümet yaklaşmakta olan Trablusgarb Savaşı arifesinde hem İtalya ile arasındaki gerilimden hem de şirketin önerisini fazla inandırıcı bulmadığı için kabul etmemiştir.

Mirliva Hoffner Paşa'nın raporundan anlaşıldığı kadarıyla o üç ihtimale dayanan bir savaş senaryosu oluşturmuştur. Bu senaryodan birincisi kuzeyden Rusya ile savaş, ikincisi batıdan İngiltere veya Yunanistan ile savaş üçüncüsü ise kuzeyden Rusya ve batıdan bir Rusya müttefiki ile savaş. Hem İstanbul'un varlığı hem Karadeniz iskeleleriyle Boğaz arasında gidiş geliş yapan nakliye ve ticaret gemilerinin mevcudiyeti ve hem de Anadolu'nun kuzey tarafından toplanacak redif askerlerinin nakilleri için en kısa ve en uygun yolun Karadeniz yolu olması nedeniyle Rus donanmasının savaş ilanından sonra bu yolu kesmeye teşebbüs etmesi kuvvetle muhtemel görülmüştür.

Raporun bir kısmında Hoffner Paşa'nın verdiği Osmanlı donanması ve Rusya'nın Karadeniz donanması hakkında özet bilgiler bulunan tablolar bulunmaktadır. Bunlardan birisi Osmanlı donanmasıyla ilgilidir. Osmanlı donanmasının raporun kaleme alındığı tarihteki durumu şu şekildedir;

Gemi İsmi	İnşa Tarihleri	Tonilato Cinsinden Ağırlıkları	Makine-Beygir Güçleri	Hızları	Milimetre Cinsinden Zırh Kalınlıkları	Çelik Güverteleri
Hamidiye Firkateyni	5 188	6700	0 680	13	178-221	13
Mesudiye Firkateyni ⁷⁰	4 187	9120	1 743	13	254-305	13
Asar-ı Tevfik Firkateyni	8 186	4687	0 356	13	152-203	0
Osmaniye Firkateyni ⁷¹	4 186	6400	5 373	12	25-133	0
Aziziye Firkateyni ⁷²	4 186	6400	5 373	12	25-133	0
Orhaniye	186	6400	373	12	27-133	0

⁶⁹ Sadazamlık makamına 12-13 Mart 1910 tarihinde Anselmo Armstrong Anonim Şirketi Mühendisi Nikrel imzasıyla takdim edilen dilekçenin tam metin tercümesi için bk. BOA.HRT.TO.539.72.1.

⁷⁰ Mesudiye zırhlı gemisi Londra'da inşa edildi. 1891-1893'te tersane-i amirede tarafından yeniden donatıldı. 1898-1903 yıllarında ise Anselmo tarafından Cenova'da yeniden donatıldı. 1914 yılında Erenköy yakınında İngiliz denizaltısı E 11 tarafından batırıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, *age.*, s. 82)

⁷¹ Zırhlı firkateyn olan Osmaniye gemisi Londra'da inşa edildi. Mürettebatı 1865'te 26 subay ve 335 gemiciydi. 1878'de İstanbul'da yan yattı, 1894'te Tersane-i Amire ve Anselmo firması tarafından yeniden donatıldı. 1908'de İstanbul'a çekildi, 1923'te sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, *age.*, s. 77)

⁷² 1900 yılında Kasımpaşada kışla gemisi olarak kullanıldı. 1923'te sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, *age.*, s. 77)

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PASA VE RAPORU**

Firkateyni ⁷³	5		5			
Mahmudye Firkateyni ⁷⁴	4	186	6400	373	12	127-133
Feth-i Bülend Korveti ⁷⁵	9	186	2806	325	13	15-229
Mukadime-i Hayr Korveti ⁷⁶	2	187	2806	300	13	127-152
Muin-i Zafer Korveti ⁷⁷	9	186	2400	220	12	127-152
Avnillah Korveti ⁷⁸	9	186	2400	220	12	114-152
Necm-i Şevket Korveti	8	186	2080	190	12	114-152
Asar-ı Şevket Korveti ⁷⁹	8	186	2080	175	12	114-152
İclaliye Korveti ⁸⁰	0	187	2266	180	12	114-152
Hıfz-ı Rahman Korveti	8	186	2540	200	12	114-152

Yukarıdaki tabloda, Osmanlı donanmasında görev yapan korvet ve firkateyn türü çeşitli gemiler ile bunların özellikleri paylaşılmıştır. Bunlar Osmanlı donanmasının Adalar Denizi ve Akdeniz’de görev yapan ana muharebe gemileridir. Sayısal olarak bakıldığında Rusya’nın Karadeniz filosundan daha fazla görünmesine rağmen nitelik

⁷³ 1878 yılında İstanbul’da yan yattı. 1894’te Tersane-i Amire-Ansoldo tarafından yeniden donatıldı. 1908’de İstanbul’a çekildi. 1913 yılında sökülmeğe üzere satıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 77.)

⁷⁴ 1897 yılında Çanakkalede yan yattı. 1908’de İstanbul’a çekildi. Kasımpaşada kışla gemisi olarak bir süre hizmet verdikten sonra 1913 yılında sökülmeğe üzere satıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 77.)

⁷⁵ Londra’da inşa edilen bu gemi 1878’de İstanbul’da yan yattı. 1890’da Tersane-i Amire tarafından yeniden donatıldı. 1898’de bütün topları söküldü. 1910 yılında Selanikte istasyonier olarak görev yaptı. Yunan torpidobotu NF 11 tarafından Selanikte batırıldı. 1913’te gemi enkazı söküldü. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 91.)

⁷⁶ İnşa edildikten sonra 1878’de İstanbul’da yan yattı. 1898’de İstanbul’da istasyonier gemisi 1914 yılında kışla gemisi olarak hizmet verdi. 1923 yılında İzmit’te söküme tabi tutuldu. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 92.)

⁷⁷ 1910’da İzmit’te sitasyonier gemisi 1913 yılında İstanbul’da torpido eğitim gemisi, 1920’de İzmit’te kışla gemisi, 1928 yılında Erdek’te denizaltılar için depo gemisi olarak hizmet verdikten sonra 1934 yılında Erdek’te sökülmüne başlandı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 90.)

⁷⁸ 1910 yılında Beyrutta istasyonier gemisi olarak hizmet verdi. 1912 yılında Beyrutta bulunan İtalyan kruvazörü Garibaldi’nin top atışıyla batırıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 90.)

⁷⁹ Asar-ı Şevket Mısır hükümeti tarafından Kahire olarak Fransada inşa ettirildi. 1868’de Osmanlı donanmasına devredildi. 1878’de yan yattı. 1890-1892’de Tersane-i Âmire tarafından yeniden donatılarak kazanları değiştirildi. 1909’da sökülmesi önerildi. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 89.)

⁸⁰ Mısır hükümetince inşa ettirildiyse de 1868’de Osmanlı donanmasına devredildi. 1879’da İstanbul’da yan yattı. 1891’de Tersane-i Âmire tarafından donatıldı. 1904 yılında donanmada rezerve iken 1913’te yüzere batarya olarak hizmet verdi. 1914 yılında Heybeliada Deniz Mektebi için kışla gemisiydi. 1919 yılında Kasımpaşada istasyonier okul gemisi iken 1928 yılında Gölcük’te sökülmeğe üzere satıldı. (bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 92.)

yönünden ondan daha geridedir. Gemilerin inşa tarihleri, sahip oldukları silahların çap ve menzili ile süratleri Rus donanmasından geridir.

Aşağıda Rusya'nın Karadeniz filosunda görev yapan gemilerden belli başlıları ve özellikleri verilmiştir;

Gemi İsmi	İnşa Tarihleri	Tonilato Cinsinden Ağırlıkları	Makine-Beygir Güçleri	Hızları	Milimetre Cinsinden Zırh Kalınlıkları	Çelik Güverteleri
Divey Yanasar Alpostolof	1890	8180	11,500	17	254-356	76
Yorgi Yabye Donuzes	1892	10,180	15,000	16	300-400	76
İkinci Katerina	1886	10,800	11,000	15	356-457	76
Sinop	1887	10,800	12,750	17	356-457	76
Çeşme	1886	10,800	11,000	15	356-457	76

Bu verilere göre Osmanlı donanmasındaki gemilerden hiçbirisi gerek saldırı yönünden gerek kendini savunma yönünden ve gerekse de Rus savaş gemisine karşı üstünlük sağlama yönünden Rus donanma gemilerine eş değer gemiler değildir. İnşaat yönünden Rus gemilerinin tamamı son teknolojik usullere göre inşa edilmiş iyi ve sağlam gemiler olduğu halde Osmanlı donanma gemileri 1864-1875 seneleri arasında inşa edilmiş olduğu için doğal olarak savaş zamanlarının gereklerini yerine getirmekte yetersizdir. Bu gemiler inşa edildikleri dönemin “*mükemmel vesait-i habiyeleri*” iken daha sonra yapılan keşif ve ilerlemeler bu gemileri metruk hale getirmiştir.

İki donanmanın silah yönünden karşılaştırılmasında ise Rus gemilerinin Krup toplarının eş değeri olan 15-20 cm çapında, büyük ve uzun menzilli Obukof toplarıyla donatılmış olduğu görülmektedir. Bazı Rus toplarının çapı 30 cm'i bulmaktadır ki bunlar ilk ateşlendikleri anda 630 milimetrelilik zırh levhasını parçalayabilmektedir. Buna karşılık Osmanlı donanma topları 7 ile 10 pusluk, kısa, kamadan dolma eski usul armstrong toplar ile bazen 12, 15 ve 24 cm'lik kısa krup toplarla donatılmıştır. Bunlardan armstrong toplar ilk ateşlendikleri anda ancak 320 milimetrelilik zırhlara nüfuz edebilmektedir. Her ne kadar fabrikada imal edilen 35 cm çapında ve 24 cm çapındaki yeni krup toplar, 480 milimetrelilik zırhlara nüfuz edebilmekteyse de Osmanlı donanma gemilerindeki krup topları eski usul üzere imal edilmiş olmaları nedeniyle zırha nüfuz etme güçleri düşüktür. 15 cm'lik toplar yaklaşık 300 milimetreye kadar nüfuz etmektedir. Almanya'da imal edilen son model krup toplarından 24 cm'likler 670 milimetre ve 30,5 cm'likler 1500 milimetre zırha kadar nüfuz edebilmektedir. Osmanlı donanmasındaki 10 pusluk Armstronglar ile 24 cm'lik Krup topları Rus gemilerinin en hafifi olan Yanasar Apostolof isimindeki zırhlıya ancak 600 metre mesafeden zarar verebilmekte iken Rusya'nın 30 cm'lik toplara sahip gemileri Osmanlı gemilerinden en sağlamını 4000 metre mesafeden tahrir edebilmektedir⁸¹.

Mirliva Hoffner Paşa'ya göre torpido donanımı yönünden de Rus gemileri, Osmanlı gemilerinden daha iyidir. Çünkü Rus gemilerinin tamamı torpido korvetleriyle donanmışken Osmanlı gemilerinden sadece birkaçında kovan⁸² ve torpido bulunmaktadır.

⁸¹ BOA.Y.MTV.64 65.2.

⁸² Kovan, kontra babafingo ve gapya kapelerinin zedelenmesini önlemek amacıyla üzerlerine kaplanan bakır levhalardır. (Metin Karayazgan, *age.*, s. 81.)

Ayrıca Rus zırhlılarının 5'i de 15-17 mil hız yapma imkanına sahip olup bu hız onların Osmanlı gemilerinden daha fazla hız yapabildiğini göstermektedir. Üstelik Osmanlı gemilerinin tamamı, “*usul-ı atika*” denilen eski usulde inşa edilmiş olduğu için güncel mermilerinin sebep olacağı hasara karşı direnme gücüne sahip değildir. Ayrıca zamanın gemilerinde mutlak surette bulunması gereken techizat ve sair vasıtalar da sahip değildir. Bu yüzden bir torpido ve lağım patlaması veya bir düşman gemisiyle çatışmaya girilmesi onların kullanılamaz hale gelecek derecede harap olmasına neden olacaktır. Bunların inşaat tarzının ve iç bölümlerinin değiştirilerek günün koşullarına uygun hale getirilmesi kısa zamanda mümkün olmadığı için en uygun fikir onların kendilerini savunabilme güçlerini artırmak ve takviye etmektir. Bunun yolu ise sahil istihkamları ve düşman torpidobotlarının hücumunu önlemek için etrafına çevrilecek kordonlardır⁸³.

Osmanlı donanmasına ait torpido filosu ise haricen yapılan teftişe göre mükemmel bir halde bulunduğu için Rus istibotlarıyla mücadele ve muharebe edecek güce sahip bulunmaktadır. Gerektiği zaman donanmanın toplanıp savaşa hazır hale gelmesi, savaş yerlerine ulaşmadaki nispi hızları ile subay ve diğer personelin savaş için gerekli olan bilgi ve tecrübeye sahip bulunması da ona göre “*haiz-i ehemmiyet bir mesele-i mühimme*”dir⁸⁴.

Boğazın Müdafaası

İstanbul'un Karadeniz tarafından gelecek saldırılara karşı savunulması konusunda alınacak tedbirler Mirliwa Hoffner Paşa'nın raporunda üzerinde özellikle durduğu konuların başında gelir⁸⁵. Vermiş olduğu bilgiler yine gözlem, bilgi ve tecrübeye dayalı bilgilerdir. Ona göre bu iş için oluşturulan sahil istihkamlarının amacı düşman donanmasının geçişine engel olmak ve önemli bir noktanın düşman tarafından ele geçirilmesini önlemektir. Bu istihkamların, “*ulum ve fünün-ı bahriyeye kesb-i vukuf etmiş*” Mecidiye kruvazörü subaylarından oluşan bir komisyonun alacağı karara göre tesis ve bina edilmesi lazımdır. Ayrıca bu istihkamların savaş halinde donanma ile ortak hareket edebilmeleri için donanma kumandanının yönetimi altında bulundurulması icap eder⁸⁶.

Mirliwa Hoffner Paşa'ya göre Osmanlı donanması ne Rusya'ya karşı Karadeniz'i koruyacak ne de Anadolu sahilinden gelecek olan redif askerlerinin nakli için gemi sağlayacak durumdadır. Bu amaçların temini için yeniden bir donanmanın inşa edilmesi ve donatılması gerekir. Bunun ne kadar bir masraf ve ne kadarlık bir süre içinde gerçekleşeceği belli olmadığı gibi Rusya'nın donanma konusunda kat' etmiş olduğu ilerleme de göz önünde bulundurularak Osmanlı donanmasının Karadeniz ve Akdeniz'de Rus donanması ile açıktan açığa savaşa girmekten kaçınması gerekir. Dolayısıyla devletin

⁸³ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁴ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁵ İstanbul'un Karadeniz tarafından gelecek saldırıya karşı savunulması için kurulacak tabya ve istihkamların masrafı Meşrutiyet döneminde güçlü bir donanma inşası için gerekçe olarak ileri sürülmüştür. Örneğin 1911 yılında Donanma Mecmuası'nda Birinci Daire 8.Şube Birinci Yüzbaşısı Rıza Şakir tarafından kale alınan bir makalede Rumali sahilinden Vasilikoz'a ve Anadolu sahilinden Zonguldak-Ereğli'ye kadar sahilin tahkim edilmesi gerektiği ifade edildikten sonra her iki sahilin muhtelif noktalarına 4'er adet istihkam inşa edilmiş olsa ve Rus donanmasıyla mücadele edebilmek için her bir istihkâmın zırhlı kuleler ve büyük topla donatılması halinde bunun bir buçuk milyon liraya mal edilebileceği ve sonuçta 8 istihkam için 12 milyon lira sarf etmek gerektiği ifade edilmiştir. Yazara göre bu kadar bir masrafla 6 adet drednot inşa etmek mümkündür. Böylece her bir drednot 10 adet büyük topla donatılsa 60 toplu seyyar bir istihkâmın ortaya çıkacağı bu istihkâmın ise Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra'da da kullanılabileceği savunulmaktaydı. Konuyla ilgili olarak adı geçen yazar tarafından kaleme alınmış olan “*Donanmaya İhtiyaç-ı Kat'i*” vardır isimli makale için bk. Donanma Mecmuası, 31 Temmuz 1327(13 Ağustos 1911), Sene 2, Sayı 18.

⁸⁶ BOA.Y.MTV.64.65.1.

başkenti olan İstanbul'u iki taraftan koruyan boğazların korunması hizmetine katkı sağlaması yeterli olacaktır. Redif askerlerin nakli hususunda Karadeniz yolu terk olunarak kara yolu ve demir yolu vasıtasıyla bunların nakli için burada yeni yolların açılması icap eder. Osmanlı donanma gemilerinin makineleri her an çalışarak hareket etmeye uygun ve hazır bir halde tutulmalı ve Rus'larla muhtemel bir Boğaz harbinde Rus'lardan daha önce savaş yerine ulaşarak savunmaya hazır bir halde bulunması sağlanmalıdır⁸⁷.

Osmanlı donanmasının İstanbul'un savunulması hizmetinde görev alabilmesi için yapılacak olan işlerin başında yeni zırhlıların inşasından kaçınarak elde bulunan zırhlıların sahil savunmasına elverişli hale getirilmesi gelmektedir. Yeni zırhlı inşası yüksek miktarları bulan masraflar gerektirmektedir. Devletin mali gücü ise şimdilik bu masrafları karşılayacak düzeyde değildir. Gemiler sahil savunmasına uygun hale getirilirken tüm silahları değiştirilmeli ve tamamlanmalı, içlerinden bazıları uzun menzilli toplar taşımaya uygun hale getirilmeli ve çok sayıda hızlı gülle atan toplarla donatılması gerekir. Silahların tamam olması için donanma gemilerinin taşıdığı armstrong toplar yerine ağırlık taşıma kapasitelerine göre yeni usulde imal edilmiş Krup toplarla donatılmaları maksada daha uygun düşecektir. Osmaniye ve Aziziye fırkateynlerinin tamir ve dönüşümden geçirilmesi isabetli bir fikir olacaktır. Ancak bu gemilerin bataryasında bulunan topların daha büyük toplarla değiştirilmesi ve yerlerine çok sayıda makineli top konulması doğru olacaktır. Hamidiye fırkateyni silah ve büyüklük yönünden yeterli düzeyde değildir⁸⁸.

Donanma gemilerinde kullanılan topların Tersane-i Âmirede imal edilmesi devletçe talep edilmekteyse de donanma gemilerinde kullanılan toplar büyük toplar olup imalatlarında tam bir başarıya ulaşmak tecrübeye sahip olmaya bağlıdır. Bu ise birçok zorluğun yaşanmasına ayrıca zayıflık ve üretim hatalarına sebep olacaktır. Bu yüzden birçok seneler durmaksızın çalışıp çile ve tecrübeler yaşamadan böyle büyük topları imal etmeye kalkmak ve hele hele bu yolda büyük masraflar yapmadan başarılı olmaya kalkışmak boşyere emek vermek demektir. Bu gerçeği İngilizlerin içine düştükleri durum ispat etmektedir⁸⁹.

Hoffner Paşa bu son durumu açıklamak için İngiliz topçuluk tarihine atıfta bulunur. Onların kuyruktan dolma toplarla yaşamış oldukları bir tecrübeyi paylaşır. Buna göre İngilizler diğer milletler gibi kuyruktan dolma toplar imal etmekteydi. Bu toplar büyük ve ağır toplardı. Ancak kamadan dolma toplar revactaydı. Özellikle kama dolmalarını ve bunun idare araçlarını bir hayli mükemmel imal etmekteydiler. Daha sonra çikolata barutu icad edildi. Bu durum adi barutun ikinci planda kalmasına neden oldu. Bu barutun imali daha yavaş ve daha güç olmasına rağmen bunun uzun toplarda kullanılması büyük tesir ve faydalar elde edilmesini sağladı. Buna rağmen onlar, kamadan dolma usule sahip topları kuyruktan dolma usule sahip toplara tercih ederek bir süre daha kullanmaya devam ettiler. Fakat kuyruktan dolma toplar günden güne gelişerek her yönden mükemmellik kazanmaya başlayınca İngilizler diğer milletlerden geri kalmamak için kuyruktan dolma topları tercih etmek zorunda kaldılar. 1880 yılında gerçekleşen bu hadiseden sonra kuyruktan dolma toplar imal etmek için büyük tesisler kurmuşsa da imal etmiş oldukları toplar öncekilere kıyasla emniyetli değildir. Bu yüzden Richart gibi büyük gemilerinde bulunan topları, korkarak ve çekinerek kullanmaktadırlar.

⁸⁷ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

Dolayısıyla İngiliz tersanelerinde inşaatı tamam olduğu halde henüz topları tamam olmadığı için birçok gemi toplarını beklemektedir⁹⁰.

Mirliva Hoffner Paşa, İstanbul'un ve Boğaz'ın savunulması için bazı tavsiyelerde bulunmuş ve raporunda bunları maddeler halinde sıralamıştır. Bunlarda tabyalar ve bu tabyalarda kullanılan toplar hakkında bilgiler verilmektedir. Buna göre yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır;

1. Karadeniz Boğazı girişi ile Büyükdere arasında halen 4 savunma tabyası bulunmaktadır. Tarabya yakınında bir ve giriş yakınında birkaç daha tabya varsa da bunların silahları günün savaş gemilerine karşı neredeyse etkisiz olması nedeniyle önemli değildir. Bahsedilen 4 tabya ise Hoffner'in bizzat gözlemlerine göre Boğaz'ın "*sed ve müdafaasını kâfil halde bulunmamaktadır.* " Çünkü Rumeli sahilindeki Sarıtaş tabyası 2 adet 15 cm'lik ve bir adet 21 cm'lik ve 3 adet 24 cm'lik krup toplarıyla silahlandırılmışsa da bunlar girişe hakim değildir.

Rumeli Kavağı'nda inşa olunmakta olan yeni tabya 2 adet 35,5 cm'lik ve bir adet 24 cm'lik krup toplarla donatılacak ise de bu toplardan ancak bir tanesi girişin doğu kısmını ateş altında bulundurabilip diğerleri ancak karşı sahile yönlenebilmektedir. Anadolu Kavağı'ndaki tabya ise 4 adet 15 cm'lik, 3 adet 21 cm'lik, 4 adet 24 cm'lik toplarla silahlandırılmışsa da bunlardan ancak 2'si girişe hakim olup kalan 9'u yalnız Rumeli sahiline yönlenebilmektedir⁹¹.

Ateş gücü en yüksek olan Macar tabyası ise 10 adet 15 cm'lik, 3 adet 21 cm'lik, 3 adet 24 cm'lik ve 2 adet 28 cm'lik kruplarla donatılmışsa da bu toplardan hiçbirisi Boğaz'ın girişini ateş altına alamamaktadır. Belirtilen istihkam ve tabya sahasının tümünün tesir gücü çok sınırlı olup en çok top bulunan Macar tabyasını bile Rus donanması tahmini olarak 2 dakika içinde geçebilecektir ki bu süre zarfında bahse konu toplar ancak bir devir ateş edebileceğinden bu durum düşmana karşı güçlü bir engel oluşturamayacaktır. İstihkam mevkiileri ya da tabyaların yeri yanlış seçilmiştir. Saatte 17-19 deniz mili hızla giden bir savaş gemisine karşı bu tabyaların direnmesi mümkün değildir. Üstelik Boğaz'ın iki tarafında karşılıklı olarak konuşlanmış olan kalelerin top atışıyla düşmandan daha çok birbirine zarar vermesi güçlü bir ihtimaldir⁹².

Rus donanması, Büyük Liman dışında durarak Anadolu ve Rumeli Kavağı tabyalarının toplarını kullanılamaz hale getirdikten sonra Macar Kalesi önünden geçişi ortalama 3 dakika içinde gerçekleştirecektir. Anadolu tabyası düşmana arzulanan zararı vermekten uzak olduğu gibi Rumeli tabyası da sağlamlık ve silahlarının büyüklüğü yönünden herhangi bir öneme sahip değildir. Üstelik bunların inşaatları yönünden mahzur ve eksikleri vardır. Travers ve siperleri zayıftır. Anadolu istihkamlarının arkası yakın mesafede dik ve büyük uçurumlarla örtülmüş olduğu için düşman donanmasının sadece buradaki kayalıklara ateş açması bile koparıp etrafa saçacağı kaya parçalarıyla tabya ve istihkamların üzerine şarapnel bombası tesiri meydana getirebilecektir. İstihkamların tamamının Boğaz'ın iç tarafında bulunması savunma yönünden mahzurlu olduğu gibi subay ve erlerin ateşli silah eğitimi yapmalarına da tümüyle engel olmaktadır. Topçuların düşman gemilerine karşı mesafe tayin etmeleri için gerekli olan malzeme ve araçlar eksiktir. Boğaz girişinde yüksek ve hakim noktalara birkaç tabyanın inşa ya da takviye edilmesi yanında bunların düşman donanmasının sahip olduğu toplardan daha uzun mesafe atış yapabilen toplarla donatılması gerekli ve faydalıdır⁹³.

⁹⁰ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹¹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹² BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹³ BOA.Y.MTV.64.65.1.

2. Boğaz girişine inşa olunacak tabyalar, yeni tarzda ve ateş kavisleri mümkün olduğu kadar geniş, zırlı ve kuleli cinsinden olmalıdır. Bunların inşasının büyük masraflar gerektireceği düşünülüyorsa Anadolu sahili üzerinde yalnız iki kule inşa edilerek hakim noktalara mümkün olduğu kadar çok sayıda obüs ve havan toplarının yerleştirilmesi faydalı olacaktır. Boğaz girişinden Terkos civarına kadar uzanan Rumeli sahili, düşmanın karaya asker çıkarmasına uygundur. Bunu ortadan kaldırmak için buralara dahi bir hayli havan ve obüs bataryasının inşasına kesin bir ihtiyaç vardır. Bu tarz bataryaların inşası kolay ve az bir masraf gerektirdiği gibi boğazın dar geçitlerini ateş altında tutmak ve düşman gemisinin en zayıf noktası olan güvertelerine zarar verebilmek için bundan daha gelişmiş bir savunma vasıtası yoktur. Havan ve obüs topları, adeta Karadeniz Boğazı'nın savunulması için tasarlanmış silahlar oldukları için ve yerlerinin değiştirilmesi kolay olduğu için değerleri diğer silahlara kıyasla hayli fazladır⁹⁴.

3. Mevcut tabyaların ateş kavislerinin mümkün olduğu kadar genişletilmesi yanında siper ve traverslerin de takviye ve artırılması önemli bir husus olup bahse konu durumun icrasının masrafa neden olacağı düşünülüyorsa bu tabyaların “*seriü'l-mermi*” toplarla donatılması ve inşa tarzlarının bu topların kullanımına uygun ve elverişli hale getirilmesi gerekir. Anadolu istihkamlarının arkası mümkün olan vasıtalarla kaya parçalarının sıçramasına karşı muhafaza edilmelidir.

4. Düşman donanmasının gece ve gündüz hızlı bir şekilde boğazdan geçişine mani olmak için derin ve akıntısı kuvvetli mevkilerde denizaltı torpido sedlerinin yapılması faydalı olacaktır. Boğaza özel olarak Tophane-i Âmirede saklanmakta olan torpidolar her ne kadar Hoffner Paşa tarafından görülmemişse de bunlar onun işittiği kadarıyla basit lağımlardır. Bunların düşman savaş gemilerine verebileceği zarar, arzu edilen seviyeden düşük olduğu gibi akıntının hızı karşısında mevkilerini de koruyamayacaklardır. Bu yüzden güven vermedikleri gibi Boğaz için elverişli de değildir. Dolayısıyla bu sorunun çözümü için bilimsel ve teknik bilgiye vakıf deniz donanma subaylarından bir komisyon kurularak arzu edilen sonuca ulaşabilmek için onlara gerekli olan araç ve vasıtanın gönderilmesi yanında bu komisyonun inceleme sonuçlarını rapor haline getirerek padişaha sunmaları ve bu rapora göre mevcut engellerin en uygun şekilde çözümüne çalışılmalıdır⁹⁵.

5. İnceleme sonucunda konulacak torpido sedlerinin korunması hususunda iki taraf sahilinin uygun noktalarına ve özel gemilere hızlı biçimde top atabilen “*seriü'l-mermi*” topların yerleştirilmesi ile birlikte elektrik fenerlerinin konulması sonucunda talep olunan savunma oluşturulmuş olur. Hızlı atış yapabilen topların faydası açık olup elektrik fenerlerinin yerleştirilmesiyle düşman gemilerinin sed üzerindeki yeri ve hareketini tespit etmek kolay olacaktır⁹⁶.

6. Karadeniz Boğazı'nın korunması hususunun tümüyle donanmaya bırakılması en uygun olanıdır. Çünkü bir savaşta gemi ile istihkamlar arasında eşgüdümlü hareket, kumandanın tek elde toplanmasıyla mümkündür. Kumandan sayısının çoğalması istihkam kumandanı, donanma kumandanları, torpido sedleri memuru ve torpido istimbolcuları kumandanı arasında birlik oluşturmak güç olacağı gibi herbirinin kendi özel fikriyle hareket ederek düşmana bir zafer kazanma fırsatı sunar. Hücum edecek bir düşmanın hangi noktadan ve ne vaziyetle geleceği, buna karşı ne şekilde bir karşı hareket icra edileceği, düşman gemilerinin hangi noktalarının zayıf olduğu, bu noktalara ne şekilde zarar verileceği tümüyle denizcilik bilimlerine aşina olmaya bağlıdır. Boğazların savunulması söz konusu olduğunda istihkamlarının idaresi ve hatta topların bile

⁹⁴ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹⁵ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹⁶ BOA.Y.MTV.64.65.1.

kullanılması donanma subaylarına bırakılmalıdır. Osmanlı sahillerinin aksine diğer devletlerde sahil savunması donanmanın elindedir⁹⁷.

7. Top kundaklarının imalatı da top imalatına benzemektedir. Tersane-i Âmirede kurulan kundak fabrikasında imal edilen top kundaklarının mükemmel oluşuna Hoffner Paşa dışarıdan vakıf olmuşsa da bunların gerçekten kullanılır olup olmadığını anlamak için farklı hallerde bunların ateş edilerek tecrübe edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Islahat ve gelişme bu tecrübelerde görülen eksiklerin kapatılmasıyla ortaya çıkacaktır. Hoffner Paşa top ve top kundağı imalatına olduğu kadar topçuluk eğitimine de önem vermektedir. Bu eğitimin teorik olmasından daha ziyade pratiğe dayalı olması gerektiğini savunur. Dolayısıyla personel ve mühimmat yönünden tamam olan bir zırhlının, Girit Adası gibi uygun bir yerde gezdirilerek subay ve askerlerin bir sene boyunca seyir menevraları ve ateş talimleri yapmalarını tavsiye eder. Ona göre personelin, “...topçuluk ve harb-i bahri hakkında iktisab-ı malumat-ı sefayin ve esliha idaresinde kesb-i müharese ve melekât eylemeleri mukteziyattandır.”⁹⁸

SONUÇ

Mirliva Hoffner Paşa, 19. yüzyıl sonlarında 10 sene süreyle Osmanlı donanmasına hizmet etmiş Alman asıllı bir subaydır. Kendisi Alman donanmasının bir subayı olduğu için donanma ve denizcilik bilgisine sahip birisidir. Bu yüzden Osmanlı donanması hakkında yapmış olduğu değerlendirmeler belli bir öneme sahiptir. Raporunda belirtmiş olduğu hususları yalanlayan herhangi bir açıklama olmadığına göre onun gerçeklere bağlı kalarak hareket etmiş olduğu sonucuna varılabilir. Bu yüzden Türkiye’de başarılı bir görev süresi geçirmiştir denebilir.

Hoffner Paşa Alman donanması ve Osmanlı donanması subayı olmakla her iki donanmayı mukayese edebilecek bir konumdadır. Ayrıca Almanya’nın Rusya ile olan siyasi ve askeri ilişkileri münasebetiyle Rus donanması hakkında sağlıklı ve doğru değerlendirme yapabilecek durumdadır. Dolayısıyla Rus donanması hakkında vermiş olduğu bilgilerin Osmanlı donanma ricali açısından görece güvenilir ve doğru bilgiler olduğu kuşkusuzdur. Bu yüzden varlığı ve hazırladığı rapor Osmanlı donanması için faydalı olmuştur.

Yabancı askeri uzmanların istihdamı güncel bilimsel ve teknik bilginin aktarımı için uygun bir araçtır. Yeni keşifler, anlayışlar, yaklaşımlar ya da teknikler bu uzmanların vasıtasıyla başka bir ülkeye transfer edilebilir. Bu uygulama başka dünyanın başka yerlerinde de geçerli olan bir uygulamadır. Örneğin Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde Mısır donanmasında çok sayıda Fransız subay ve uzman görev yapmaktaydı. Rus donanmasında hatırı sayılır miktarda Hollandalı ve İngiliz mürettebat uzun zamandır görev yapmaktaydı. Yine Fransız ordusunda görev yapan İngiliz subay ya da uzmanlar bulunmaktaydı. Bu itibarla Mirliva Hoffner Paşa bilimsel ve teknik bilginin yabancı uzmanlar vasıtasıyla aktarımına başarılı bir örnek teşkil eder.

KAYNAKÇA

a. Osmanlı Arşiv Vesikaları (BOA)

Hariciye Nezareti Tasnifi Sefaret Fonu (HR.SFR.):3, 4.

Hariciye Nezareti Tasnifi Tercüme Odası Fonu (HR.TO):539

Hattı-ı Hümayun Tasnifi (HAT): 145.

Yıldız Tasnifi Askeri Maruzat Belgeleri (Y.PRK.ASK.):48

⁹⁷ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

Yıldız Tasnifi Hariciye Nezareti Maruzat Belgeleri (Y.PRK.HR.): 17
Yıldız Tasnifi Hususi Maruzat Belgeleri (Y.A. HUS.):215,247,257.
Yıldız Tasnifi Mütenevvi Maruzat Belgeleri (Y.MTV.): 24, 64.
Yıldız Tasnifi Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği Belgeleri (Y.PRK.YKM.):21

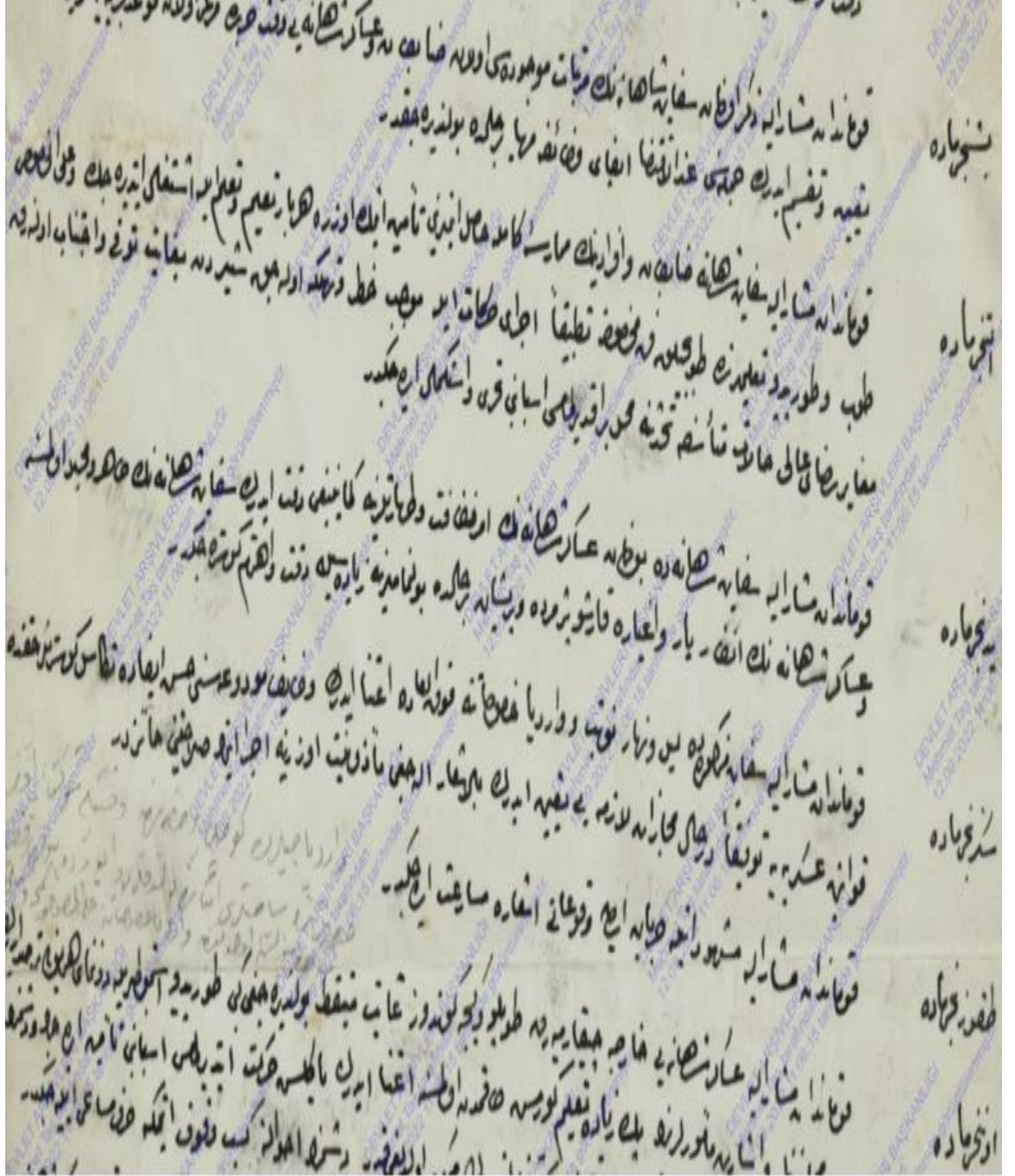
b.Araştırma-İnceleme Eserler

- ALGÜL, Behice, **Sultan Abdülaziz Dönemi Osmanlı Donanmasında Modernleşme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2019.
- BATMAZ, Şakir, **II. Abdülhamit Devri Osmanlı Donanması**, Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2002.
- BEHLER Captain William H., “The Needs of the Navy, **The Annals of The American Academy of Political And Social Science**, Vol. 26, July 1905.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 25.Baskı, Ankara, 2008.
- GÜLERYÜZ Ahmet- LANGENSIEPEN Bernd, **Osmanlı Donanması**, 1828-1923, Denizler Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2007.
- GÜRÇAY, Lütfi, **Gemici Dili**, 2. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul, 1962.
- HASAN Rami Paşa, **Hatırat**, Hazırlayan:Cahit Kayra, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011,
- KARAYAZGAN, Metin, **Denizci Sözlüğü (Gemici Dili)**, Karşıyaka 1981.
- MURPHY, Martin and SCHAUB, Gary, “Sea Of Peace or Sea Of War”, **Naval War College Review**, Vol 71, No 2, Spring 2018.
- MUSTAFA Suphi, “Ticaret ve Harb Donanmaları”, **Donanma Mecmuası**, Sene 10, Sayı 457.
- NORTH, Michael, “From The Baltic to The Pacific: Trade, Shipping and Exploration On The Shores”, **Re-Mapping Centre and Periphery**, Editors: Tessa Hauswedell, Axel Körner and Ulrich Tiedau, UCL Press.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, “Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harb Sanayi”, **Osmanlı Askeri Tarihi, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, Editör: Gültekin yıldız, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2013.
- RIZA Şakir, **Donanmaya İhtiyaç-ı Kat’i vardır**, **Donanma Mecmuası**, 31 Temmuz 1327(13 Ağustos 1911), Sene 2, Sayı 18.
- SOYDEMİR, Selman, **Osmanlı Donanmasında Yabancı Müsavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- STRABE, Dan, “İnfrastructive, Installations And The Future Of The Navy”, **Naval War College Review**, Vol 49, No 3. Summer 1996.
- TİLL, Geoffrey, “Great Britain Gambles With the Royal Navy”, **Naval War College Review**, Vol.63, No 1, Winter 2010.
- TUNCER, Umur, **Balkan Harbinin Deniz Cephesi ve Osmanlı Donanmasının Durumu**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991.
- UZUN, Anıl, **Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Donanmasının İtilâf Donanmalarıyla Karşılaştırılması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2020.

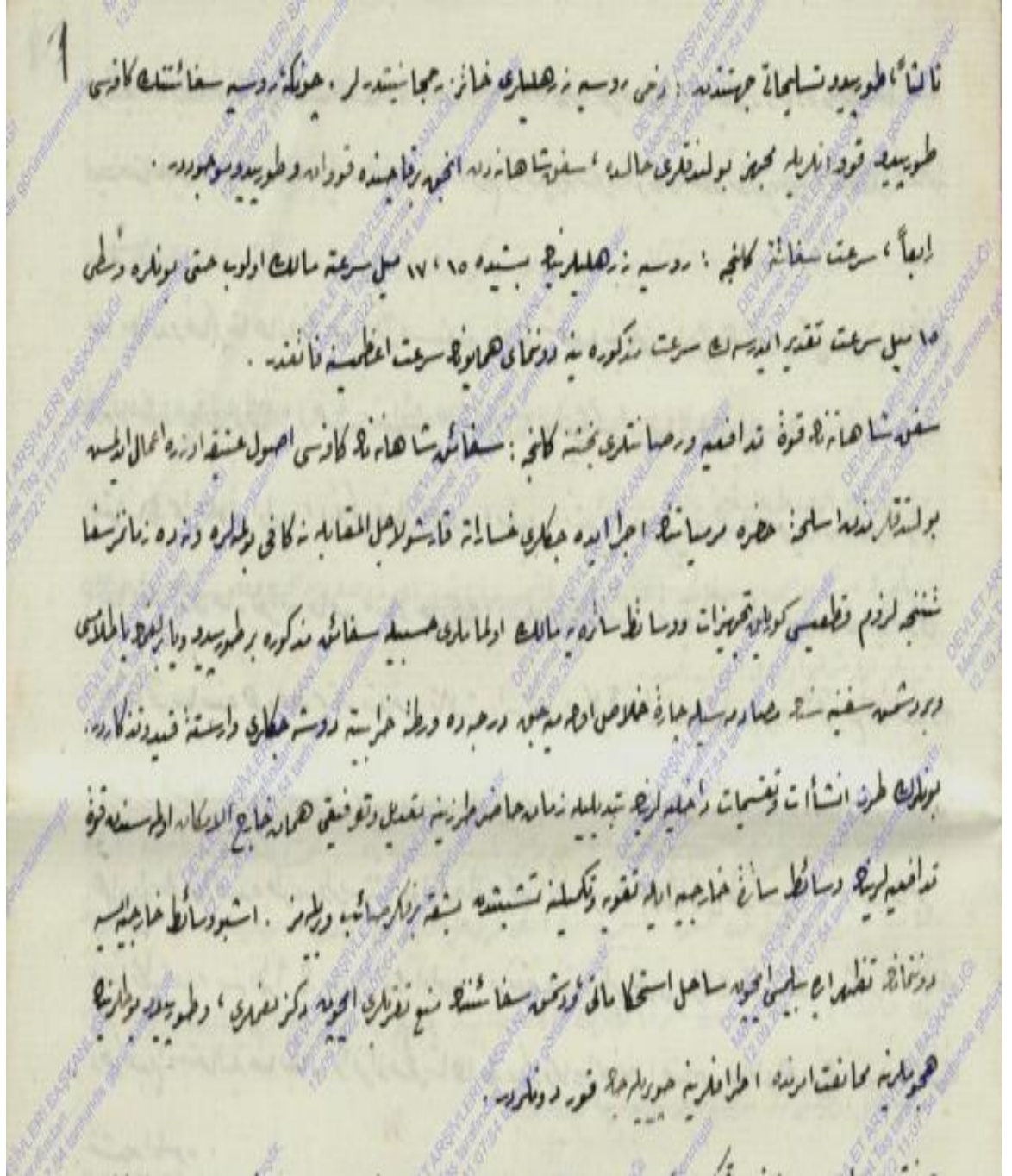
c.İnternet Kaynakları

<http://dictionary.sensagent.com/liste%20deutscher%20admirale/de-de/03/09/2022>

Ekler

Ek 1. Mirliva Hoffner Paşa'nın Osmanlı Donanma Mürettebatı İçin Yapmış Olduğu Tanım Ve Tavsiyelerinden Bir Kesit.

Ek 2. Mirliva Hoffner Paşa'nın Gözlemlerinden Bir Kesit.

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PASA VE RAPORU**

سلطنة سیه قوتہ بحریہ سفندہ معلومان مختصرہ فی حادی جہول

اسم سفائن	تاریخ	طول	عرض	تاریخ	اسم سفائن
حمیدہ فرشتہ ہمایون	۱۸۸۵	۲۷۰۰	۲۸۰۰	۱۷۸	۱۵۱۰
سعودہ فرشتہ ہمایون	۱۸۷۶	۹۱۴۰	۷۶۴۱	۱۷۸	۱۵۱۰
آمانہ فرشتہ ہمایون	۱۸۶۸	۶۶۸۷	۷۵۶۰	۱۷۸	۱۵۱۰
عثمانیہ فرشتہ ہمایون	۱۸۶۶	۲۶۰۰	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
عزیزہ فرشتہ ہمایون	۱۸۶۶	۲۶۰۰	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
اورنگزیہ فرشتہ ہمایون	۱۸۶۵	۲۶۰۰	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
سعودہ فرشتہ ہمایون	۱۸۶۶	۲۶۰۰	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
فتح بلند فرشتہ ہمایون	۱۸۶۹	۴۸۰۶	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
مقدمہ فرشتہ ہمایون	۱۸۷۶	۴۸۰۶	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
معبودہ فرشتہ ہمایون	۱۸۶۹	۴۸۰۰	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
عبداللہ فرشتہ ہمایون	۱۸۶۹	۴۸۰۰	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰
نجم شکت فرشتہ ہمایون	۱۸۶۸	۴۸۰۰	۷۷۴۵	۱۷۸	۱۵۱۰

Ek 3. Osmanlı Donanması Hakkında Raporda Yer Alan Bir Cedvel.

درسمه فیلسوف فیلسوف مشهوره ملایان فیلسوف باهاری جدید

دیده یاناسار آبرسونلار	۱۸۹۰	۸۱۸۰	۱۱۵۰۰	۱۷	۴۵۶'۴۵۶	۶۶	۴۵۶'۴۵۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶
پیرکی پاییم درونلار	۱۸۹۶	۱۰۱۸۰	۱۵۰۰۰	۱۶	۴۵۶'۴۵۶	۶۶	۴۵۶'۴۵۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶
ایکینجی قازینا	۱۸۸۶	۱۰۸۰۰	۱۶۰۰۰	۱۵	۴۵۶'۴۵۶	۶۶	۴۵۶'۴۵۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶
سینو	۱۸۸۷	۱۰۸۰۰	۱۶۷۵۰	۱۷	۴۵۶'۴۵۶	۶۶	۴۵۶'۴۵۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶
میر	۱۸۸۶	۱۰۸۰۰	۱۶۰۰۰	۱۵	۴۵۶'۴۵۶	۶۶	۴۵۶'۴۵۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶	۱۵۱۷-۴۰۶۶

Ek 4. Rusya'nın Karadeniz Filosu Hakkında Raporsa Yer Alan Bir Cedvel.

Yakup BALANTEKİN* & Ferman KARATAŞ**

Ahmet ÖNAL* & Murat BİLGİN******

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 8, Ocak 2023, s. 57-68.

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI STRATEJİK PLANLARINDA (2010-2015-2019) OKUMA
VE YAZMA BECERİLERİ GELİŞİMİNİN TARİHSEL BAĞLAMDA İNCELENMESİ**

Özet

Tarihsel gelişimi 2. Dünya Savaşı'na kadar uzanan stratejik planlama farklı yeterliklere ve görevlere sahip bireylerin belirli amaçlar, vizyon ve misyon doğrultusunda hazırlanan stratejilere uygun biçimde davranmasını sağlayan bir araçtır. Bu araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı stratejik planlarında okuma ve yazma becerileri gelişiminin tarihsel bağlamda incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma genel tarama modellerinden tekil tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda 2010-2014 Stratejik Planı'nda okuma ve yazma becerilerinin yaygın eğitim kapsamında ele alındığı ve 15 yaş grubu öğrencilerden okuma yetersizliği olanlara yönelik hedefler belirlendiği; 2015-2019 Stratejik Planı'nda toplumda okuma kültürünün gelişmemiş olduğu ve erken yaşlardan itibaren alınacak önlemlerle bu sorunun çözülebileceği; 2019-2023 Stratejik Planı'nda okuma becerileri konularının öncelikli olarak iyileştirilmesi ve kitap okuma alanındaki izleme altyapısının geliştirilmesi gerektiği bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca 2015-2019 ve 2019-2023 stratejik planlarında toplumda okuma alışkanlığının yetersiz olması tehdit olarak tanımlanmıştır. Stratejik planlarda okuma ve yazma becerilerine yönelik açık hedeflere yer verilmesi, bahsedilen becerilere yönelik eksiklerin giderilmesi için ilkökul döneminde başlayan tedbirler alınması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stratejik plan, Stratejik planlamanın tarihi, Okuma, Yazma.

**INVESTIGATION IN HISTORICAL CONTEXT THE DEVELOPMENT OF READING
AND WRITING SKILLS IN THE MINISTRY OF NATIONAL EDUCATION
STRATEGIC PLANS (2010-2015-2019)**

Abstract

Strategic planning, the historical development of which dates to World War II, is a tool that enables individuals with different competencies and duties to act in accordance with the strategies

* Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, yakupbalan@gmail.com, ORCID: 0000- 0002-8674-3598.

** Bursa İnegöl Şakir Lakşe İlkokulu Müdürü, fkaratas16@hotmail.com.

*** Bursa İnegöl Müşerref-Muzaffer Samda İlkokulu Müdürü, ahmetonal68@hotmail.com.

**** Bursa Yıldırım Haşim İçsan İlkokulu Müdürü, muratcuce@gmail.com.

prepared in line with certain goals, vision and mission. In this research, it is aimed to examine the development of reading and writing skills in the strategic plans of the Ministry of National Education in the historical context. The research was carried out with the single scanning model, which is one of the general scanning models. As a result of the research, it was stated that literacy skills were handled within the scope of non-formal education in the 2010-2014 Strategic Plan and targets were determined for 15-year-old students with reading disabilities; In the 2015-2019 Strategic Plan, it is stated that the reading culture in the society has not developed and this problem can be solved by measures to be taken from an early age; In the 2019-2023 Strategic Plan, it was found that the subjects of reading skills should be improved as a priority and the monitoring infrastructure in the field of reading books should be developed. In addition, in the 2015-2019 and 2019-2023 strategic plans, insufficient reading habits in the society were defined as a threat. It has been suggested to include clear aims for reading and writing skills in strategic plans, and to take precautions starting in the primary school period in order to remove the deficiencies in these skills.

Keywords: Strategic plan, history of strategic planning, reading, writing

1. Giriş

Bilim ve teknolojinin hızlı bir biçimde geliştiği modern dünyada toplumu oluşturan kurumların varlığını koruyabilmesi için değişime ayak uydurması gerekmektedir. Kurumlar, değişen şartlara dayalı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlara yanıt verebilmek için değişimi etkin biçimde yönetme eğilimindedirler. Başka bir ifadeyle kurumlar değişime uygun biçimde gelişmekle birlikte değişimi yönetmelidirler (Gökkyer ve Zincirli 2005).

Bilginin üretilmesini kolaylaştıran gelişmeler sayesinde bireysel, toplumsal, ekonomik ve teknolojik alanlardaki değişimler eğitim kurumlarını da etkilemektedir (Balcı, Çanakçı ve Tan, 2012; Toprakçı ve Bakır, 2019). Eğitim kurumlarının yükümlülüklerini yerine getirme sorumluluğunu üstlenmeleri bahsedilen değişim sürecinde başarılı olmalarını desteklemektedir (Benli ve Yıldırım, 2020). Eğitim kurumları toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikli ve yetkin bireyleri yetiştirmelidirler (Özmantar, 2011). Bunu sağlamak amacıyla eğitim sürecine giren bireylerin bilişsel, sosyal ve kişilik gelişimlerinin desteklenerek ülkenin sosyal ve ekonomik açıdan çağdaş uygarlık düzeyine yükselebilmesi için eğitimin planlanması gerekmektedir (Balcı, Çanakçı ve Tan, 2012). Planlamanın belirli amaçlara ulaşmak için karar alma ve uygulama gibi birçok karmaşık süreci kapsadığı düşünüldüğünde (Ergen 2013) stratejik planlama bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumdaki kalkınma ve değişimin başlangıç noktası eğitim kurumları olduğu için stratejik planlamanın etkin biçimde hazırlanıp uygulanmasında bu kurumlar ayrı bir öneme sahiptir (Toprakçı ve Bakır, 2019).

1.1.Stratejik Planlamanın Tarihi ve Türkiye’de Gelişimi

20. yüzyılın ikinci yarısında iş yaşamındaki değişimler, yaşanan ekonomik krizler, örgütler arasındaki rekabet yeni yönetim yaklaşımlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Aydın ve Aksoy, 2007). Stratejik planlamanın tarihi 2. Dünya Savaşı'nın ardından işletmelerin kendilerini geleceğe hazırlamak ve gelecekte var olabilmek için hazırladıkları uzun vadeli programlara kadar uzanmaktadır. Stratejik planlama daha sonra 1980'li yıllarda kâr hedefi olmayan örgütlerde gündeme gelmiştir (Gürer, 2006, s. 93). Bu gelişmelerden kamu kurumları da etkilenmiş ve stratejik planlama kamu kurumları tarafından da kullanılmaya başlanmıştır (Aydın ve Aksoy, 2007).

Dünyadaki bu değişimler, uluslararası alandaki rekabet ortamı ve ülkelerin birbirine bağımlılığı, toplumun değişime ve gelişime olan gereksinimi Türkiye'yi çağın gelişmelerine ayak uydurmaya zorlamıştır (Demirbolat, 2005). Türkiye'de stratejik planlamanın kamu kurumlarında kullanılmaya başlamasının temellerinin kamu kurumları orta vadeli programların desteklenmesi amacıyla Dünya Bankası'yla imzalan 1. Program Amaçlı Mali ve Kamu Sektörü Uyum Kredi Anlaşması (PFPSAL-1) olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2003). Kamu kurum ve kuruluşlarında stratejik planların hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesiyle ilgili çalışmalar çok sayıda hukuksal yaptırımla düzenlenmiştir (Akçay, 2009). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003) ve Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik (2018) ile kamu idareleri kurumun amaçlarına ulaşmak için stratejik plan hazırlama ve uygulama yükümlülüğü altına girmiştir (Özmantar, 2011). Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) da 19.06.2006 tarih ve 2006/55 sayılı genelge ile bakanlık düzeyinde stratejik planlamaya başlarken, 09.02.2010 tarihli 2010/14 sayılı genelge ile ilçe millî eğitim ve okul müdürlüklerinden stratejik plan yapmalarını istemiştir. Bahsedilen mevzuat hükümlerine dayalı olarak günümüze kadar 2010-2014; 2015-2019 ve 2019-2023 yıllarını kapsayan stratejik planlar hazırlanmıştır.

Stratejik planlama, bir amaca ulaşmak, vizyonu gerçekleştirmek veya geleceği biçimlendirmek için uzun vadeli bir plan yapmaktan daha fazlasını içermektedir (Williams, 2002). Bu nedenle Kamu İdareleri için Stratejik Planlama Kılavuzu'nda (2018) kurumların hazırlayacağı stratejik planlarda Durum Analizi, Geleceğe Bakış, Strateji Geliştirme ve İzleme ve Değerlendirme bölümlerine yer verilmesi istenmektedir. Durum analizinde “neredeyiz” sorusunun cevabı aranıp kurumun mevcut performansı ortaya konarak amaç, hedef ve stratejilerin belirlenmesine yönelik hazırlık yapılmaktadır.

Geleceğe Bakış bölümünde misyon, vizyon ve temel değerler belirlenmektedir. Strateji Geliştirme bölümünde durum analizinde belirlenen ihtiyaçlara göre misyon ve vizyona ulaşmak için amaçlar ve hedefler belirlenmektedir. İzleme ve Değerlendirme bölümünde amaçlara ulaşabilmek için yapılan eylemleri gözden geçirmeye ve planı iyileştirmeye yönelik çalışmalara yer verilmektedir.

Bir kurumun amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli olan kaynakları etkin biçimde kullanma ve kararları geliştirerek uygulama olarak ifade edilen stratejik yönetimin (Ayhan ve Tan 2016) ayrılmaz bir parçası olan stratejik planlama farklı yeterliklere ve görevlere sahip bireylerin belirli amaçlar, vizyon ve misyon doğrultusunda hazırlanan stratejilere uygun biçimde davranmasını sağlamaktadır (Bouhali, Mekdad, Lebsir ve Ferkha, 2015; Yıldırım ve Tahtaloğlu, 2016). Bu nedenle Gündüz, Türker, Karabekir ve Altun (2020) kamu kurumlarının hizmet kalitelerini artırarak kurumun amaçlarına uygun biçimde hizmet vermeleri için stratejik plan yapmalarını önermektedir. Bell (2004) stratejik planların kurumları kurallara uygun bir düzen içinde yaşamasını sağlayacağını belirtmektedir.

İlkokullarda yürütülen eğitim öğretim etkinliklerinin temel amacı öğrencilerin okuma ve yazma becerisini edinmeleri ve geliştirmeleridir. Bu dönemde temel yeterlikleri kazanamayan öğrencilerin daha üst öğretim kademelerinde eksiklerini tamamlayarak kendi sınıf düzeyinin kazanımlarını edinmesi çok da mümkün olmamaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde okuma ve anlamaya dayalı yapılan sınavların sonuçları bu düşüncüyü doğrulamaktadır. MEB (2016) Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (ABİDE) Projesi ile 8. sınıf öğrencilerinin düşünme, yorumlama ve problem çözme gibi üst düzey zihinsel becerilerinin ölçülmesi amacıyla. 34 700 8. sınıf öğrencisinin katıldığı bir sınav yapmış, sınav sonucunda Türkçe testi için öğrencilerin %26'sının (N=9023) temel altı ve temel düzeyde, yaklaşık %45'inin (N=15478) orta düzeyde, %29'unun (N=10199) ise orta üstü ve ileri düzeyde olduğu belirlenmiştir. MEB (2019) Türkçe-Matematik-Fen Bilimleri Öğrenci Başarı İzleme Araştırması'nda yapılan Türkçe testine 4. sınıf düzeyinde 112.465 öğrenci katılmış, 100 puan ile 500 puan aralığında yapılan ölçümde öğrencilerin ortalamalarının 331,12; anlama düzeyindeki soruları doğru cevaplama oranının ise %59,97 olduğu belirlenmiştir. MEB (2020) Dört Beceride Türkçe Dil Yeterliklerinin Belirlenmesi ve Ölçülmesi Projesi pilot uygulamasında yapılan sınavda 15 ilde 1.850 7. sınıf öğrencisi sınava katılmış,

öğrencilerin okuma ve anlama becerisi 20 çoktan seçmeli soru ile ölçülmüş, öğrencilerin ham puan ortalaması 10,63 olarak hesaplanmıştır. MEB (2019) PISA 2018 Türkiye Ön Raporu'na göre Türkiye okuma becerileri sıralamasında 79 ülke arasında 40. sırada, 37 OECD ülkesi arasında ise 31. sırada yer almıştır. Bu sonuçlar ve MEB'in (2018) ilköğretim 3. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerden okuma ve yazma becerisini istenen düzeyde kazanamamış öğrencilere destek olmak amacıyla uygulamaya koyduğu İlkokullarda Yetiştirme Programı bahsedilen eksiklerin kabulü anlamına gelmektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arası olanak eşitsizliğinden ve ailelerin sosyoekonomik düzeylerindeki dengesizliklerden dolayı çocukların ihtiyaç duydukları eğitimi almaları için okulların stratejik planlarını gerçek verilere dayalı olarak hazırlamaları önemlidir (Ayhan ve Tan 2016; Gündüz, Türker, Karabekir ve Altun, 2020). Bu nedenle okullara stratejik planlarını hazırlamada rehberlik eden MEB stratejik planlarının okulları toplumun ihtiyaçlarına yönlendirmesi gerekmektedir. Bu araştırmada, yukarıda bahsedilen ulusal ve uluslararası sınav sonuçlarından hareketle il, ilçe ve okul müdürlüklerinin stratejik planlarını hazırlamalarında etkili olan MEB stratejik planlarında okuma ve yazma becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem, Araştırmanın Konusu, Kapsamı ve Sınırlılıkları

MEB Stratejik Planlarında (2010-2015-2019) okuma ve yazma becerilerinin gelişimsel olarak incelenmesinin amaçlandığı bu araştırma tarama desenlerinden tekil tarama deseni ile yürütülmüştür. Bu modelde araştırmanın evrenini oluşturan birimler ya da örneklem ayrı ayrı incelenerek betimlenmektedir. Bu teknikte evreni oluşturan birimler tarihsel süreç içerisinde gelişimsel olarak ele alınabilmektedir (Karasar, 2009). Araştırma modeline uygun olarak MEB tarafından günümüze kadar hazırlanan üç stratejik planda okuma ve yazma becerisine yönelik unsurlar belirlenmiştir. Araştırma bakanlık düzeyinde hazırlanmış üç stratejik plan ile sınırlıdır.

3. Araştırma Soruları

Araştırmanın genel sorusu “MEB stratejik planlarında okuma ve yazma becerilerinin gelişimi nasıldır?” olup ayrıntılı olarak aşağıdaki sorulara yanıtlar aranacaktır.

MEB 2010-2014 Stratejik Planı'nda okuma ve yazma becerilerinin yeri nedir?

MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nda okuma ve yazma becerilerinin yeri nedir?

MEB 2019-2023 Stratejik Planı’nda okuma ve yazma becerilerinin yeri nedir?

4.Araştırma Bulguları

4.1.MEB 2010-2014 Stratejik Planı’nda Okuma ve Yazma Becerisi

MEB 2010-2014 Stratejik Planı’nda Yaygın Eğitim başlığında okuma ve yazma becerisini edinemeyenlere bu becerileri kazandırmak ve eksiği olanlara yaşam boyu destek olmak hedeflenmiştir. Planın 8. temasında “Öğretmenlerimiz ve diğer çalışanların başta kitap okuma alışkanlığı kazandırılması gibi sosyal ve kültürel faaliyetlere etkin katılımları sağlanacaktır. Bu bağlamda çalışanlara edebi eserlerin ücretsiz olarak dağıtılacak ve kültürel etkinliklere katılımları teşvik edilecektir.” (s. 162); 10. temada “2020 yılına kadar ... okuma, matematik ve fen alanlarında düşük başarı gösteren 15 yaş grubundaki oranın %15’in altına düşürülmesi,” (s. 195) denmektedir. Belirtilen bu hususların dışında okuma ve yazma becerilerine yönelik herhangi bir ibareye yer verilmemiştir.

4.2.MEB 2015-2019 Stratejik Planı’nda Okuma ve Yazma Becerisi

Stratejik planın Faaliyet Alanları ve Sunulan Hizmetler Bilimsel, Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler başlığı altında “Okuma kültürünün geliştirilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi” (s. 9); Tehditler ifade edilirken Eğitim ve Öğretimde Kalite alanında “Toplumda kitap okuma, spor yapma, sanatsal ve kültürel faaliyetlerde bulunma alışkanlığının yetersiz olması” (s. 23); Eğitim ve Öğretim Sisteminin Sorun ve Gelişim Alanları belirtilirken “Okuma kültürü” (s. 24) sorun olarak ifade edilmiştir.

Bu stratejik planda “Okuma kültürünün erken yaşlardan başlayarak yaygınlaştırılması amacıyla yayınlar çıkarılacak, okullara gönderilen kitap sayısı artırılabilecek, yayın arşivi elektronik ortama aktarılacak ve izleme çalışmaları yapılacaktır.” (s. 43) denerek ilk defa okumayla ilgili bir strateji belirlenmiştir.

Yine planın “Hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde, iş gücü piyasasının talep ettiği beceriler ile uyumlu bireyler yetiştirerek istihdam edilebilirliği artırmak.” stratejik hedefinin mevcut durumu açıklanırken Türkiye genelinde açılan okuma yazma kurs sayıları ve kursa katılan kursiyer sayılarına yer verilmiştir.

4.3.MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nda Okuma ve Yazma Becerisi

Uygulanmakta Olan Stratejik Planın Değerlendirilmesi başlığı altında iyileştirilmesi gereken alanlar sıralanırken okuma becerisine öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Planda “Öğrenci başına okunan kitap sayısında 2019 hedeflerinin gerisinde kalmanın nedenleri araştırıldığında performansın göstergeye doğru yansımamasının başlıca neden olduğu görülmektedir. Okullarda kitap okuma verilerinin öğretmenlerimiz tarafından e-Okul sistemine girilmesinde yaşanan aksaklıkların öğrencilerimizin kitap okuma performansının yanlış yansımaya yol açtığı söylenebilir. Kitap okuma alanındaki izleme altyapısının geliştirilmesiyle 2019-2023 döneminde bu sorunun ortadan kaldırılması mümkün görülmektedir.” (s. 11); Bilimsel, Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetler başlığında “Okuma kültürünün geliştirilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi” (s. 16); Tehditler başlığı altında “Toplumda kitap okuma, spor yapma, sanatsal ve kültürel faaliyetlerde bulunma alışkanlığının yetersiz olması” (s. 34) denmiştir.

5.Sonuç ve Öneriler

Günümüze kadar MEB tarafından hazırlanan stratejik planlardan ilki olan MEB 2010-2014 Stratejik Planı'nda okuma ve yazma becerilerinin yaygın eğitim kapsamında yetişkinlere ve öğretmenlere yönelik beceriler olarak ele alındığı görülmektedir. Ayrıca 15 yaş grubunda okuma becerisi yetersiz olan öğrenci oranının %15'e düşürülmesinin hedeflendiği görülmektedir. Kelso, Whitworth, Parsons ve Leita (2020) okuma ve anlama gibi sorunların erken dönemde yapılacak müdahalelerle giderilebileceğini belirtmektedir. Okuma becerisi yetersiz öğrenciler için 15 yaşın hedef olarak belirlenmesi öğrencilerin öğretim kademesi bakımından da gerçeklikle örtüşmemektedir. Bu yaş öğrencilerin önemli bir kısmı lise eğitimine başlamış olmaktadır. Bu dönemde okuma eksiklerinin giderilmesi zor olmakla birlikte bu zorluğu yaşayan öğrencilerin örgün eğitim kapsamında kalması da bir hayli güçtür.

MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nda ilk kez okuma kültüründen bahsedilmiş, toplumda okuma kültürünün gelişmediği belirtilerek toplumda kitap okumanın yetersizliği tehdit olarak kabul edilmiştir. Ayrıca okuma kültürünün erken yaşlarda edinilmesi için yayınlar çıkarılarak okullara kitaplar gönderileceği ifade edilmiştir. Bu stratejik planda dikkate değer diğer bir husus da yaygın eğitim kapsamında yer alan bir hedefte okuma ve yazma kavramları geçmese bile hedefin mevcut durumu açıklanırken

okuma ve yazma kurs sayıları verilmesidir. Bu durumdan stratejik planlarda okuma ve yazma becerisi ile ilgili doğrudan bir hedef belirlemek yerine daha genel ifadeler içine bu becerilerin gömüldüğü anlaşılmaktadır. Buchanan ve Cousins (2012) stratejik planlamanın tanımlama ve planlamaya yönelik bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Sorunların tanımlanması çözümü için planlama yapmayı sağlamaktadır. Bu anlamda 2015-2019 stratejik planında toplumda okuma kültürünün yetersiz olduğunun kabul edilmesi önemli bir adımdır. Ancak bu sorunun çözümü için etkin stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir. Stratejik planda okuma becerisi için yapılacaklar genel ifadelerle belirtilmiştir. Bu durum uygulayıcı olan il, ilçe ve okul müdürlüklerinin okumaya yönelik çalışmalara stratejik planlarında yeteri kadar yer vermemelerine sebep olabilir.

MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nda öğrencilerin okudukları kitapların takip yönteminde eksiklikler olduğu belirtilerek ilgili önerilere yer verilmiş, okuma kültürünün geliştirilmesi gerektiği vurgulanarak toplumda kitap okumanın yetersiz olması tehdit olarak tanımlanmıştır. Van Wyk ve Moeng (2014) stratejik planda hedeflerle ilgili eylemlerin açık biçimde belirtilmemesinin bazı aksaklıklara yol açabileceğini belirtmiştir. Kitap takip sistemi ile ilgili aksaklıkların olması bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Bu nedenle stratejik planda teknik alt yapıda yenilikler yapılacağı belirtilmiştir.

Stratejik planlar genel olarak incelendiğinde ilk iki stratejik planda okuma ve yazma becerilerinin yaygın eğitim kapsamında değerlendirildiği, son stratejik planda ise bu becerilerin daha çok öğrenci eksenli olarak ele alındığı görülmektedir. Ayrıca stratejik planlarda okuma ve yazma becerilerinin daha çok ayrı ayrı olarak ele alındığı, okuma becerisine yazma becerisinden daha çok yer verildiği anlaşılmaktadır. Yazma becerisi yaygın eğitim kapsamında ilk okuma yazma öğretimi şeklinde değerlendirilmiştir. Yazma becerisinin bireyin duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesi amacıyla kullanımına değinilmemiştir.

Stratejik planlarda dikkate değer bir husus da okuma ve yazma becerilerine yönelik doğrudan bir stratejinin olmamasıdır. Bu beceriler okuma ve yazma kavramlarının geçmediği genel kavramlarla ifade edilen stratejilere gömülü biçimde sunulmuştur. Okuma kültürü kavramının tarihsel gelişim içinde stratejik planlarda yer alması ve toplumda okuma kültürünün yetersiz olmasının bir tehdit olarak kabul edilmesi önemli bir gelişmedir.

MEB stratejik planlarının il, ilçe ve okul müdürlüklerinin hazırlayacağı stratejik planlara rehberlik etmesinden hareketle bakanlığın stratejik planlarında; (i) okuma ve yazma becerilerine yönelik açık hedeflere yer verilmesi (ii) okuma ve yazma becerilerine yönelik eksiklerin giderilmesi için ilkökul döneminde kapsayan önlemlerin alınması (iii) yazma becerisine yönelik hedeflere daha çok yer verilerek yazma becerisinin temel bir beceri olarak ele alınmasının yanı sıra kendini ifade etme beceri olarak da alınması önerilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKÇAY, A. (2009), “Kamuda Stratejik Plan Amaçlarının Gerçekleştirilmesine Yönelik Değerlendirme ve Denetim Modeli”, **TÜBAV Bilim Dergisi**, 2(1), 82-98.
- AYDIN, M. D., & Aksoy, S. (2007). “Kamu Kesiminde Stratejik Planlama ve Çalışanlara Yansıması: Hacettepe Üniversitesi Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 25(1), 293-322.
- AYHAN, E. ve TAN, M. (2016), “Devlet Okullarındaki İnsan Kaynaklarının Stratejik Olarak Yönetilmesi”, **Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi**, 9, 55-69.
- BALCI, A., ÇANAKÇI, H. ve TAN, Ç. (2012), “Elazığ İli İlköğretim Okullarında Hazırlanan Stratejik Planlar İle İlgili Okul Yöneticisi ve Öğretmen Görüşleri”, **Electronic Journal of Social Sciences**, 11(39), 385-394.
- BELL, L. (2004), “Strategic Planning in Primary Schools: A Tale of No Significance?”, **Management in Education**, 18, 33-36.
- BENLİ, H. ve YILDIRIM, A. (2020), “Ortaokulların Stratejik Planlarının İncelenmesi”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (53), 111-136.
- BOUHALI, R., MEKDDAD, Y., LEBSIR, H. ve FERKHA, L. (2015), “Leader Roles for Innovation: Strategic Thinking and Planning”, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 181, 72-78.
- BUCHANAN, S. VE COUSINS, F. (2012), “Evaluating the Strategic Plans of Public Librarys: An Inspection-Based Approach”, **Library & Information Science Research**, 34(2), 125-130.

- DEMİRBOLAT, A. O. (2005). “Eğitim Yönetiminde Stratejik Planlama ve Vizyon-Misyon Belirlenmesinde Liderlik Rollerini”, **Eğitim ve Bilim**, 30(135), 58-65.
- ERGEN, H. (2013), “Türkiye’de Eğitimde Planlama Yaklaşımları ve Kullanılan Eğitim Göstergeleri”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 9(2), 151-167.
- GÖKYER, N. ve ZİNCİRLİ, M. (2015), “İlköğretim Okullarında Uygulanan Stratejik Planlamanın Yönetici-Öğretmen Görüşleri ve İzleme Raporlarına Göre Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 41(41), 77-98.
- GÜNDÜZ, V., TÜRKER, G., KARABEKİR, H. ve ALTUN, H. (2020), “KKTC Ortaöğretim Kurumlarında 2020-2025 Yılları Arasında Olası Pandemi Sürecinde Öngörülen Stratejik Plan Çalışması”, **IBAD Sosyal Bilimler Dergisi**, 229-243.
- GÜRER, H. (2006). “Stratejik Planlamanın Temelleri ve Türk Kamu Yönetiminde Uygulanmasına Yönelik Öneriler”, **Sayıştay Dergisi**, 63, 91-105.
- Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2018). *Resmî Gazete*, 26 Şubat, 30344, Ankara.
- KARASAR, N. (2009), **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KELSO, K., WHITWORTH, A., PARSONS, R. ve LEİTAO, S. (2020), Hidden Reading Difficulties: Identifying Children Who Are Poor Comprehenders. **Learning Disability Quarterly**, 1-12. <https://doi.org/10.1177/07319487209617>
- MEB (2009), **2010-2014 Stratejik Planı**, Ankara.
- MEB (2015), **2015-2019 Stratejik Planı**, Ankara.
- MEB (2016), Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (Abide) Projesi. https://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/30114819_iY-web-v6.pdf
- MEB (2018). Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, İlkokullarda Yetiştirme Programı, 20 Ağustos 2008 tarihinde <http://tegm.meb.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- MEB (2019), **2019-2023 Stratejik Planı**, Ankara.
- MEB (2019), **Türkçe-Matematik-Fen Bilimleri Öğrenci Başarı İzleme Araştırması**, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB (2019), **PISA 2018 Türkiye Ön Raporu. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü**, Ankara.

MEB (2020), **Dört Beceride Türkçe Dil Sınavı: Pilot Çalışma Sonuçları**, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÖZMANTAR, Z. K. (2011), Okullarda Etkili Stratejik Plan Hazırlama Süreci: Bir Eylem Araştırması. **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(4), 1389-1421.

TOPRAKCI, E. ve BAKIR, D. (2019), Eğitim Alanı Açısından 10. Kalkınma Planı, 2018 Yılı Programı ve MEB Stratejik Planının Uyumluluğunun İncelenmesi. **Milli Eğitim Dergisi**, 48(222), 103-126.

VAN WYK, C. ve MOENG, B. G. (2014), The Design And Implementation of a Strategic Plan in Primary Schools. **International Business & Economics Research Journal**, 13(1), 137-144.

WILLIAMS, S. L. (2002), Strategic Planning and Organizational Values: Links to Alignment, **Human Resource Development International**, 5(2), 217-233. DOI:10.1080/13678860110057638

YILDIRIM, H. ve TAHTALIOĞLU, H. (2016), Türk Kamu Yönetimi Stratejik Plan Uygulamasında Sahiplenme ve Katılım Sorunları. **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi**, 6(2), 181-196.

YILMAZ, K. (2003). “Kamu Kuruluşları için Stratejik Planlama Uygulaması”, **Sayıştay Dergisi**, 50(51), 67-86.

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003), *Resmî Gazete*, 24 Aralık, sayı: 25326, Ankara.

Elif ERGÜN* & Sevgi KOYUNCU**

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 8, Ocak 2023, s. 69-87.

**TÜRKİYE’DE UZAKTAN EĞİTİMİN TARİHSEL SÜRECİ VE COVID-19 PANDEMİSİ
DÖNEMİNDE UZAKTAN EĞİTİMLE YAPILAN RESİM VE GRAFİK TASARIM ANA
SANAT ATÖLYE DERSLERİNİN VERİMLİLİĞİNİN İNCELENMESİ*****

Özet

İlk olarak 2020 yılının mart ayında ülkemizde kendini gösteren Covid-19 pandemisi, alışık olduğumuz eğitim- öğretim sistemimizi değiştirmiş ve bir çoğumuzun yabancı olduğu online eğitim modeline geçmemize neden olmuştur. Bu süreçte özellikle uygulamaya dayalı eğitim veren mimarlık, güzel sanatlar ve tıp fakültesi gibi bölümlerde eğitim alan öğrencilerin ve akademisyenlerin zorluk yaşayacağı düşünülmüş, bu bağlamda YÖK tarafından bu derslerin üniversitelerimizin belirleyeceği, takvimin uzatılması da dâhil en uygun zamanda verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu makalede ilk olarak uzaktan eğitimin tarihsel süreci incelenmiş ve daha sonra yapılan anket çalışması ile Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda eğitim alan 3.sınıf öğrencilerinden bu süreçte yapılan resim ve grafik tasarım ana sanat atölye derslerinin verimliliğini saptamak amacıyla veri toplanmıştır. Mukayese yapabilmeleri açısından hem örgün eğitimi hem de uzaktan eğitimi deneyimlemiş olan 3. sınıf öğrencileri örneklem grubu olarak tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında 5 farklı bölgeden seçilen 5 üniversitedeki 131 öğrenciye 30 soruluk bir anket yöneltilmiştir. 5 öğrenci ankete katılmak istemediği için araştırma dışında bırakılmıştır. Verilerin analizinde uygulanan açıklayıcı faktör analizinde binişik olan veya faktör yükü 0,30’un altında kalan maddeler (3, 5, 9, 10, 13, 16, 22, 23, 25, 26, 27, 30 numaralı maddeler) ölçek dışı bırakılmış ve faktör analizi 18 madde üzerinden tamamlanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin uzaktan eğitimin birtakım yanlarını olumlu

* Y.L öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Ana Bilim Dalı, elif.ergun@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5858-4286

** Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim- İş Eğitimi Ana Bilim Dalı, sevgikoyuncu@yahoo.com., ORCID: 0000-0003-3798-9185

*** Bu makale, “Uzaktan Eğitim Yoluyla Verilen Ana Sanat Atölye Derslerinin Niteliği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Bu makale Turnitin programı ile taranmıştır.

*Araştırma makalesi. Yazar etki oranı: % 50- %50.

*Makale geliş: 12.06.2022- Makale kabul: 27.12.2022.

bulduğunu ancak bu eğitim modelinin uygulamalı dersler için uygun olmadığını düşündükleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Uzaktan Eğitim Tarihi, Sanat Eğitimi, Covid-19.

**THE HISTORICAL PROCESS OF DISTANCE EDUCATION IN TURKEY AND
INVESTIGATION OF THE EFFICIENCY OF ART AND GRAPHIC DESIGN MAIN
ART WORKSHOP COURSES MADE WITH DISTANCE EDUCATION IN THE
PERIOD OF THE COVID-19 PANDEMIC**

Abstract

The Covid-19 pandemic, which first appeared in our country in March 2020, has changed our education system that we are used to and has caused us to switch to the online education model, which many of us are unfamiliar with. In this process, it was thought that the students and academicians studying in departments such as architecture, fine arts and medicine faculties, where practice-based education, is given would have difficulties, and in this context, it has been decided by YÖK to give these courses at the most appropriate time, including the extension of the calendar to be determined by our universities. In this article, firstly, the historical process of distance education is examined, and then, the efficiency of the painting and graphic design main art workshop courses made by the 3rd year students studying at the Faculty of Education, Fine Arts Education, Painting-Business Education Department is determined by data, which is collected with a survey study. As a sample group, 3rd-grade students who have experienced both formal education and distance education are preferred in order that they can make comparisons. Within the scope of the research, a questionnaire consisting of 30 questions is performed -on 131 students from 5 universities selected from 5 different regions. 5 students are excluded from the study as they did not want to participate in the survey. In the explanatory factor analysis applied in the analysis of the data, the questions that overlap or have a factor load below 0.30 (3, 5, 9, 10, 13, 16, 22, 23, 25, 26, 27, 30 questions) are excluded from the scale and factor analysis is completed on 18 questions. As a result of the research, it is observed that some aspects of distance education are seen as convenient among students, but they do not support this education model for applied courses.

Keywords: Distance Education, Distance Education History, Art Education, Covid-19

Giriş

2019 yılının sonlarında hayatımıza giren Covid-19 pandemisi uzaktan eğitimi gündeme getirmiş ve pandeminin uzamasıyla birlikte ara verilen eğitim öğretime uzaktan eğitim yöntemleriyle devam edilmesi kararı alınmıştır. Bu şekilde dikkatleri üzerine çeken uzaktan eğitimin teknik ve yöntemleri, avantajları ve dezavantajları, alt yapıya ilişkin problemleri tartışılmış, konuya yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış ve uzaktan eğitimin ülkemizdeki tarihsel süreci incelenmiştir.

Uzaktan eğitimi beklenmedik bir şekilde eğitim hayatına dâhil eden ve uzun süre ülkemizi ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi, eğitim faaliyetlerinin

uzaktan yürütülmesi mecburiyetini beraberinde getirmiş ve uygulama gerektiren atölye dersleri olan sanat eğitimini de büyük oranda etkilemiştir. Derslerin işleyiş biçimini değiştirmiş, birçok insanın acemi olduğu yeni bir sürece girilmiştir. Bu süreçte eğitim-öğretimin nasıl yürütüldüğüne, uzaktan eğitimin eğitim-öğretimi ne ölçüde etkilediğine ve elbette öğrencilerin ve öğretim elemanlarının sürece yönelik bakış açılarını ele alan farklı alanlardan birçok çalışma yapılmıştır. Sanat eğitimi alanında yapılmış olan bu araştırma, eğitim fakülteleri güzel sanatlar eğitimi resim-iş öğretmenliği anabilim dallarında verilen resim ve grafik tasarım ana sanat atölye derslerinin bu süreçten ne düzeyde etkilenmiş olduğunu incelemektedir. Resim ana sanat atölye dersi 2. Sınıftan itibaren 3 yıl boyunca, toplamda 6 dönem alınan bir eğitimidir. Hafta da 1 kez 6 saatlik bir atölye dersidir.

Temel resim kuram ve kavramları, bir resmi; dönem, teknik ve içerik bakımından analiz edebilecek görsel ve kültürel bilgi ve beceriler, resmin özgün bir ifade aracı olarak algılanması, farklı teknik ve malzemeleri deneyip, sanat eserleriyle örnekleyerek kendi eğilimlerine uygun görsel bir dil oluşturma yeterliliğini geliştirici çalışmaları içerir (YÖK, 2019:8).

Grafik tasarım ana sanat atölye dersi ise tıpkı resim ana sanat dersi gibi resim-iş öğretmenliği bölümlerinde 2. Sınıftan son sınıfa kadar 6 dönem alınan bir atölye dersidir.

Görsel iletişim tasarımı, bilgisayar destekli grafik tasarım, kurumsal kimlik, afiş, kitap kapağı, ambalaj, illüstrasyon, animasyon çalışmaları, tipografi (çeşitli yazı formları ve yazının kullanımı), kinetik tipografi, web ara yüz tasarımı, görsel senaryo çizimi, matbaa öncesi hazırlık vb. grafik tasarımların günlük yaşamdaki kullanım alanları konularını kapsar. Çağdaş medyadaki imaj, yazı, sembol gibi unsurların tasarıma etkisi üzerinde durulur. Araştırma, fikir geliştirme, biçim oluşturma, yaratıcılık ve etkili görsel iletişim üzerine odaklanılır (YÖK, 2019:8,9).

Konuyla ilgili farklı sanat alanlarında yapılan bazı çalışmalara baktığımızda Kahraman (2020)’ın, ‘Covid-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği’’ isimli çalışmasında Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitim sürecinin başarılı geçtiği görülmüştür. Ancak öğrencilerin sene başından itibaren, Mart ayında pandemi kısıtlamalarının gelmesine dek bu dersi yüzyüze aldıkları, bu nedenle dersle ilgili bir alt yapıya sahip oldukları da dikkate alınmalıdır (Kahraman, 2020: 55).

Müzik eğitimi alanında yapılmış olan ‘Covid 19 Salgını Sürecinde Yapılan Çevrim İçi Piyano Derslerinin Öğretim Elemanları Tarafından Değerlendirilmesi’ isimli

çalışmada, farklı üniversitelerde görev yapan ve piyano dersi veren 12 akademisyenle çalışılmıştır. Yapılan çalışmada akademisyenlerin çoğunluğu çevrim içi piyano derslerinin öğrencilerin teknik gelişimleri üzerindeki etkisini enstrümanın öğrenme sürecinde önemli bir yere sahip olan ve tekniğin temeli olan postür eğitimi açısından etkili bulmuşlardır. Bununla beraber online piyano derslerinde çalışma ilgili olarak gereken yeterlikleri online dersler ile birlikte öğrencilere kazandırabildiklerini ifade etmişlerdir. Orta ve ileri seviyede sık kullanılan pedalın çalıştırılması ile ilgili olarak çevrim içi derslerin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Çoğunluğu çalış ve teknik beceriler ile ilgili unsurların gelişebildiğini çevrim içi eğitimde yapılabildiğini ifade etmişlerdir. Akademisyenler müzikal ifade anlatım gibi enstrüman eğitiminde önemi olan unsurların çevrim içi eğitimde çoğunluklu olarak yapılmakta zorlanıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin derse devamı açısından çevrim içi derslerin yeterli olmadığını, devam zorunluluğu olmamasının enstrümanın eğitiminde sıkıntı yarattığını belirtmişlerdir (Akgül,2021: 46).

Kelekçi (2022)'nin, 'Pandemi Döneminde Dijital Ortama Taşınan Yazı ve Tipografi Eğitiminin İncelenmesi' isimli araştırmasında öğrencilerin çoğunluğu pandemi döneminde verilen eğitimin verimliliği konusunda kararsız kalmış, tipografi dersini pandemi döneminde uzaktan ve keyif alarak öğrendiklerini beyan etmişlerdir (Kelekçi, 2022: 57).

Yapılan çalışmalara baktığımızda sanat eğitimi çatısı altında bulunan farklı bölümlerden farklı sonuçların elde edildiğini ve genel kanının olumlu olduğunu görüyoruz. Buna rağmen derslerin uygulamalı sürecinin yüz yüze olması öğrenci motivasyonu ve öğretim elemanının öğrenci çalışması üzerinde vereceği dönütlerin sağlıklı olması açısından önemlidir (Erim, 2021:186). Bu araştırmanın amacı pandemi döneminde yaşanan kısıtlamaların eğitim fakülteleri güzel sanatlar eğitimi resim-iş bölümlerinde yer alan uygulamalı resim ve grafik tasarım atölye dersleri üzerindeki etkisini incelemektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çalışmada karma yöntem deseninden faydalanılmıştır. Karma yöntem deseni, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bir desendir. Bu desen, nitel ve nicel desenleri bir araya getirerek bir konunun detaylı ve kapsamlı olarak araştırılmasını sağlamaktadır

(Alkan vd., 2019: 562). Çalışmada nitel veri toplama aracı olan doküman analizi ve nicel veri toplama aracı olan anketden yararlanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

30 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmış ve gerekli izinler alınarak katılımcılara pandemi döneminde yaşadıkları ders deneyimleri üzerine sorular yöneltilmiştir. Anket çalışmasında 5 li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz işlemlerinde ilk olarak ölçek verilerine açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Uygulanan açıklayıcı faktör analizinde binişik olan veya faktör yükü 0,30’un altında kalan maddeler (3, 5, 9, 10, 13, 16, 22, 23, 25, 26, 27, 30 numaralı maddeler) ölçek dışı bırakılmış ve faktör analizi kalan maddeler üzerinden tamamlanmıştır. Faktör analizi sonrasında ölçek puanlarının demografik sorularla karşılaştırılmasına ilişkin analizler uygulanmıştır. Demografik sorulara göre ölçek puanları karşılaştırılmadan önce ölçek verilerinin normal dağılıma uygunluğu One Sample Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde ilk olarak uzaktan eğitim tarihine ve ardından araştırmadan elde edilmiş bulgulara yer verilmiştir.

Türkiye’ de Uzaktan Eğitimin Tarihçesi

Kesin başlangıç tarihi bilinmese de, dünyada ilk uzaktan eğitim Boston gazetesinde ‘Steno Dersleri’ ile 1728’de başlamıştır (Akyürek, 2020: 5).

Türkiye, gelişmiş Avrupa ülkelerine göre uzaktan eğitimle çok geç tanışmış bir ülke olmakla birlikte, ülkemizde bugünkü manada uzaktan eğitime geçişin çeşitli altyapı ve olgunlaşma süreci olmuştur. Uzaktan eğitim deyince aklımıza gelen bilgisayar ve web destekli eğitimin yerini önceleri ve elbette dönemine bağlı olarak mektup, TV, radyo vb. materyaller almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından, ülkenin kalkınmasına ve modern ülkeler düzeyine ulaşmasına yönelik başlatılan çalışmalar içerisinde eğitim ile ilgili yapılan çalışmalar önemli bir yer almıştır (Özer, 1989: 1).

Ülkemizde ilk olarak 1927’de gündeme gelen uzaktan eğitim ile okuma yazma bilmeyen kesime okuma yazma öğretilmesi amaçlanmıştır (Akyürek, 2020: 6).

Türkiye’de 1955’de yapılan araştırmalarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı %59, ilkokul düzeyinde olup okula gitmeyen öğrencilerin oranı %32 idi. Mevcut ortaöğretim kurumları talebi karşılayamamakta, yüksek olan sınıf mevcudu bazı kolaylıklar sağlamasına rağmen öğretim kalitesini düşürmekteydi (Kılınç, 2015: 37).

Türkiye’de ilk defa 1953 yılında özel bir kuruluş olan FONO tarafından mektupla yabancı dil öğretimi uygulaması başlamıştır (Becerikli, 2021: 281). Devlet eliyle ise mektupla öğretim 1956 yılında başlatılmış, uzaktan eğitim ilk defa bir fikir olmanın ötesine geçerek uygulamaya dönüşmüştür. Bu doğrultuda Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsünde banka çalışanları, mektupla öğrenim görmüşlerdir (Becerikli, 2021: 281; Bozkurt, 2017: 95).

1956 yılında başlayan mektupla öğrenim doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı 1961 yılında "Mektupla Öğretim Merkezi"ni kurmuş ve uygulamaya geçirmiştir (Kılınç, 2015: 37).

359 sayılı TRT kanunun 2. Maddesi gereğince 1963 yılında alınan kararla TRT’ye ‘eğitime yardımcı olma’ görevi verilmiş ve 1964 yılında radyo ile planlı olarak yapılan eğitici yayınlar ile uygulamaya geçilmiştir (Bozkurt, 2017: 96; Resmi Gazete, 1964).

Türkiye’nin iletişim alt yapı sorunlarının üzerine eğilmesi ve teknolojiye olan yatırım miktarındaki artış, uzaktan eğitimin yaygınlaşmasına sebep olan unsurlar arasında yer almıştır (Kırık, 2014: 85). Uzaktan eğitimde 1980’lerde büyük gelişmeler yaşanmış ve çok sayıda uzaktan eğitim sağlayıcı kurum ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak da pek çok insan öğrenim imkânına kavuşmuştur (Akyürek, 2020: 1).

1975 yılında yükseköğretimin farklı alanlarında iki yıl eğitim vererek ülkenin ara insan gücü açığını kapatmak amacı ile Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) kurulmuştur, ancak bu kurumda yapılan çalışmalardan beklenen sonuçlar elde edilemeyince kurumun faaliyetlerine son verilmiştir (Becerikli, 2021: 283; Bozkurt, 2017: 98).

1978 yılında dönemin hükümetine sunulan bir rapor, 1982 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nin kurulmasına gerekçe olmuştur (Bozkurt, 2017: 98). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Türkiye’nin her yerindeki insanlara eğitim olanağı sunmuştur. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve

Batı Avrupa’daki Türklere de diploma alma olanağı sunulmuştur. Bütün bu çalışmalar sonucunda eğitilmiş nüfus sayısında artış meydana gelmiştir.

1992-1993 eğitim öğretim yılı itibarıyla kurulan Açık öğretim Lisesi ile birlikte öğrenciler liseyi dışarıdan bitirme imkânına kavuşmuştur (Kırık, 2014: 83,84).

1996 yılında Türkiye’deki bazı üniversitelerin web tabanlı eğitim ile ilgili farklı çalışmaları olmuştur; ODTÜ Enformatik Enstitüsü’nde farklı üniversitelerden öğretim elemanlarına yönelik uzaktan eğitim çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda web üzerinden bilişim dersleri verilmiştir. Bilkent Üniversitesi’nde, Amerika Birleşik Devletleri’nden video konferans yolu ile dersler yapılmıştır. İTÜ Uzaktan Eğitim Merkezi kurmuş ve üç kampüsünde uzaktan eğitim stüdyosu açmıştır (Kiper, 2021: 10).

1999 yılında YÖK’ün destek olduğu “Üniversiteler arası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yüksek Öğretim” çalışmaları neticesinde Fırat Üniversitesi öğretim elemanları “Robotik” isimli bir dersi Web ortamına aktarmışlardır. Bu dersi bazı üniversiteler uzaktan eğitim programı kapsamında seçmeli ders olarak vermiştir. Yine 1999 yılında Ahmet Yesevi Üniversitesi İşletme ve Turizm İşletmeciliği bölümlerinde Yüksek Lisans derslerini video-konferans yolu ile yürütmüştür (Bozkurt, 2017: 104; Fırat Üniversitesi uzaktan eğitim uygulamaları).

2000’li yıllara uzaktan eğitime yönelik birçok adım atılmıştır. Ülkemizde web tabanlı uzaktan eğitimi resmi olarak başlatan ilk vakıf üniversitesi; İstanbul Bilgi Üniversitesinin, 2000 yılında web tabanlı uzaktan eğitim programları oluşturması ve online dayalı yüksek lisans programı açması (Bozkurt, 2017: 105; Kırık, 2014: 84), 2001’de Uzaktan eğitim yönetmeliği kapsamında bir takım programların açılması, 2005’de YÖK Uzaktan Eğitim Komisyonunun kurulması, 2006 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesinde ilk uzaktan eğitim ile Doktora programının açılması, 2009 yılında Atatürk Üniversitesi’nin Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi’ni kurması, 2010’da İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi’nin kurulması ve 2011’de Türk yükseköğretimine yeni bir öğretim biçimi olarak uzaktan öğretimin tanımlanması yaşanan önemli gelişmelerden bazılarıdır (Bozkurt, 2017: 106,107).

2020’de Covid 19 pandemisiyle birlikte yeniden tüm dikkatleri üzerine çeken uzaktan eğitimin, klasik eğitime nazaran birçok avantaja sahip olduğu düşünülse de bu görüşün araştırmalarla da desteklenmeye ihtiyacı vardır. Zira 1995-2003 yılları arasında çevrim içi eğitim ile ilgili yapılan araştırmalardan bu görüşü destekleyecek veriler elde

edilmediği gibi araştırmalarda çevrimiçi eğitim ile klasik eğitim yöntemlerinin öğrenme sonuçları arasında bir farklılık olmadığı ortaya koyulmuştur (Taşpınar ve Tuncer, 2007: 120).

Kullanılan teknolojiler aracılığıyla mesafeleri ve duvarları ortadan kaldıran, kişiye özgür bir öğrenme deneyimi yaşatan ve esnek öğrenme olanaklarını kapsayan uzaktan eğitim, bugün bütün dünya için alternatif bir eğitim yöntemi olarak önem arz etmektedir (Kesim, 2010: 10).

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılımlar

Tablo 1’de araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin frekans ve yüzdelik dağılımları yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Değişken	Alt değişken	f	%
Eğitim gördüğü üniversite	Fırat Üniversitesi	28	21,9
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	29	22,7
	Uludağ Üniversitesi	29	22,7
	Dokuz Eylül Üniversitesi	13	10,2
	Gazi Üniversitesi	29	22,7
Ana sanat atölyesi dersi	Resim	68	53,1
	Grafik tasarım	60	46,9
Cinsiyet	Kadın	105	82,0
	Erkek	23	18,0
Yaş grubu	18-20 yaş	24	18,8
	21-23 yaş	76	59,4
	24-26 yaş	11	8,6
	27-30 yaş	17	13,3

Tablo 1. de araştırmaya katılan öğrencilerin %21,9’u Fırat Üniversitesinde, %22,7’si Ondokuz Mayıs Üniversitesinde, %22,7’si Uludağ Üniversitesinde, %10,2’si Dokuz Eylül Üniversitesinde, %22,7’si Gazi Üniversitesinde eğitim görmekte, %53,1’inin ana sanat atölyesi dersi resim, %46,9’unun ise grafik tasarımıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %82’si kadın, %18’i erkek, %18,8’i 18-20 yaş grubunda, %59,4’ü 21-23 yaş grubunda, %8,6’sı 24-26 yaş grubunda, %13,3’ü 27-30 yaş grubunda olduğunu görüyoruz.

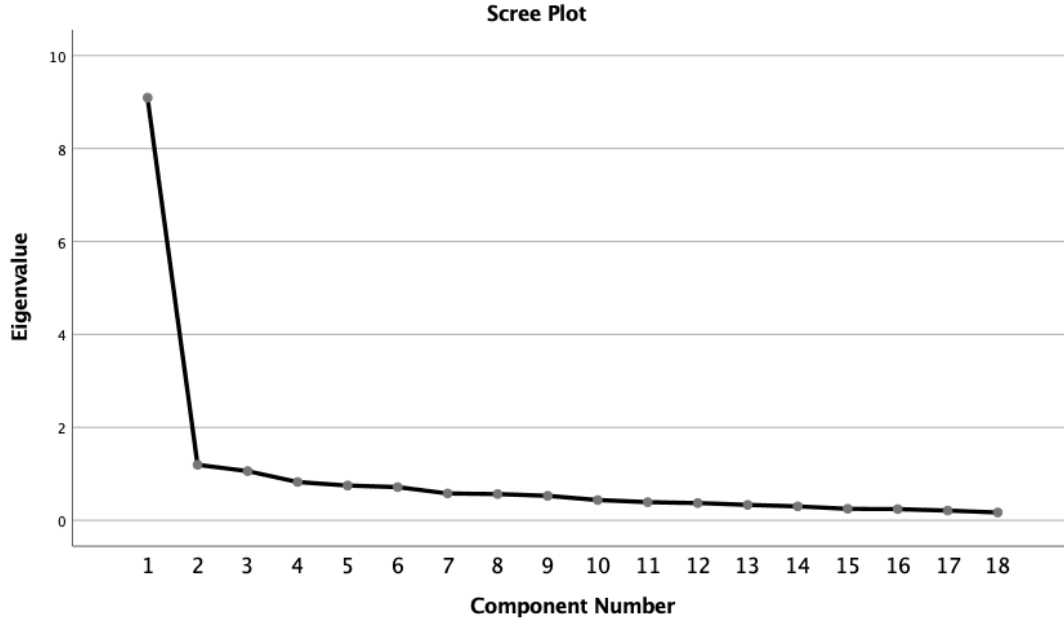
Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Bu bölümde araştırmacı tarafından hazırlanan ölçek maddeleri ile geliştirilen Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeğine uygulanan faktör analizi sonuçları yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddelerden olumsuz anlam içeren 3, 5, 9, 14, 23, 26, 29, 30 numaralı maddeler tersten puanlanmaktadır.

Tablo 2. Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi KMO ve Bartlett’s Test Sonucu

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO)		,935
Bartlett’s Test	χ^2	1365,77
	df	153
	p	,000

KMO değeri, örneklemin faktör analizinde yeterli büyüklükte olup olmadığının belirlenmesi amacıyla kullanılmaktadır ve bu değerin 0,80’in üzerinde olması örneklemin yeterli düzeyde büyüklüğe sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma kapsamında uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonucunda tablo 2.deki KMO değeri 0,935 olarak bulunmuştur ve örneklemin yeterli olduğunu göstermektedir. Bartlett’s testinin ise anlamlı olması ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Aksu vd., 2017; Altunışık vd., 2007) ve bu araştırmada test değeri anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Şekil 1: Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Yamaç Eğim Grafiği

Yamaç eğim grafiği uygun faktör sayısını belirlemek için kullanılır ve eğim çizgisinin doğrusal olmaya başladığı yerdeki sayı kadar faktörün seçilebileceği belirtilmektedir (Özdamar, 2013b; Altunışık vd., 2007; Çokluk vd., 2012). Şekil 1. deki grafik incelendiğinde 2'inci noktadan itibaren grafiğin doğrusal olmaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle uygun faktör sayısının maksimum 2 olabileceği görülmektedir. Fakat uygulanan faktör analizinde ölçek maddelerinin tek faktör altında anlamlı bir yapıda toplandığı görülmüştür ve ölçek tek faktörlü olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Faktör Yükleri, Madde Çıkarılırsa Güvenilirlik Düzeyi, Madde Ortalama Puanları

	Faktör yükü	Madde Silinirse Cronbach's Alpha (α)
1) Uzaktan eğitimin, uygulamalı derslerin verimliliğini arttırdığını düşünüyorum.	,725	,938
2) Uzaktan eğitim yoluyla verilen derslerdeki imkânlar, yüz yüze verilen eğitime göre daha erişilebilirdir.	,703	,938
4) Uzaktan eğitim yoluyla verilen grafik tasarım/ resim derslerinde eğitimci-öğrenci arasında etkileşim oldukça yüksektir.(Ana sanat dalınıza göre cevaplayınız).	,642	,939

6) Uzaktan eğitim yoluyla yürütülen uygulamaları derslerin fiziksel koşullarını okul dışı ortamlarda sağlayabiliyorum.	,731	,938
7) Uygulamalı derslerde öğretim elemanın dijital ortamda anlattığını anlıyor ve kolaylıkla uygulayabiliyorum.	,805	,936
8) Uzaktan eğitim sürecinde teknik malzeme ihtiyacımı (boya, şövale vb.) rahatça karşılayabiliyorum.	,664	,939
11) Pandemi dönemi sonrasında da eğitim-öğretimin uzaktan eğitim yoluyla devam etmesini olumlu buluyorum.	,752	,937
12) Geleceğin Sanat Eğitiminin tamamen uzaktan eğitim yoluyla verilmesi gerektiğini düşünüyorum.	,726	,938
14) Sanat eğitimi, uygulamaya dayalı bir eğitim gerektirdiği için yüz yüze eğitimi zorunlu kılar.*	,642	,939
15) Uzaktan eğitim yoluyla verilen sanat eğitimi derslerinin ölçme ve değerlendirme araçları daha güvenilirlerdir.	,610	,940
17) Uzaktan eğitimde, yüz yüze eğitime göre öğrencinin derse devam oranı daha yüksektir.	,714	,938
18) Uzaktan eğitimde derslere düzenli olarak takip ediyorum.	,642	,940
19) Uzaktan eğitim her öğrenciye fırsat ve imkân eşitliği sunar.	,729	,938
20) Uzaktan eğitimde öğrenci zamanı daha verimli kullanabilir.	,745	,937
21) Uzaktan eğitimde derslere olan motivasyonum arttı.	,837	,935
24) Uzaktan eğitimle anlatılan bir konunun uygulamasında istediğim her an öğretim elemanına soru sorabiliyorum.	,581	,940
28) Uzaktan eğitim sürecinde üretkenliğim arttı ve daha fazla ürün ortaya koyabildim.	,801	,936
29) uzaktan eğitim süreci çalışma disiplini olumsuz yönde etkiledi.*	,688	,938

*Tersten puanlanan maddeler

Açıklayıcı faktör analizi Varimax döndürme kullanılarak yapılmıştır. Ölçeğin bir maddesinin aynı anda iki faktörde yer alması durumunda faktör yükleri arasında 0,100’den daha küçük değer varsa (binişik madde) veya bir maddenin faktör yükü 0,30’un altındaysa ilgili maddenin ölçekten çıkarılması gerekmektedir (Altunışık vd., 2007; Çokluk vd., 2012). Uygulanan açıklayıcı faktör analizinde binişik olan veya faktör yükü 0,30’un altında kalan maddeler (3, 5, 9, 10, 13, 16, 22, 23, 25, 26, 27, 30 numaralı maddeler) ölçek dışı bırakılmış ve faktör analizi geriye kalan maddeler üzerinden tamamlanmıştır. Streiner (1994), ölçekler için açıklanan varyans değerinin en az %50 olması gerektiğini belirtmektedir (Streiner,1994:136). Ve bu çalışmada açıklanan varyans değeri %50,52 olarak yeterli düzeyde bulunmuştur. Yapılan bu çalışmada ölçeğin toplamı için Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı 0,94 olarak bulunmuştur ve bu değer ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2013a: 555).

Faktör analizinde kullanılan maddelerden herhangi bir madde çıkarılması durumunda ölçeğin toplamda güvenilirlik düzeyinin artmadığı görülmektedir (*Madde Silinirse Cronbach's Alpha (α)*). Bu nedenle açıklayıcı faktör analizinde kullanılan tüm maddeler hipotez testlerinde kullanılmıştır.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği Maddelerine ve Toplam Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçek maddeleri	X	SS
1) Uzaktan eğitimin, uygulamalı derslerin verimliliğini arttırdığını düşünüyorum.	2,46	1,40
2) Uzaktan eğitim yoluyla verilen derslerdeki imkânlar, yüz yüze verilen eğitime göre daha erişilebilirdir.	2,73	1,33
4) Uzaktan eğitim yoluyla verilen grafik tasarım/ resim derslerinde eğitmeni-öğrenci arasında etkileşim oldukça yüksektir.(Ana sanat dalınıza göre cevaplayınız).	2,55	1,25
6) Uzaktan eğitim yoluyla yürütülen uygulamaları derslerin fiziksel koşullarını okul dışı ortamlarda sağlayabiliyorum.	3,04	1,21
7) Uygulamalı derslerde öğretim elemanın dijital ortamda anlattığını anlıyor ve kolaylıkla uygulayabiliyorum.	3,20	1,25
8) Uzaktan eğitim sürecinde teknik malzeme ihtiyacımı (boya, şövale vb.)rahatça karşılayabiliyorum.	3,11	1,27
11) Pandemi dönemi sonrasında da eğitim-öğretimin uzaktan eğitim yoluyla devam etmesini olumlu buluyorum.	2,74	1,39
12) Geleceğin Sanat Eğitiminin tamamen uzaktan eğitim yoluyla verilmesi gerektiğini düşünüyorum.	1,63	1,00
14) Sanat eğitimi, uygulamaya dayalı bir eğitim gerektirdiği için yüz yüze eğitimi zorunlu kılar.	1,77	0,96
15) Uzaktan eğitim yoluyla verilen sanat eğitimi derslerinin ölçme ve değerlendirme araçları daha güvenilirdir.	2,43	1,08
17) Uzaktan eğitimde, yüz yüze eğitime göre öğrencinin derse devam oranı daha yüksektir.	2,45	1,29
18) Uzaktan eğitimde derslere düzenli olarak takip ediyorum.	3,34	1,33
19) Uzaktan eğitim her öğrenciye fırsat ve imkân eşitliği sunar.	2,32	1,25
20) Uzaktan eğitimde öğrenci zamanı daha verimli kullanabilir.	3,53	1,32
21) Uzaktan eğitimde derslere olan motivasyonum arttı.	2,66	1,35
24) Uzaktan eğitimle anlatılan bir konunun uygulamasında istediğim her an öğretim elemanına soru sorabiliyorum.	3,20	1,19
28) Uzaktan eğitim sürecinde üretkenliğim arttı ve daha fazla ürün ortaya koyabildim.	2,93	1,35

29) uzaktan eğitim süreci çalışma disiplini olumsuz yönde etkiledi.	2,77	1,23
Toplam puan	2,71	0,89

Araştırma kapsamında geliştirilen Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği maddeleri ve toplam puanı aritmetik ortalamalarına göre değerlendirilmektedir. Bu nedenle maddelerin ve toplam ölçek puanının ortalama değerleri 1-5 arasında olabilmektedir. Tablo 4. incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin en az katıldıkları görüşlerin X=1,63 ortalamayla “12) Geleceğin Sanat Eğitiminin tamamen uzaktan eğitim yoluyla verilmesi gerektiğini düşünüyorum” ve X=1,77 ortalamayla “14) Sanat eğitimi, uygulamaya dayalı bir eğitim gerektirdiği için yüz yüze eğitimi zorunlu kılar” görüşleri olduğu, en fazla katıldıkları görüşlerin ise X=3,34 ortalamayla “18) Uzaktan eğitimde derslere düzenli olarak takip ediyorum” ve X=3,53 ortalamayla “20) Uzaktan eğitimde öğrenci zamanı daha verimli kullanabilir.”

Tablo 5. Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği Maddelerinin ve Toplam Puanlarının En Yüksek ve En Düşük Puan Alan %27’lik Gruplar Arasında Karşılaştırılması

Ölçek maddesi	Grup	N	X	SS	t	p
s1	%27 alt grup	35	1,49	,853	-11,913	,000
	%27 üst grup	35	3,94	,873		
s2	%27 alt grup	35	1,57	,917	-11,086	,000
	%27 üst grup	35	3,94	,873		
s4	%27 alt grup	35	1,57	,948	-8,171	,000
	%27 üst grup	35	3,49	1,011		
s6	%27 alt grup	35	1,74	,780	-10,342	,000
	%27 üst grup	35	4,00	1,029		
s7	%27 alt grup	35	1,89	,993	-12,526	,000
	%27 üst grup	35	4,40	,651		
s8	%27 alt grup	35	2,00	,970	-8,624	,000
	%27 üst grup	35	4,00	,970		
s11	%27 alt grup	35	1,49	,781	-12,787	,000
	%27 üst grup	35	4,11	,932		
s12	%27 alt grup	35	1,03	,169	-9,825	,000
	%27 üst grup	35	2,83	1,071		
s14	%27 alt grup	35	1,20	,584	-7,809	,000
	%27 üst grup	35	2,71	,987		
s15	%27 alt grup	35	1,77	,843	-6,775	,000
	%27 üst grup	35	3,31	1,051		

s17	%27 alt grup	35	1,49	,658	-8,905	,000
	%27 üst grup	35	3,63	1,262		
s18	%27 alt grup	35	2,26	1,358	-8,983	,000
	%27 üst grup	35	4,46	,505		
s19	%27 alt grup	35	1,29	,519	-10,673	,000
	%27 üst grup	35	3,51	1,121		
s20	%27 alt grup	35	2,11	1,207	-11,075	,000
	%27 üst grup	35	4,60	,553		
s21	%27 alt grup	35	1,40	,695	-17,097	,000
	%27 üst grup	35	4,23	,690		
s24	%27 alt grup	35	2,09	1,095	-6,861	,000
	%27 üst grup	35	3,74	,919		
s28	%27 alt grup	35	1,54	,741	-14,804	,000
	%27 üst grup	35	4,34	,838		
s29	%27 alt grup	35	1,74	,950	-8,879	,000
	%27 üst grup	35	3,83	1,014		
Toplam	%27 alt grup	35	1,65	,349	-24,482	,000
	%27 üst grup	35	3,84	,398		

Tablo 5. incelendiğinde, faktör analizi sonucunda kalan maddelerin ölçekteki maddelere yüksek düzeyde katılanlar ve düşük düzeyde katılanlar arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu farklılık, maddelerin ayırt edici olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği Puanlarının Eğitim Gördükleri Üniversitelere Göre Karşılaştırılması

Üniversite	N	X	SS	F	p
Fırat Üniversitesi	28	2,96	,965	2,020	,096
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	29	2,75	,720		
Uludağ Üniversitesi	29	2,68	,961		
Dokuz Eylül Üniversitesi	13	2,14	,799		
Gazi Üniversitesi	29	2,73	,857		

Tablo 6. incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim gördükleri üniversitelere göre uzaktan eğitimde ders verimlilik ölçeği puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği Puanlarının Eğitim Aldıkları Ana Sanat Atölyesi Dersine Göre Karşılaştırılması

Ders	N	X	SS	t	p
Resim	68	2,57	,903	-1,968	,051
Grafik tasarım	60	2,88	,847		

Tablo 7. incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim aldıkları ana sanat atölye derslerine göre uzaktan eğitimde ders verimlilik ölçeği puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Kadın	105	2,79	,859	2,146	,034
Erkek	23	2,36	,945		

Tablo 8. incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre uzaktan eğitimde ders verimlilik ölçeği puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olduğu ($p<0,05$), kadın öğrencilerin uzaktan eğitimde derslerin verimliliğine ilişkin algılarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Verimlilik Ölçeği Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Yaş grubu	N	X	SS	F	p
18-20 yaş	24	2,76	,814	1,225	,304
21-23 yaş	76	2,62	,799		
24-26 yaş	11	2,75	1,258		
27-30 yaş	17	3,07	1,064		

Tablo 9. incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin yaş gruplarına göre uzaktan eğitimde ders verimlilik ölçeği puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tartışma

Tablo 4. incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun en az katıldıkları görüşlerin 12. madde olan “Geleceğin Sanat Eğitiminin tamamen uzaktan eğitim yoluyla verilmesi gerektiğini düşünüyorum” ve “14. madde olan “Sanat eğitimi, uygulamaya dayalı bir eğitim gerektirdiği için yüz yüze eğitimi zorunlu kılar” görüşleri olduğunu görüyoruz. En fazla katıldıkları görüşler ise 18.madde “Uzaktan

eğitimde derslere düzenli olarak takip ediyorum” ve 20.madde “Uzaktan eğitimde öğrenci zamanı daha verimli kullanabilir.” olmuştur. Öğrencilerin uzaktan eğitimin genel olarak olumlu bulduğu yanı zamanın daha verimli kullanılabilmesi yönünde olmuştur. Bunun yanı sıra dijital ortamda anlatılanları anladıklarını ve rahatlıkla uygulayabildiklerini, bu süreçte dersleri düzenli takip ettiklerini ve yine bu süreçte alınan atölye derslerinde diledikleri an öğretim elemanına soru sorabildiklerini ifade etmişlerdir. Bazı maddelere alınan yanıtlarda anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Araştırmada öğrencilerin genel kanısı uzaktan eğitimin uygulamalı dersler için uygun olmadığı yönünde olmuştur. Alınan veriler doğrultusunda çalışma, Kahraman (2020) ve Kelekçi (2022)’nin çalışmasıyla birtakım benzerlikler göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin uzaktan eğitimi atölye dersleri için uygun bulunmaması resim-iş eğitimi alanında Mollaoğlu (2021)’nin yaptığı çalışmayla paralellik göstermektedir.

SONUÇ

Bugün artık normal akışına dönen eğitim sistemimiz uzun bir süre uzaktan eğitimle sınanmış, bu süre içinde eğitim-öğretimde karşılaşılan sorunlar çeşitli araştırmalarla ifade edilmeye çalışılmıştır. Mesafeli ve yabancıları olunan uzaktan eğitim, bu süreçte öğrenciye birtakım avantajlar ve dezavantajlar sağlamıştır. Bu araştırmada resim-iş eğitimi bölümlerinde verilen resim ve grafik tasarım ana sanat atölye derslerinin ve dersi alan öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinden ne düzeyde etkilendiği incelenmiştir. Araştırma kapsamında 5 farklı üniversitenin ana sanat atölye dersi resim ve grafik tasarım olan 3. sınıf öğrencilerinden anket yoluyla veriler alınmıştır. Alınan veriler doğrultusunda Covid-19 kısıtlamaları döneminde verilen atölye derslerinin öğrenci açısından anlaşılır olduğu ancak öğrencinin uzaktan eğitime karşı mesafeli olduğu ve uzaktan eğitimin uygulamalı dersler için uygun bulunmadığı görülmektedir. Alınan anket verilerine dayanarak bunun yüzyüze verilen eğitimdeki imkanların daha erişilebilir olması, eğitimci-öğrenci arasındaki etkileşimin daha yüksek olması ve derse karşı olan motivasyon gibi çeşitli nedenlerinin olduğunu görülmektedir. Verilen dönütler Kahraman (2020)’in çalışmasındaki derse düzenli katılım ve uzaktan eğitimle anlatıları anlıyor ve uyguluyorum maddelerine verilen dönütlerle uyumluluk göstermektedir.

Kelekçi (2022)’nin yaptığı ‘Pandemi Döneminde Dijital Ortama Taşınan Yazı ve Tipografi Eğitiminin İncelenmesi’ isimli çalışmasında atölye derslerinin verimliliğine ilişkin maddeye verilen dönütler yüksek oranda olumluyken, bu çalışmada yer alan

‘Uzaktan eğitimin, uygulamalı derslerin verimliliğini arttırdığını düşünüyorum’ ifadesine yüksek oranda katılmıyorum-kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. Keleşçi (2022)’nin ölçeğinde yer alan ‘Uzaktan eğitimde atölye derslerini uzaktan anlamanın kolay olmayacağını düşünüyorum’ ifadesine, bu çalışmada kullanılan ölçekte yer alan ve benzer bir ifade olan ‘Uygulamalı derslerde öğretim elemanın dijital ortamda anlattığını anlıyor ve kolaylıkla uygulayabiliyorum’ ifadesine verilen dönütler yüksek oranda benzerlik göstermektedir.

Resim-iş eğitimi alanında Mollaoğlu (2021)’nin çalışmasındaki ‘Uzaktan eğitim zaman kaybetmeksizin eğitim alabilmemi sağlamaktadır’ ifadesi ve ‘Eğitimimin en iyi şekilde gerçekleşmesi için yüz yüze etkileşim gereklidir’ ifadesine verilen yanıtlar bu çalışmadaki benzer ifadelerle verilen yanıtlarla uyumluluk göstermektedir. Ayrıca ‘Uzaktan eğitim yönteminin görsel sanatlar için uygunluğu’ ifadesine verilen dönütler yine bu çalışmada yer alan benzer ifadeyle paralellik göstermektedir.

Yaşanılan bu süreç, gelecekte karşılaşılabilecek olası benzer durumlarda uzaktan öğretimin daha uygulanabilir olması açısından önemli bir deneyim olmuştur. Bu öğretim modelinin daha etkin bir şekilde kullanılabilmesi için alt yapısının güçlendirilmesi, içerik ve tasarımının geliştirilmesi gibi çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca uygulamalı derslere sahip olan bölümlere yönelik alternatifler düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, A. (2021), Covid 19 Salgını Sürecinde Yapılan Çevrim İçi Piyano Derslerinin Öğretim Elemanları Tarafından Değerlendirilmesi, 8. Uluslararası Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Trabzon: Trabzon Üniversitesi.
- AKSU, R., ESER, M. T., ve GÜZELLER, C. O. (2017), Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi İle Yapısal Eşitlik Modeli Uygulamaları, Ankara: Detay.
- AKYÜREK, M. İ. (2020), ‘‘Uzaktan Eğitim: Bir Alanyazın Taraması’’, **Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi**, 4(1), 1-9.
- ALKAN, V., ŞİMŞEK, S. ve ARMAĞAN ERBİL, B. (2019), ‘‘Karma yöntem: Öyküleyici Alanyazın İncelemesi’’, **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, 7(2), 559-582.

- ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., BAYRAKTAROĞLU, S. ve YILDIRIM, E. (2007), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı**, İstanbul: Sakarya.
- BECERİKLİ, S. (2021), “Mektupla Öğretmen Yetiştirme”, **Belgi Dergisi**, 21, 279-299.
- BOZKURT, A. (2017), “Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını”, **Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, 3(2), 85-124.
- ÇOKLUK, Ö., ŞEKERCİOĞLU, G. ve BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2012), **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: Spss ve Lisrel Uygulamaları**, Ankara: Pegem.
- ERİM, G. (2021), “Görsel Sanatlar Eğitiminin Uzaktan Uygulamalı Dersleri”, **Medeniyet Sanat Dergisi**, 7(2), 178-189.
- KAHRAMAN, M.E. (2020), “Covid-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği”, **Medeniyet Sanat Dergisi**, 6(1), 44-56.
- KELEKÇİ, M. (2022), “Pandemi Döneminde Dijital Ortama Taşınan Atölye Dersi Olan Tipografinin İncelenmesi”, **Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, 0(12), 47-62.
- KILINÇ, M. (2015), **Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Etkililiği Üzerine Bir Araştırma “İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi İlahiyat Lisans Tamamlama Programı Örneği**. (Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- KIRIK, A.M. (2014), “Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu”, **Marmara İletişim Dergisi**, (21), 73-94.
- KİPER, G. (2021), “Uzaktan Eğitimin Kısa Tarihi Ve Çevrimiçi Makina Teorisi Eğitimi”, 20. Ulusal Makina Teorisi Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- MOLLAOĞLU, S. (2021), “Bir Üniversitede Resim-İş Eğitimi Alan Öğrencilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde Sürdürülen Uzaktan Öğretime İlişkin Görüşleri”, **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, (42), 431-443.
- ÖZDAMAR, K. (2013a), **Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi – 1, Mımtab 16 – Ibm Spss 21**, Eskişehir: Nisan.

ÖZDAMAR, K. (2013b), **Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi – 2, Minitab 16 – Ibm Spss 21**, Eskişehir: Nisan.

ÖZER,B. (1989), ‘‘Türkiye’de Uzaktan Eğitim: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nin Uygulamaları’’, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2(2),1-24.

STREİNER, D. L. (1994),‘‘Figuring Out Factors: The Use And Misuse Of Factor Analysis’’, **The Canadian Journal of Psychiatry**, 39(3), 135–140.

TAŞPINAR, M. T. D. ve TUNCER, M. (2007),‘‘Sanal Eğitim-Öğretim ve Geleceği’’, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(20), 112-132.

TELLİ YAMAMOTO, S. T., DEMİRAY, U. ve KESİM, M. (2011), **Türkiye’de E-öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar**, Ankara: Efil.

İnternet Kaynakları

Fırat Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulamaları, 15 Haziran 22 tarihinde

<http://www.uzaktanegitim.net/?pnun=60&pt=2.4.+F%C4%B1rat+%C3%9Cniversitesi+Uzaktan+E%C4%9Fitim+Uygulamalar%C4%B1> adresinden alınmıştır.

Resmi Gazete. (1964), Kanunlar (Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Kanunu), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11596.pdf> adresinden alınmıştır.

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2019), Resim-iş öğretmenliği lisans programı, 19 Mayıs 2022 tarihinde

https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Resim_Is_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf____adresinden alınmıştır.

ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

(ETA JOURNAL)

INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND HISTORY RESEARCH

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 8, Ocak 2023, s. 88-106.

**Melike DEMİRCAN* &
Hatice Beyza ÇUHADAR****

1794 (H. 1258/ M. 1842) NUMARALI NÜFUS DEFTERİNE GÖRE ŞORBA KAZASI KİŞİ VE YER ADLARI

Özet

Ankara sancağında yaklaşık üç asır kaza konumunda olan Şorba, halen varlığını sürdürmüyor. Günümüzde Şorba kazası köyleri, Kızılcahamam, Çubuk, Kahramankazan ve Çankırı hududları içerisinde kalmıştır. 19. yüzyılda kaza merkezi Pazar kasabası idi ve Şorba 64 köyden oluşmaktaydı.

Çalışmada kullanılacak olan 1794 numaralı H. 1258/ M. 1842 tarihli olup Şorba kazasına ait son nüfus defteridir. Bu nüfus defterinde kazaya bağlı olan köylerdeki vergi mükellefleri ve askere gidebilecek erkek kişiler ve erkek çocuklar kaydedilmiştir. Aynı zamanda kazada bulunan köy, şahıs ve baba isimleri, meslek, lakap, yaş, eşkâl gibi birçok veriyi nüfus defterlerinden bulmamız mümkündür. Bununla birlikte kadın nüfus sayıma dâhil edilmediği için gerçek nüfus hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bu çalışmadaki amaç, nüfus defterinin ışığında kazadaki köylerin isimleri ile birlikte şahıs adları, lakaplar ve eşkâl kayıtlarından yeni bilgiler ortaya çıkarmaktır. Ayrıca bu dönemde kazadaki nüfus yoğunluğu az ve çok olan köyler, köy isimlerinin kökenleri, kazada en çok kullanılan şahıs isimleri, bu isimlerin kökeni, kişilerin kullandığı lakaplar nelerdir, sorularına da yanıt aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Şorba, Nüfus Defteri, İsim, Lakap, Eşkâl, Yer Adları.

NAMES OF PEOPLE AND PLACES IN SORBA KAZA ACCORDING TO THE POPULATION BOOK NUMBERED 1794 (H. 1258/ M. 1842)

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanlı Müesseseleri Tarihi Anabilim Dalı, melike.demircan03@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7374-9923.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Anabilim Dalı, haticechdr@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5762-5242.

Bu makale Turnitin programı ile taranmıştır.

*Araştırma makalesi. Yazar etki oranı: % 50- %50.

*Makale geliş: 23.08.2022- Makale kabul: 12.01.2023.

Abstract

Şorba, which has been in the position of an kaza in the Ankara Sanjak for about three centuries, still does not exist. Today, the villages of Şorba Kaza remain within the borders of Kızılcahamam, Çubuk, Kahramankazan and Çankırı. In the 19th century, the kaza center was the town of Pazar, and Şorba consisted of 64 villages.

The number 1794 to be used in the study is dated H. 1258 / M. 1842 and is the last population register of the Şorba Kaza. In this population register, taxpayers in the villages connected to the Kaza and male persons and boys who can go to the military are recorded. At the same time, it is possible to find many data such as village, person and father names, profession, nickname, age, appearance from the population registers. However, since women are not included in the census, there is no exact information about the real population. The aim of this study is to reveal new information from the names of the villages in the district as well as the names of the individuals, nicknames and appearance records in the light of the population register. In addition, in this period, the villages with a low and high population density in the Kaza, the origins of the village names, the names of the most used persons in the Kaza, the origin of these names, what are the nicknames used by the people, answers were also sought.

Key Words: Ankara, Şorba, Population Register, Name, Nickname, Appearance, Place Names.

Giriş

Nüfus, Arapça kökenli bir kelime olup *Nefs* kelimesinin çoğuludur.¹ TDK'da nüfus *Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, popülasyon* şeklinde geçmektedir.² Osmanlı Devleti'nin erken dönemlerinde nüfus yapısını öğrenmek için bakılması gereken en önemli kaynak, 15 ve 16. yüzyıllara ait asıl amacı vergi tespiti olan tapu- tahrir defterleridir.³ Tahrir defterleri 1595 yılından sonra düzenli olarak tutulmamış, timar değişiklikleri Rûzname defterlerinde gösterilmeye başlanmıştır. 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, topraklarında kalan nüfusu ve vergi sayımı için avârız defterleri tutulmuştur.⁴ Osmanlı'da avarız vergisi, hâne esasına dayanmakta ve böylece vergi verebilecek olan kişilerle birlikte nüfus tespiti yapmak mümkün olabilmekteydi.⁵ Ancak tahrir defterleri de, avârız defterleri de, nüfus hakkında kesin bize bir bilgi vermemektedir. Çünkü her iki defterde de sadece erkekler defterlere kaydedilirdi.

¹ Nebi Bozkurt, "Nüfus", **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV yayınları, C. XXXIII, 2007, s. 293. Ayrıca Bkz. Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 1466- 1467.; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2015, s. 991.

² <https://sozluk.gov.tr/>

³ Yunus Koç, "Nüfus/ Osmanlı Dönemi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV yayınları, C. XXXIII, 2007, s. 295.

⁴ Koç, a.g.m., s. 296.

⁵ Halil Sahillioğlu, "Avârız", **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, C. IV, İstanbul 1991, s. 108.

19. yüzyılın başlarında, Osmanlı'da nüfus ve arazilerin belirlenmesi önem kazandı. Aynı zamanda II Mahmud'un (1808-1839) emriyle Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte yeni kurulan ordunun giderlerini ve asker ihtiyacını karşılamak için nüfusun belirlenmesi gerekiyordu.⁶ Nüfus sayımı için özel bir meclis oluşturuldu ve bu meclis sayımın nasıl olacağı ile ilgili yönerge hazırladı. İlk genel sayım, 1831 yılında Anadolu ve Rumeli'de müslim- gayrimüslim ayırmaksızın yapıldı.⁷ Sayım sonucunda, Rumeli ve Anadolu'da erkek nüfus belirlendi. Bunun yanında ülkedeki Müslüman ve Hristiyan nüfus da ortaya çıkarılmış oldu.⁸ Şorba'nın 1831'de 4.387⁹, 1832'de 4542¹⁰, 1836'da 4694¹¹, 1842'de 4237¹² nüfusu bulunmaktadır.

Şorba kazasının coğrafi konumuna bakılacak olursa, batısında Yabanâbad, doğusunda Çubukâbâd kazaları bulunmaktaydı. Ankara sancağına ait 1463 tarihli tahrir defterinde *Ta'allukât-ı Şorba* olarak kaydedilen bu bölge, 16. yüzyılda oluşturulan tahrir defterlerinde ise Çubukâbâd kazasına bağlı idari birimdi.¹³ 1580'den sonra Yabanâbâd ve Çubukâbâd'a sınır olan Şorba, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar var olan konumunu korumaktadır. Ancak köyleri günümüzde Kızılcahamam, Çubuk, Kahramankazan ilçeleri ile Çankırı iline bağlanmıştır.

1. 1794 Numaralı Nüfus Defteri

Şorba kazasına ait 1794 numaralı nüfus defteri, H. 1258/M. 1842 tarihlidir. Bu defter T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığına bağlı olan Osmanlı Arşivi'nde NFS.d. 1794 numara ile kayıtlıdır. Defter, 22x62 ebadında, ciltli, ebrulu ve 276 sayfadan oluşmaktadır. Defterin 6 adet sayfası boştur. Defterin kapağında

⁶ Musa Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Türk Tarih Kurumu Yayınları**, Ankara 2013, s. 45.

⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara 1943, s. 12- 13.

⁸ Karal, **a.g.e.**, s. 20.

⁹ Karal, **a.g.e.**, s. 209. Ayrıca Bkz. **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**, NFS.d. 1792 (H. 1246/ M. 1831).

¹⁰ **BOA**, NFS.d. 1791 (H. 1247/ M. 1832).

¹¹ **BOA**, NFS.d. 1793 (H. 1251/ M. 1836).

¹² **BOA**, NFS.d. 1794 (H. 1258/ M. 1842).

¹³ Hüseyin Çınar, "Yabanâbâd ve Şorba'dan Kızılcahamam'a: İdari Yapıda Yaşanan Değişim", **Yabanâbâd'dan Kızılcahamam'a Kızılcahamam 100 Yaşında**, (Ed: Seyfettin Erşahin, Hüseyin Çınar, İbrahim Ethem Arioğlu), Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2016, s. 74- 75.

Ankara'ya tâbi' Şorba kazâsında ve Semerözü nâhiyesinde ahâlî-i İslâm'ın nüfus defteridir yazmaktadır. Defterin fihrist kısmında köylerin isimleri, hane sayısı ve hanelerde bulunan erkek nüfus belirtilmiştir.¹⁴ Bu defterde kişilerin meslekleri, lakapları, yaşları ve varsa engel durumları yazılmıştır. 1794 numaralı nüfus defterinde kişiler, arasındaki akrabalık *kardeş*, *damat*, *hafîd* (torun), *yeğen*, *kayın*, *üvey oğul*, *oğulluk* şeklinde belirtilmiştir.

2. Yer Adları

1794 numaralı nüfus defterinde, Şorba kazasına ait 64 köy bulunmakta olup kaza merkezi Pazar köyüdür. Defterde ilk sırada Pazar köyü yer alırken, diğer köyler nüfus yoğunluğuna göre değil, Pazar köyüne yakınlıklarıyla kaydedilmiştir.

SIRA	KÖY	KİŞİ	HANE	HANE BAŞINA ORTALAMA ERKEK NÜFUS
1	Dodurga Ma'a Semerözü	209	86	2,4
2	Karavirân-ı Zîr	189	75	2,5
3	Semerözü	185	60	3
4	Akdoğan	173	63	2,7
5	Hıdırlar	173	60	2,9
6	Salın	159	45	3,5
7	Bazar	158	56	2,8
8	Karavirân-ı Bâlâ	143	49	2,9
9	Çeşdepe	143	51	2,8
10	Kise	141	59	2,4
11	Ciğirler	129	43	3
12	Bayındır Ma'a Semerözü	123	46	2,7
13	Kıran Ma'a Semerözü	103	42	2,4
14	Gürcü	96	32	3
15	Bayır	90	28	3,2
16	Eğirlidere	85	25	3,4
17	Çukurca	80	23	3,5
18	Üçbaş	79	25	3,2
19	Ucarı	72	22	3,3

¹⁴ BOA, NFS.d. 1794.

20	Alvirân-ı Yıldırım	71	20	3,2
21	Kınık	68	23	2,9
22	İyceler	68	23	2,9
23	Başgeçerli	67	28	2,4
24	İçvirân	64	23	2,8
25	Ağcavirân	60	19	3,1
26	Otacı	59	21	2,8
27	Virân-ı Yıldırım	59	21	2,8
28	Otacı Şeyhi	58	20	2,9
29	Çukurvirân	58	17	3,4
30	İğdir	56	20	2,8
31	Kavaközü	56	20	2,8
32	Taşlı Şeyh	51	21	2,4
33	Çanlı-ı Bâlâ	51	22	2,3
34	Aydoğan Yıldırım	50	21	2,4
35	Kuzvirân Egerli	49	13	2,8
36	Kösten	45	13	3,5
37	Ciğir	45	13	3,5
38	Başvirân	45	13	3,5
39	Kasımlar	44	18	2,4
40	Kırköy	43	15	2,9
41	Hacılar Yıldırım	42	16	2,6
42	Alvirân-ı Egerli	41	15	2,7
43	Güvem	40	11	3,6
44	İymir	35	8	4,4
45	Karga Ma'a Semerözü	34	13	2,6
46	Ağcakilise	32	10	3,2
47	Çanlı-ı Zîr	31	9	3,4
48	Uluağaç-ı Yıldırım	31	11	2,8
49	Turp Ma'a Semerözü	31	10	3,1
50	Zimmiler	26	10	2,6
51	Ağsak	24	10	2,4
52	Muşamaha Yıldırım	18	4	4,5
53	Yağlıca Yıldırım	18	6	3

54	Sarac	17	6	2,8
55	Ahiler	17	6	2,8
56	Karaçam-ı Yıldırım	17	6	2,8
57	Ova Gebran Yıldırım	16	3	5,3
58	Dere Yıldırım	16	4	4
59	Çatak-ı Yıldırım	12	3	4
60	Sofular Yıldırım	11	4	2,7
61	Evcı Yıldırım	10	4	2,5
62	Temürciler Yıldırım	9	2	4,5
63	Ahi Şemseddin	7	2	3,5
64	Kuzvirân-ı Yıldırım	6	3	2

TABLO 1: 1794 Numaralı Nüfus Defterine Göre Şorba Kazası Köyleri

Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu köyler; Dodurga, Karavirân-ı zîr, Semerözü, Akdoğan ve Hıdırlar'dır. Yoğunluğun az olduğu köyler ise şunlardır: Sofular Yıldırım, Evcı Yıldırım, Temürciler Yıldırım, Ahi Şemseddin, Kuzvirân-ı Yıldırım. Kişi sayısı ve hane sayısı zaman zaman birbiriyle doğru orantılı iken hane başına düşen ortalama erkek nüfus ise bu oranlarla aynı doğrultuda değildir.

Şorba'da bulunan Bayındır, Karga ve Dodurga köyleri Ahi Şerefeddin Vakfı'na vakfedilen köylerdir.¹⁵ *Semerözü* olarak adlandırılan yer Dodurga, Karga, Turp, Kıran, Semerözü ve Bayındır köylerini kapsamaktadır.¹⁶ Bayındır ve Dodurga köyleri ise Çankırı iline bağlanırken Turp köyünün ismi günümüzde *Ortaköy* adını almış ve Semerözü ile birlikte Kızılcahamam'a bağlanmıştır.

Şorba kazası sınırları içinde bulunan 15 adet *Yıldırım* köyü vardır. Yıldırım ismi, 15. ve 16. yüzyıllardaki kayıtlarda yer almazken, 19. yüzyıl ile birlikte yerleşim yerlerinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁷ Bunun nedeni ise bu köylerde yaşayan insanların mazilerini, 1402 tarihli Ankara Savaşı'na kadar götürerek kendilerini Yıldırım Bayezid

¹⁵ Kadir Demirel, "Ankara Şer'iyye Sicilleri Işığında Ahi Şerefeddin Evkafı Üzerine Bir Değerlendirme (XVI- XVIII. Yüzyıl)", **Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. 3, Sayı: 6, Temmuz 2021, s. 356.

¹⁶ Hüseyin Çınar- Osman Gümüştü, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çubuk Kazası**, Bilge Yayınevi, Ankara 2002, s. 233.

¹⁷ Hüseyin Çınar, "Çubuk ve Kızılcahamam'da Yıldırım/ Çıtak Yerleşmeleri", **Bütün Yönleriyle Çubuk ve Çevresi II. Uluslararası Sempozyumu (5- 7 Ekim 2017)**, (Ed. Fatih Erkoçoğlu, Necmettin Ayan), Ankara 2018, s. 37.

yanlısı olarak göstermek istemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.¹⁸ Günümüzde Yıldırım köylerinin 6'sı Kızılcahamam'a bağlıyken, 5'i de Çubuk ilçesine bağlıdır. Ancak Yıldırım Kuzvirân ve Dere Yıldırım köyleri Yıldırım Evcî ile birleşmiştir. Günümüzde ise Sofular Yıldırım köyü bulunmamaktadır.¹⁹

Yer adlarında dikkat çeken bir diğer durum ise başında veya sonunda *Virân* kelimesi kullanılan köylerdir. Şorba kazası içerisinde bu kelimeyle adlandırılan 10 adet köy bulunmaktadır. Bunlar: *Karavirân-ı Zîr*, *Alvirân-ı Eđerli*, *Kuzvirân-ı Eđerli*, *İçvirân*, *Ağcavirân*, *Çukurvirân*, *Kuzvirân-ı Yıldırım*, *Virân- Yıldırım*, *Alvirân-ı Yıldırım*, *Başvirân*'dır.

24 Oğuz boyuna ait isimler, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Şorba'da da karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: *Dodurga*, *Bayındır*, *Kınık*, *İğdir*, *İymir*'dir.²⁰ Aynı zamanda içinde Eđerli kelimesinin geçtiği 4 köy vardır. Bu köyler şunlardır: *Alvirân-ı Eđerli*, *Eđerlidere*, *Başeğerli*, *Kuzvirân-ı Eđerli*. Bir cemaatin veya bu isimle anılan yerleşimden gelen insanların yörede bu ismi yaygınlaştırdıkları düşünülmektedir.²¹ Halk arasındaki rivayete göre ise; köylerin Eđerli ismini almaları, Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in ordusunda bulunan atların eyerlerinin bu köylerde yapılmasına bağlanmışlardır.

Zîr kelime anlamı olarak aşağı anlamına gelirken bâlâ ise yukarı anlamındadır. Şorba kazasında Çanlı-ı Zîr ve Çanlı-ı Bâlâ ile Karavirân-ı Zîr ve Karavirân-ı Bâlâ şeklinde geçen 4 köy bulunmaktadır.

3. Şahıs İsimleri

H. 1258/ M. 1842 yılında yapılmış olan sayıma göre, 4.237 kişi de 214 farklı isim kullanılmıştır. Ancak önüne gelen unvan ve lakap alan isimler de farklı isim olarak değerlendirilmiştir.²² Nüfus defterinde bulunan 214 farklı ismin kökenlerine

¹⁸ Çınar, a.g.m., s. 34.

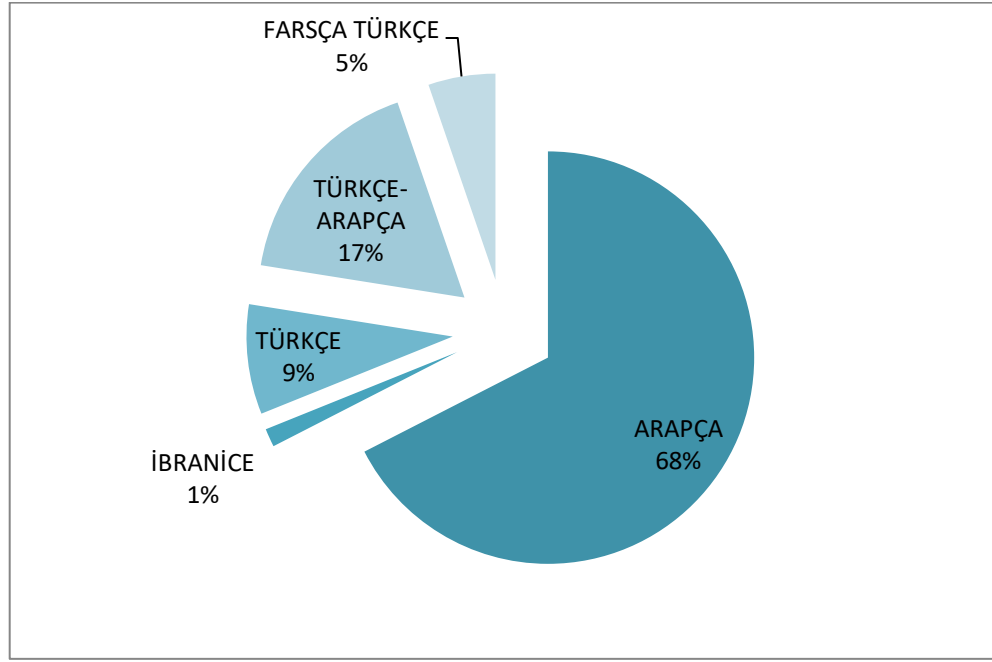
¹⁹ Çınar, a.g.m., s. 38- 48.

²⁰ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilâtı- Destanları**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1972, s. 178, 213, 214. "Bu eserde yukarıda verilen isimlerin Türk boy isimlerine ait olduğu görülmektedir."

²¹ Yılmaz Kurt, "Yabanâbâd Kazâsı Kişi ve Yer Adları", **Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 25- 26 Ekim 2011**, (Ed. Yılmaz Kurt), C. 1, Ankara 2012, s. 226.

²² BOA, NFS.d. 1794, Üçbaşlı Ahmed, v.93, Topal Mehmed, v.183, Seyyid Mehmed v.8.

bakıldığında 141'i Arapça, 36'sı Türkçe- Arapça, 18'i Türkçe, 11'i Farsça- Türkçe, 3'ü İbranice, 2'si de Farsçadır. Arapça isimlerin fazla bulunmasının sebebi, Müslümanlardan oluşan bir kaza olması ve İslâm kültürüyle bütünleşmiş olmalarıyla alakalıdır. İkili isimlerde kullanılmış olan sıfatlar ve lakapların kökenleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

TABLO 2: Kişi Adlarının Kökenlerinin Oranı

Defterde bir kere geçen isim sayısı 119'dur. Bunlardan 35'i tek isimli, 78'i çift isimli, 5'i ise üç isimlidir.

Abbas	Derviş	Raşit
Abdi	Durası	Resul
Abdülcelil	Fazlullah	Seyyid
Abdülhalim	Feris	Sunullah
Abdülmennan	Hamid	Şahin
Abdülvehhab	Hızır	Şakir
Akca	İshak	Şerif
Alişan	Kemal	Tahir
Bekdaş	Kurban	Tavşan
Bekir	Mevlûd	Zeynel
Bostan	Murad	Zülfikar

Celil	Nazif	
-------	-------	--

TABLO 3: Bir Defa Geçen Tek İsimliler

Defterde geçen Derviş, Molla, Hacı ve Seyyid gibi kelimeler hem sıfat hem de isim olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Ahras, Ak, Çil, Eğri, Karış ve Kel gibi sıfat olarak kullanılan kelimeler de çift isimliler grubunda değerlendirilmiştir.

Abdullah Efendi	Deli Bekir	Kara Salih	Mustafa Arif
Abdullah Hüseyin	Deli İsmail	Karış Hasan	Sarı Ali
Ahmed Mustafa	Deli Mehmed	Kavas Ahmed	Sarı Osman
Ahras Osman	Derviş Ömer	Kazık Mustafa	Seyyid Emin
Ak Mehmed	Eğri Hüseyin	Kel Ahmed	Seyyid Hasan
Akca İsmail	El-Hacc İbrahim	Kel Ali	Seyyid İsmail
Ali Efendi	Emir Efendi	Kel Hüseyin	Seyyid Memiş
Ali Sipahi	Gevrek Hasan	Kel İbrahim	Seyyid Musa
Aşık Ahmed	Hacı Abdülkadir	Kel Veli	Seyyid Ömer
Aşık Osman	Hacı Efendi	Kınacı İsmail	Seyyid Salih
Baba Osman	Hacı Musa	Köse Osman	Seyyid Satılmış
Berber Hasan	Hacı Osman	Kuru Mustafa	Şerif Hasan
Bırak Ali	Hacı Seyyid	Mahmud Efendi	Şeyh Hasan
Bilal Mehmed	Hafız Hasan	Mehmed Arif	Şeyh Ömer
Bostan Mustafa	Hafız Mustafa	Mehmed Emir	Şeyh Salih
Çalık Hüseyin	Irgad Ali	Mehmed Halim	Temürci Yusuf
Çil Ali	İbrahim Efendi	Mehmed Kamil	Topal Mehmed
Çil Mehmed	İslam Ali	Mehmed Şakir	Üçbaşı Ahmed
Çukadar Mehmed	İvaz Osman	Memiş Hasan	Yegan Mehmed
Dede Mehmed	Kara Hüseyin	Molla Salih	

TABLO 4: Bir Defa Geçen Çift İsimliler

Şorba kazasında bu dönemde, en fazla kullanılan isimlerin başında, *Mehmed* bulunurken, bu ismi sırasıyla *Ali*, *Mustafa*, *Hüseyin* takip etmektedir. Anadolu’da çoğu yerde olduğu gibi Şorba’da da dini isimlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Yazılışları aynı olan Muhammed ve Mehmed isimleri, Osmanlı’da Hz. Muhammed’e olan hürmetten dolayı Mehmed olarak kullanılmıştır. Bu isim, oğul neslinde %14,35 oranıyla 608 kişi tarafından; baba neslinde ise %14,09 oranıyla 388 kişide kullanılarak her iki nesilde de en çok kullanılan isim olmuştur.

En fazla kullanılan bir diğer isim olan *Ali*, oğul neslinde 502 kişi tarafından (%11,85) baba neslinden ise 259 (%9,40) kişi tarafından kullanılarak ikinci sırada yer almıştır. Bu ismi, günümüzde Çamlıdere ilçesinde türbesi bulunan Şeyh Ali Semerkandî ile ilişkilendirsek de Yılmaz Kurt'a göre bu durum pek mümkün görünmemektedir. Çünkü Osmanlı'da pek çok yere bakıldığında Ali isminin en çok kullanılan ilk 10 isim içerisinde yer almaktadır. TD. 117 Numaralı H. 929/ M. 1523 tarihli Ankara tahrir defterinde Yabanâbâd kazasında Şeyh Ali ismine yalnızca bir kişiye verilmiştir.²³ Defterimizde oğul neslinden Şeyh Seyyid Ali ismi bir kişi tarafından tercih edilirken, baba neslinde Şeyh Ali ismi sekiz kişide görülmektedir. Şorba'da bu isim Şeyh Ali Semerkandî'nin etkisiyle verilmiş olabilir. Hz. Ali dışındaki diğer dört halife isimleri olan *Osman* (267) yedinci sırada, *Ömer* (110) onuncu sırada, *Ebubekir* (25) ise on dokuzuncu sırada bulunmaktadır.

Üçüncü sırada ise Hz. Muhammed'in isimlerinden olan *Mustafa* ismi yer almaktadır. Oğul neslinden 371 (%8,76) kişi, baba neslinden ise 231 (%8,39) kişi tarafından tercih edilmiştir. Hz. Muhammed'in bir diğer ismi olan *Ahmed* ise oğul neslinde 326 (%7,69) kişiyle altıncı sırada yer alırken, baba neslinde ise 193 (%7,01) kişi tarafından kullanılarak beşinci sırada yer almıştır.

SIRA	KİŞİ ADI	KİŞİ ADI		BABA ADI	BABA ADI	
		SAYI	%		SAYI	%
1	Mehmed	608	14,35	Mehmed	388	14,09
2	Ali	502	11,85	Ali	259	9,40
3	Mustafa	371	8,76	Mustafa	231	8,39
4	Hüseyin	356	8,40	Hüseyin	210	7,63
5	Hasan	338	7,98	Ahmed	193	7,01
6	Ahmed	326	7,69	Osman	162	5,88
7	Osman	267	6,30	Hasan	159	5,77
8	İbrahim	194	4,58	İbrahim	145	5,27
9	İsmail	151	3,56	İsmail	92	3,34
10	Ömer	110	2,60	Ömer	73	2,65

²³ KURT, a.g.m., s. 222.

11	Halil	89	2,10	Halil	63	2,29
12	Süleyman	60	1,42	Süleyman	43	1,56
13	Salih	57	1,35	Musa	39	1,42
14	Satılmış	56	1,32	Abdullah	38	1,38
15	Abdullah	49	1,16	Memiş	36	1,31
16	Musa	48	1,13	Salih	33	1,20
17	Seyyid	34	0,80	Satılmış	31	1,13
18	Memiş	29	0,68	Yusuf	18	0,65
19	Ebubekir	25	0,59	Bekir	16	0,58
20	Bekir	24	0,57	Ebubekir	16	0,58
21	Yusuf	22	0,52	Veli	16	0,58
22	Seyyid Mehmed	21	0,50	Hacı Mehmed	12	0,44
23	Mahmud	20	0,47	Gökmen	11	0,40
24	Veli	20	0,47	Mahmud	11	0,40
25	İpek	16	0,38	Abdurrahman	9	0,33
26	Durali	15	0,35	Emin	9	0,33
27	Durmuş	15	0,35	İbiş	9	0,33
28	Abdülkadir	14	0,33	Molla Mehmed	9	0,33
29	Emir	11	0,26	Kara Mehmed	8	0,29
30	Hacı	11	0,26	Şeyh Ali	8	0,29
31	Seyyid Ahmed	11	0,26	Abdülkerim	7	0,25
32	Seyyid Ali	11	0,26	Hacı Ahmed	7	0,25
33	Dede	10	0,24	İsa	7	0,25
34	Seyyid Hüseyin	10	0,24	Dede	6	0,22
35	Arif	9	0,21	Deli İbrahim	6	0,22
36	Molla Mustafa	9	0,21	Hacı	6	0,22
37	Abdurrahman	8	0,19	Seyyid Mehmed	6	0,22
38	İbiş	8	0,19	Abdülkadir	5	0,18
39	Molla Mehmed	8	0,19	Durmuş	5	0,18
40	Emin	7	0,17	Habib	5	0,18
41	Gökmen	7	0,17	Muslu	5	0,18
42	İsa	6	0,14	Sarı Mustafa	5	0,18
43	Molla Hüseyin	6	0,14	Emir	4	0,15
44	Babaoğlu	5	0,12	Eyüb	4	0,15

45	Bayram	5	0,12	Hacı Ali	4	0,15
46	Çakır	5	0,12	Hacı Mustafa	4	0,15
47	Habib	5	0,12	Hacı Osman	4	0,15
48	Hacı Ali	5	0,12	Kara Hüseyin	4	0,15
49	Mustafa Efendi	5	0,12	Kasım	4	0,15
50	Receb	5	0,12	Molla Hasan	4	0,15

TABLO 5: Şorba Kazasında 1842 Tarihinde Baba- Oğul Neslinde En Çok Kullanılan İlk 50 İsim

Dini isimler arasında en çok kullanılan ve aynı zamanda Peygamberimizin torunlarının ismi olan *Hüseyin* ve *Hasan*, Şorba kazasında da ilk 5'te yer almaktadır. Hüseyin ismi, 356 (%8,40) kişi tarafından kullanılarak dördüncü sırada bulunurken, Hasan ismi ise, 338 (%7,98) kişiyle beşinci sırada yer almaktadır. Baba neslinde ise Hüseyin, 210 (%7,63) kişiyle dördüncü sıradayken, Hasan ise 159 (%5,77) kişiyle altıncı sıradadır.

Kelime anlamı olarak kul, köle, Allah'ın kulu²⁴ anlamına gelen *abd* ile başlayan isimlere bu kazada da rastlanmaktadır. Bu isimler, Abdullah (51), Abdülkadir (14), Abdurrahman (8), Abdülkerim (3), Abdülgaflar (2), Abdülcilil (1), Abdülhalim (1), Abdülmennan (1), Abdülvehhab (1), Abdi (1) olarak karşımıza çıkmaktadır.

1523 tarihli Ankara Mufasssal Tahrir defterinde Yabanâbâd kazasında Cafer ismi en çok kullanılan kişi adlarında on beşinci sırada yer alırken, Şorba kazasında bu isim tercih edilmemiştir.²⁵ Müslümanlar için önem arz eden Receb, Şaban ve Ramazan ayları, Anadolu'da yaygın kullanılan isimler arasındadır. 1561 tarihli mufasssal tahrir defterine göre Kocaeli sancağında en çok kullanılan isimler arasında Ramazan dokuzuncu sırada, Şaban on ikinci sırada ve Receb ismi de on üçüncü sırada yer almaktadır.²⁶ Şorba kazasında bu isimler çok fazla tercih edilmediği görülmektedir. Receb beş kişi, Ramazan dört kişi, Şaban ise iki kişi tarafından kullanılmaktadır. Baba

²⁴ İsmail Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2016, s. 32.

²⁵ Yılmaz Kurt, **Anadolu'da Kişi ve Yer Adları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2020, s. 595- 596.

²⁶ Ahmet Gündüz, "1561 Tarihli Mufasssal Tahrir Defterine Göre Kocaeli Sancağında Şahıs İsimleri", **Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu- III**, C. I, Kocaeli 2017, s. 724.

neslinde de bu durum aynıdır. Receb üç, Şaban iki ve Ramazan da iki kişi tarafından kullanıldığı görülmektedir.

En çok kullanılan ilk 30 isim arasında Türkçe kökenli dört isme rastlanılmıştır. Bunlardan ilki olan *Satılmış* 56 (%1,32) kişi tarafından kullanılırken, *Memiş* 29 (%0,68), *İpek* 16 (%0,38) ve son olarak *Durmuş* 15 (%0,35) kişi tarafından tercih edilmiştir. Baba neslinde ise Türkçe kökenli *Satılmış*, *Memiş*, *Gökmen* ve *İbiş* isimleri karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’da Türkçe kökenli en çok kullanılan isimlerden biri olan *Balı*, 16. yüzyılda Yabanâbâd kazasında 59 kişi tarafından kullanılırken²⁷, bu defterde *Balı* ismine rastlanılmamaktadır.

SIRA	KİŞİ ADI	KİŞİ ADI		BABA ADI	BABA ADI	
		SAYI	%		SAYI	%
1	Satılmış	56	1,32	Memiş	36	1,31
2	Memiş	29	0,68	Satılmış	31	1,13
3	İpek	16	0,38	Gökmen	11	0,40
4	Durmuş	15	0,35	İbiş	9	0,33
5	Durali	15	0,35	Dede	6	0,22
6	Dede	10	0,24	Durmuş	5	0,18
7	İbiş	8	0,19	Muslu	5	0,18
8	Gökmen	7	0,17	İpek	3	0,11
9	Babaoğlu	5	0,12	Babaoğlu	2	0,07
10	Bayram	5	0,12	Akman	1	0,04
11	Çakır	5	0,12	Budak	1	0,04
12	İbik	4	0,09	Çakır	1	0,04
13	Muslu	3	0,07	Durası	1	0,04
14	Akman	2	0,05	Dursun	1	0,04
15	Dursun	2	0,05	İbik	1	0,04
16	Akca	1	0,02			
17	Durası	1	0,02			
18	Tavşan	1	0,02			

TABLO 6: Şorba Kazasında Kullanılan Türkçe Kökenli İsimler

4. Lakaplar

²⁷ Kurt, *a.g.e.*, s. 595.

Şorba'da 1258/1842 tarihli nüfus defterinde, fiziki özellikleri, sosyal, meslek durumu ve sülale isimleri dikkate alınarak kişiler lakaplarıyla anılmış ve o şekilde de kaydedilmiştir. Fiziki özelliklerde ten, saç, sakal, göz rengi, boy ve yaş durumu lakapların verilmesinde etkili olmuştur. Bu özelliklere göre kullanılan lakaplar şunlardır: Kara (30), Kel (10), Sarı (7), Ak (5), Küçük (4), Çakır (3), Çil (3), Köse (3), Gövde (2), Koca (2), Uzun (2), Akca (2), Bıdık (1), Çotuk (1), Depe (1), Genç (1), Gevrek (1), Karış (1), Kaval (1), Kazık (1). Aynı zamanda kişilerin fiziki engelini belirtmek için kullanılmış lakaplar da vardır. Bunlar: Çalık (2), Eğri (2), Topal (2), Yekçeşm (2), Ahras(1), Çolak (1), Sağır (1) şeklindedir.

Sosyal durumu belirleyen lakaplar ise şöyledir: Seyyid (71), Molla (55), Hacı (48), Efendi (17), Şeyh (7), Derviş (4), Ağa (3), Pir (1), Hafız (1), Şerif (1).

Mesleklere göre verilmiş olan lakaplar şunlardır: Hatib (2), İmam (2), Redif (2), Mansur (3), Temürci (1), Usta (3), Berber (1), Camcı (1), Irgad (1).

Şorba kazasında aile isimlerinin de lakap olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan ilk 10'a bakıldığında, İmamoğlu (62), Ahmedoğlu (58), Kadioğlu (48), Hatiboğlu (47), Çakıroğlu (46), Karaahmedoğlu (40), Hacımehmedoğlu (39), Dedeoğlu (38), Temürcioğlu (33), Osmanoğlu (30) karşımıza çıkmaktadır. Bu aile isimlerine bakarak kişinin o dönemdeki mesleği, fiziksel özelliği veya sosyal hayattaki durumu ile ilgili bilgi edinmek mümkündür.

5. Eşkâl

Nüfus kayıtlarında kişiler, bıyık, sakal, boy gibi fiziksel özellikleri dikkate alınarak kaydedilmiştir. Defterde 1-5 yaş aralığında 613 kişi bulunmaktadır. Bu kişiler ile ilgili genellikle isim ve baba ismi bilgilerine ulaşılırken fiziksel özelliklerine ait herhangi bir veriye rastlanmamaktadır. Ancak bu kişilere başka yerlerde tutulan defterlerde farklı tabir kullanılabildiği görülmektedir. Örneğin; günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Divaneorman nâhiyesinde 1773 tarihinde tutulan deftere

göre bu yaştaki çocuklara *uşak* tabiri kullanılırken²⁸ Şorba’da böyle bir ifade karşımıza çıkmamaktadır. 6- 20 yaş aralığında bulunan 1384 kişi *Şabb-ı Emred* şeklinde ifade edilerek kaydedilmiştir. Ancak bu defterde genelin dışında 1 yaşında (5), 2 yaşında (2), 3 yaşında (4), 5 yaşında (2), 21 yaşında (7), 22 yaşında (2), 24 yaşında (2) ve 43 yaşındaki (1) kişilere de *Şabb-ı Emred* olarak kaydedildiği görülmektedir. Genellikle *Şabb-ı Emred* olarak kaydedilmiş olan kişilerin boyları hakkında bilgi verilmezken, istisnai durumlarda mevcuttur.²⁹ Kayıtlarda *Ter Bıyıklı* ifadesiyle geçen kişi sayısı 317’dir. Bu kişiler genellikle 18-30 yaş aralığında olsa da 14-17³⁰ yaş aralığındaki kişilere de bu ifadenin kullanıldığına dair örnekler vardır. Ter bıyıklı ibaresi bulunan 54 kişi *Asker-i Redif*, 82 kişisi ise *Asker-i Mansur* şeklinde kaydedilmiştir. Bu kişilerin 269’u orta boylu iken 62’si uzun boyludur.

Nüfus sayımı içerisinde 122 kişi kara, 93 kişi kumral, 14 kişi sarı bıyıklı olarak geçerken; 574 kişi kara, 280 kişi kır, 278 kişi ak, 243 kişi köse, 162 kişi sarı, 97 kişi kumral sakallı şeklinde kaydedilmiştir. 2 kişi için sadece sakallı ve 1 kişi de tüysüz ifadeleri kullanılmıştır. Bu kişilerin 1.154’ü orta, 696’sı ise uzun boylu olduğu görülmektedir.

SONUÇ

19. yüzyılda kaydedilmeye başlanan nüfus defterleri, Osmanlı toplumu hakkında bilgi vermektedir. 1794 numaralı H. 1258/ M. 1842 tarihli Şorba nüfus defteri verilerine göre, kazada 64 köy bulunmakta olup toplam nüfus 4.237 kişidir. Bu sayı kesin nüfus hakkında bilgi vermemektedir. Çünkü kadın nüfus kayıt altına alınmamaktadır. Bu dönemde kaza merkezi Pazar köyüdür. Ancak en kalabalık köy Semerözü köyüne bağlı ve aynı zamanda vakıf köyü olan Dodurga, nüfusu en az olan köy ise Kuzvirân-ı Yıldırım köyüdür.

²⁸ Aziz Altı, “Divaneorman Nahiyesi’nden 1768- 1774 Osmanlı- Rus Harbine Asker Temini ve Divane Orman Nahiyesi’nin Demografik Özellikleri (1773 Tarihli 6445 Numaralı Deftere Göre), **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, C. 7, Sayı: 2, Aralık 2018, s. 320.

²⁹ BOA, NFS.d. 1794, v.10, v.22, v.28, v.102, v.111.

³⁰ BOA, NFS.d. 1794, v.6, v.11, v.12, v.19, v.26, v.37, v.72, v.92, v.103, v.133, v.157, v.221, v.226, v.228, v.232, v.242, v.251, v.258.

Köy adlarına bakacak olursak, 24 oğuz boyuna ait isimler dahi bulunmaktadır. Aynı zamanda ahalinin köklerini daha da eskiye dayandırma çabaları, köylerin isimlerini etkilemiştir. Şorba'da 15 adet bulunan Yıldırım köyleri bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

1794 numaralı Şorba nüfus defterinde 214 farklı isim tespit edilmiştir. Bu isimlerden en çok kullanılanlar; *Mehmed, Ali, Mustafa, Hüseyin, Hasan* şeklinde sıralanabilir. İsimlerin geneline bakıldığında İslamî isimlerin öne çıktığı görülmektedir. Türkçe kökenli isimler de kullanılmıştır. Bunlardan ilk 30 sıralamasına girenler şunlardır: *Satılmış, Memiş, İpek ve Durmuş*'tur. Oğul neslinde kullanılan Türkçe kökenli isimler, baba nesline oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkçe isim kullanımında bir artış olduğu gözlenmektedir. Genel olarak gayrimüslim olup Müslümanlığı seçenlerin baba ismi Abdullah olarak kaydedilmiştir. Ancak bu durum Şorba kazası, Müslüman ahaliden oluştuğu için Abdullah isimlerinde ihtida yoktur. Defterde, Oğuz boylarına ait yer isimleri bulunurken şahıs isimlerinde bunlara rastlanılmamaktadır.

Lakaplar, kişilerin fiziki özellikleri, sosyal durumu, mesleği ve ailesi hakkında bilgi vermektedir. Şorba'da yaygın olarak kullanılan lakapların başında, *Seyyid, Molla, Kara, Kel, İmamoğlu* gelmektedir. Defterde ayrıca kişilerin eşkâl ve yaşlarına da ulaşmak mümkündür. Defterde *şabb-ı emred* ve *ter bıyık* ifadeleriyle kaydedilen 6-30 yaş aralığındaki kişi sayısı oldukça fazladır. Ancak istisnai durumlar da mevcuttur. 1-5 yaş aralığında bulunanlar Şorba'nın önceki nüfus defterinde *şabb-ı emred* ifadesi ile kaydedilirken, 1794 numaralı defterde bu ifade kullanılmamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık

Osmanlı Arşivi (BOA), NFS.d. 1791, (H. 1247/ M.1832).

BOA, NFS.d. 1792, (H. 1246/ M. 1831).

BOA, NFS.d. 1793, (H. 1251/ M.1836).

BOA, NFS.d. 1794, (H. 1258/ M.1842).

Araştırma ve İncelemeler

- ALTI, Aziz, “Divaneorman Nahiyesi’nden 1768- 1774 Osmanlı- Rus Harbine Asker Temini ve Divane Orman Nahiyesi’nin Demografik Özellikleri (1773 Tarihli 6445 Numaralı Deftere Göre), **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, C. 7, Sayı: 2, Aralık 2018, s. 311- 340.
- BOZKURT, Nebi, “Nüfus”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV yayınları, C. XXXIII, 2007, s. 293- 294.
- ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- ÇINAR Hüseyin- GÜMÜŞÇÜ, *Osman, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çubuk Kazası*, Bilge Yayınevi, Ankara 2002.
- ÇINAR, Hüseyin, “Çubuk ve Kızılcahamam’da Yıldırım/ Çıtak Yerleşmeleri”, **Bütün Yönleriyle Çubuk ve Çevresi II. Uluslararası Sempozyumu (5- 7 Ekim 2017)**, (Ed. Fatih Erkoçoğlu, Necmettin Ayan), Ankara 2018, s. 25- 52.
- ÇINAR, Hüseyin, “Yabanâbâd ve Şorba’dan Kızılcahamam’a: İdari Yapıda Yaşanan Değişim”, **Yabanâbâd’dan Kızılcahamam’a Kızılcahamam 100 Yaşında**, (Ed: Seyfettin Erşahin, Hüseyin Çınar, İbrahim Ethem Arıoğlu), Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2016, s. 71- 114.
- DEMİREL, Kadir, “Ankara Şer’iyye Sicilleri Işığında Ahi Şerefeddin Evkafı Üzerine Bir Değerlendirme (XVI- XVIII. Yüzyıl)”, **Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. 3, Sayı: 6, Temmuz 2021, s. 351- 372.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2015.
- GÜNDÜZ, Ahmet, “1561 Tarihli Mufasssal Tahrir Defterine Göre Kocaeli Sancağında Şahıs İsimleri”, **Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu- III**, C. I, Kocaeli 2017, s. 723- 729.
- KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara 1943.
- KOÇ, Yunus, “Nüfus/ Osmanlı Dönemi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV yayınları, C. XXXIII, 2007, s. 294- 299.

KURT, Yılmaz, “Yabanâbâd Kazâsı Kişi ve Yer Adları”, **Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 25- 26 Ekim 2011**, (Ed. Yılmaz KURT), C. 1, Ankara 2012, s. 217- 233.

KURT, Yılmaz, **Anadolu’da Kişi ve Yer Adları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2020.

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2016.

SAHİLLİOĞLU, Halil, “Avârız”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, C. IV, İstanbul 1991, s. 108- 109.

SÜMER, Faruk, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilâtı- Destanları**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1972.

Şemseddin Sami, **Kâmûs-i Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 1466- 1467.

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr/>

